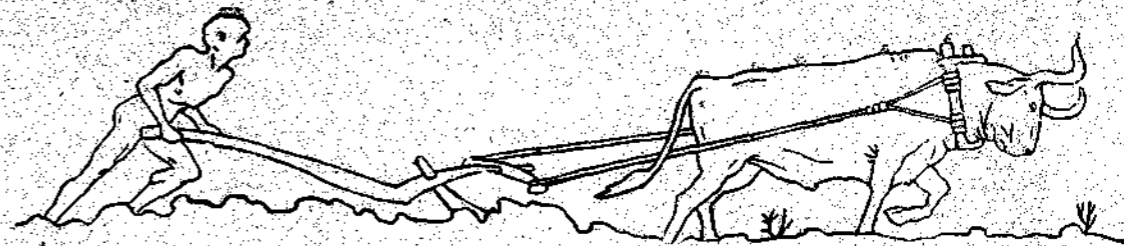




Α. ΒΙΚΕΛΑΣ 1835 — 1908



## ΠΑΝΔΘΗΝΔΙΑ

ΕΤΟΣ Η' 15-31  
ΑΥΓΟΥΣΤΟΥ 1908

### ΤΟ ΕΡΓΟΝ ΤΟΥ ΒΙΚΕΛΑ

Ο Δημήτριος Βικέλας απέθανεν ἑβδομηκοντούτης. Ὅσον ἀμείβεται καὶ ἂν διετήρησε τὰς δυνάμεις του μέχρι τέλους, ὅσον ζωηρὰ καὶ οὕτως εἰπεῖν νεανικῆ καὶ ἂν ὑπῆρξεν ἡ δρασίς του κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη, — (ἰδούσις καὶ διεύθυνσις τοῦ Συλλόγου πρὸς διάδοσιν ὠφελίμων Βιβλίων, με ὅλα τὰ συναφῆ,) — τῆς φιλολογίας ὅμως ὁ δραστήριος καὶ θαλερὸς αὐτὸς γέρον ἦτο πρὸ πολλοῦ ἀπόμαχος. Δὲν ἔγραφε πλέον παρὰ τὰς σεμνὰς καὶ ἀξιοπρεπεῖς ἐκείνας λογοδοσίας του, κάπου-κάπου καμίαν ἀθηναϊκὴν ἀνταπόκρισιν, φρονιμοτάτην, εἰς τὸ περιοδικὸν τοῦ ἐν Παρισίοις Συλλόγου πρὸς ἐνθάρρυνσιν τῶν Ἑλληνικῶν σπουδῶν, καὶ κανέν ἄρθρον κοινωνικοπαιδαγωγικὸν διὰ τὴν «Μελέτην» του. Οὔτε ποίημα, οὔτε διήγημα, οὔτε ὁδοιπορικόν, οὔτε ἱστορικὴν μονογραφίαν, οὔτε καὶ μεταφράσιν δράματος. Ἡ φιλολογικὴ δρασίς του Βικέλα, ἡ ὁποία ἤρχισεν ἔνωσις ἀπὸ τοῦ 1857, με τοὺς ἀπαραιτήτους λυρικοὺς στίχους τῆς νεότητος, καὶ εἶχε τόσον ἐνδόξους σταθμοὺς ὡς τὸν *Λουκῆν Λάραν*, σταματᾷ περὶ τὸ 1890 με τὴν μετάφρασιν τοῦ «Μεγάλου Γαλεότου» τοῦ Ἑτσεγάρη. Ἀντιθέτως πρὸς τὸν Ἰάκωβον Παυλιᾶν, ὁ ὁποῖος ἀπέθανεν ἐπίσης γέρον ἀλλ' ἔγραφε νεανικώτατα μέχρι τῶν τελευταίων του ἡμερῶν, ὁ Δημήτριος Βικέλας ἐθεωρεῖτο πρὸ πολλοῦ παλαιός. Οἱ νέοι μάλιστα, ἀσεβεῖς συνήθως καὶ ἐπαναστάται, εἰς τὸν σεβασμὸν με τὸν ὁποῖον ὠμίλου κατ' ἀνάγκην περὶ τοῦ γενάρχου τοῦ νεοελληνικοῦ διηγήματος, ἀνεμίγνυνον καὶ ὀλίγην περιφρόνησιν. Νομίζω μάλιστα, ὅτι ὁ συγγραφεὺς τοῦ *Λουκῆ Λάρα* εἶχε πάσῃ νὰ μελετᾷ-

ται εἰς τοὺς φιλολογικοὺς κύκλους ὅσον ἄλλοι ἀπόμαχοι ἢ νεκροί. Ἐγὼ τουλάχιστον ὁμολογῶ, ὅτι κατὰ τὰ τελευταῖα αὐτὰ ἔτη σπανίως ἐπόθησα νάνοιζω τόμον τοῦ Βικέλα, καὶ σπανίως ἔτυχε νὰ ἐνθυμηθῶ μίαν μορφήν του, μίαν ἰδέαν του ἢ μίαν φράσιν του. Καὶ διὰ νὰ γράψω αὐτὴν τὴν μελέτην, ἠγαγκάσθην νὰ συναθροίσω γύρω μου βιβλία ὄχι πολὺ πρόχειρα, καὶ νάναπολῆσω πράγματα, τὰ ὁποῖα πρὸ πολλοῦ εἶχα λησμονημένα.

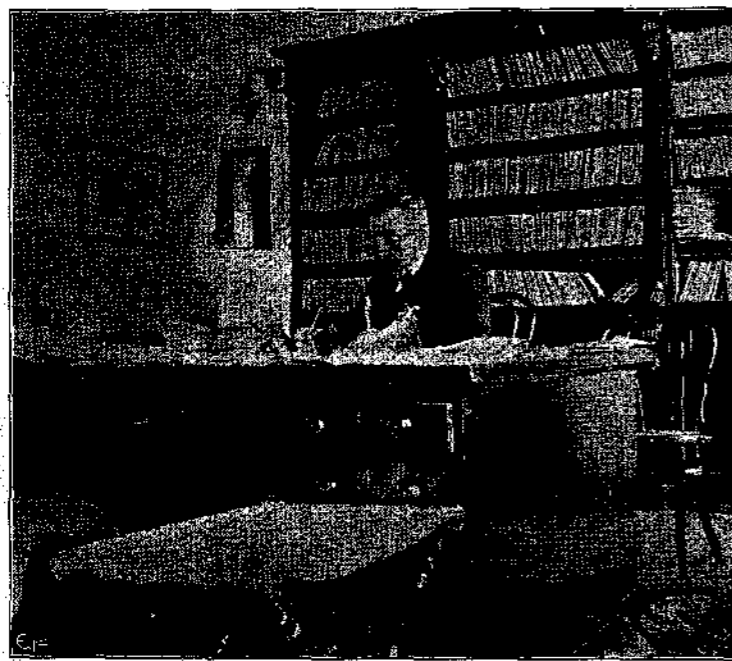
Ἐπάρχον συγγραφεῖς μεγάλης φήμης, — καὶ ὀλίγοι Ἕλληνες ἦσαν φημισμένοι, κ' ἔδω καὶ ἔξω, ὅσον ὁ Βικέλας, — οἱ ὁποῖοι, κατὰ τὴν μεθανάτιον αὐτὴν ἐξέτασιν τοῦ ἔργου των, ἐλαττόνονται εἰς τὴν συνείδησίν μας. Ἄλλοι ἀπειναντίας μεγαλύνονται. Τὸ πρῶτον, ἂν ἐνθυμῆσθε, μοῦ συνέβη με τὸν Βερναρδάκη. Ἄλλὰ με τὸν Βικέλαν μοῦ συνέβη τὸ δεύτερον. Ὅχι διότι τὰ ἔργα του ἀπολύτως μοῦ ἐφάνησαν ὠραιότερα τῶρα ἀπὸ ἄλλοτε πού τὰ εἶχα ἀναγνώσῃ. Ἄλλὰ διότι ἔλαβα ἀφορμὴν νὰ ἐξετάσω τὰς χρονολογίας των. Εἶνε ἀδύνατον νὰ φαντασθῆτε τί σημαίνει καὶ πόσα λέγει μίαν χρονολογία, ἕνα 1859 παραδείγματος χάριν, σημειωμένον κάτω ἀπὸ τὸ ἐξῆς ἐπίγραμμα:

Ποῦ τὴν τραβάτε, ὃ γραμματισμένοι  
Τὴ νέα γλῶσσα τὴν Ἑλληνική;  
Ἐμπρὸς ἐκείνη μόνη τῆς πηγαινέ.  
Ἀφῆτε τὴν νὰ ἰδοῦμε ποῦ θὰ βγῆ.  
Τὴν σέροντε ὅπισω τὴν καίμενη  
Ἐνῶ αὐτὴ εμπρὸς γερὰ πατεῖ.  
Θὰ σπάσῃ τὸ σχολὴν ποῦ τὴν τραβάτε  
Καὶ ὄλοι σας ἀνάσκελα θὰ πάτε!

ή ένα 1865, σημειωμένον κάτω από την «Ξένην», ένα κομψόν και τρυφερόν ποιηματάκι με την πασίγνωστον εκείνην επωδόν:

*Ἄχ ἄφες με, ξανθομαλλοῦ,  
Καὶ ἡ καρδιά μου εἶνε ἄλλοῦ,  
Ἄλλοῦ εἶνε δοσμένη.*

Μετὰ εἴκοσιν ἔτη, ὅταν ἐσημειώθη εἰς τὰς Ἀθήνας ἡ πολυθρύλητος «νεοελληνικὴ Ἀναγέννησις», κ' ἐπνευσεν αὖρα νεότητος καὶ ἐλευθερίας δροσιζουσα τὸν αὐχμὸν τοῦ γεροντικοῦ σχολαστικισμοῦ, καὶ ἀνεφάνησαν λογογράφοι καὶ ποιηταὶ ἀποτελοῦντες τὴν ζωηροτέραν ἀντίθεσιν πρὸς τοὺς προκατόχους των, σὰς βεβαιῶν ὅτι οἱ ποιηταὶ αὐτοὶ τῆς Ἀναγεννήσεως, οἱ Δροσίνης, Πολέμης, Παλαμᾶς, Κόκοις, Καμπᾶς κτλ. κτλ. δὲν ἔγραφαν τότε πολὺ διαφορετικὰ, οὔτε κατὰ τὴν μορφήν οὔτε κατὰ τὴν ἰδέαν, ἀπὸ τὸν Βικέλαν τοῦ 1860, καὶ ἴσως ἀπὸ τὸν Βικέλαν τοῦ 1880. Ὁ μεσήλιξ αὐτός, ὁ σχεδὸν γέρον, ἦτο τότε ἀκόμη νέος μεταξὺ τῶν νέων. Μερικοὶ ἀπὸ τοὺς νεοφανεῖς τῆς ἐποχῆς ἐκείνης ἐπροχώρησαν, ἀνέβησαν ὑψηλότερα, καὶ ὁ Βικέλας ἔμεινε πολὺ ὀπίσω. Τὰ τελευταῖα ἔτη, εἶχε γίνῃ καὶ αὐτός «παλαιός» ἀπέναντι ἑνὸς νέου Δροσίνῃ ἢ ἑνὸς νέου Παλαμᾶ. Ἄλλ' ὅταν συγκρί-



Ο ΒΙΚΕΛΑΣ ΒΡΑΖΟΜΕΝΟΣ ΕἰΣ ΤΟ ΓΡΑΦΕῖΟΝ ΤΟΥ ΣΥΛΛΟΓΟΥ

νωμεν τὰς χρονολογίας καὶ ἀναλογιζώμεθα τὰς φιλολογικὰς ἐποχὰς, βλέπομεν ὅτι εἰς τὴν ἐποχὴν τοῦ ὁ Βικέλας ὑπῆρξε περισσότερο νέος, ρηξικέλευθος καὶ ἐπαναστάτης ἀπὸ αὐτοῦ. Μεταξὺ τῶν πρώτων, ὀρηκτικὸς καὶ θαρραλέος, ἠκολούθησεν ἕνα δρόμον, εἰς τὸν ὁποῖον κατόπι του εἰσῆλθον οἱ ἐκλεκτότεροι. Καὶ ὁ δρόμος αὐτός, τὸν ὁποῖον διήνοιξε καὶ ὄλιγον ὁ ἴδιος, ἦτο ὁ δρόμος ὁ ἀληθινός, ὁ δρόμος τοῦ μέλλοντος. Εἰς τὸν Βικέλαν τὸν ἔδειξαν οἱ μεγάλοι ἀλλὰ περιφρονημένοι διδάσκαλοι τῆς ἐποχῆς, οἱ Ἑπτανήσιοι, τοὺς ὁποίους οἱ λοιποὶ ἐθεώρουν ἀγραμμάτους, ὁ Σολωμός, ὁ Βαλαωρίτης, ὁ Τυπάλδος, ὁ Πολυλάς, καὶ ὁ μέγας τὸν φίλος, ὁ φίλος τοῦ Βικέλα, ὁ Σκυρίδων Τρικούπης. Εἰς τὴν Σχολὴν αὐτὴν εἶχε προσχωρήσῃ νεώτατος ὁ συγγραφεὺς τοῦ «Λοικῆ Λάρα» καὶ ὁ μεταφραστὴς τοῦ Σαῖξπηρ. Ἴσως εἶνε δὴ τοῦ ἢ δόξα αὐτό, ὅτι εἶχε τὴν δύναμιν νὰ μὴ ἀπορροφηθῇ τελείως ἀπὸ τὴν ἀντίθετον Σχολὴν τῶν Ἀθηναίων, ἀπὸ τοὺς Σούτσους καὶ τοὺς Καρασούτσας, καὶ ἀργότερα τοὺς Βασιλειάδας καὶ τοὺς Παπαρηγοπούλους, οἱ ὁποῖοι ἐμεσουράνουν, καὶ νὰ μὴ λάβῃ ὡς ὑπόδειγμα διὰ τὰς μεταφράσεις του τοὺς ἰάμβους τῶν πρώτων τραγωδιῶν τοῦ Βερναρδάκη. Διὰ τὴν νέαν ἀθηναϊκὴν Σχολὴν, ἢ ὁποῖα ἐνηγκαλιόσθη τοὺς Ἑπτανησίους καὶ ἀνεγνώρισεν ὡς ἀρχηγὸν τὸν Σολωμόν, ὁ Βικέλας ὑπῆρξεν ἕνας πρόδρομος. Τὸ ἔργον του, ἂν καὶ αὐτὸ καθ' ἑαυτὸ δὲν εἶνε τόσοσ μάλον, ἐπηρεάσε σημαντικῶς. Τοῦτο ἐνθυμεῖται κανεὶς καὶ συμπεραίνει ὅταν τὸ ἐξετάσῃ ἐν τῷ συνόλῳ του καὶ τὸ συγκρίνῃ, καὶ δι' αὐτὸ ἢ μορφή τοῦ Βικέλα, ὡς λογοτέχνον, μεγαλύνεται μετὰ θάνατον εἰς τὴν συνείδησιν τοῦ κριτικοῦ.

\*\*\*

Γενικῶς λοιπὸν ὁ Βικέλας, κατὰ τὴν ἀρχὴν καὶ τὴν ἀκμὴν τοῦ φιλολογικοῦ του σταδίου, ὑπῆρξε καινοτόμος καὶ ἐπαναστάτης. Ἀπεμακρύνθη ἀπὸ τὰς μεθόδους τῆς ἐποχῆς του, ἀπελάτισε τὰς κοινὰς τότε ἐπικρατούσας ἰδέας περὶ τέ-

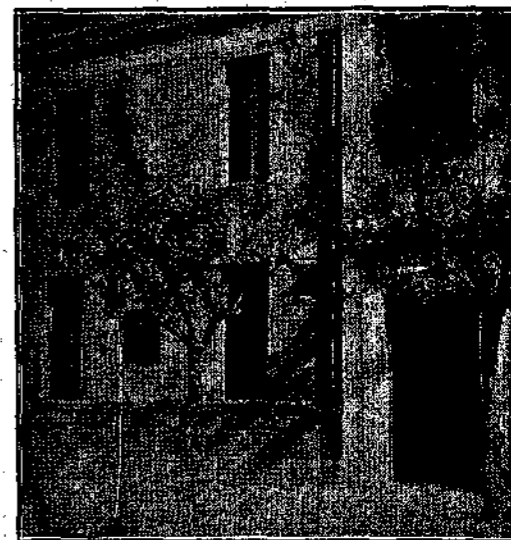
χνης καὶ περὶ γλώσσης, καὶ ἠκολούθησεν ἄλλας, ὀλιγώτερον ἀσπαστάς, αἱ ὁποῖαι τοῦ ἐφάνησαν ὑγιέστεραι. Σήμερον αἱ ἰδέαι αὐταὶ ἐπικρατοῦν γενικῶς. Ἡ μεγάλη των μάλιστα ἐπικρατήσις ἐφόβισεν ἐπὶ τέλος καὶ τὸν ἴδιον Βικέλαν, ὁ ὁποῖος ἐξ ἀρχῆς ἠγωνίσθη ὑπὲρ αὐτῶν. Ἀδιάφορον. Κανεὶς δὲν θὰ εἶχε τὴν ἀξίωσιν ἀπὸ τὸν Βικέλαν, καὶ ἀπὸ κανένα ἀνθρώπου, νὰ ἐξακολουθήσῃ καινοτομῶν καὶ ἐπαναστατῶν μέχρι βαθυτάτου γήρατος. Θὰ ἦτο ἀντινομία... Ἄλλ' ὅτι ἡ νεότης τοῦ Βικέλα ὑπῆρξε νεότης ἀληθινή, τολμηρὰ, δευδερκὴς καὶ καθαντὸ προφήτης, αὐτὸ ἀρκεῖ διὰ νὰ περιβάλλῃ με αἴγλην δλόκληρον τὴν ζωὴν του. Μίαν θέσιν πολὺ τιμητικὴν ἐπιφυλάσσει διὰ τὸ ἔργον του ἢ ἱστορία τῶν νεοελληνικῶν γραμμάτων. Αὐτὰ γενικῶς, καὶ ἄνευ πολλῶν ἀναλύσεων, περιττῶν ἄλλως τε, ἀφοῦ αἱ ἰδέαι, ὑπὲρ τῶν ὁποίων ἠγωνίσθη ὁ Βικέλας, εἶνε σήμερον κτήμα κοινόν. Ἄς μοῦ ἐπιτραπῇ τώρα νὰ εἰσελθῶμεν, πάλιν με συντομίαν, καὶ εἰς μερικὰς λεπτομερείας.

Τὸ ἀρχαιότερον ἔργον τοῦ Βικέλα εἶναι οἱ νεανικοὶ του «Στίχοι». Τῷ 1885 τοὺς συμπεριέλαβεν ὄλους εἰς ἕνα τόμον, «ὡς ἀποχαιρετισμὸν εἰς τὴν νεότητα καὶ τὴν ποίησιν». Εἶνε ἀληθῶς μέτριον. Κάποια ἀβρότης αἰσθημάτων καὶ κάποια κομψότης μορφῆς δὲν εἶναι ἱκανὴ νὰ τοὺς κάμῃ ποιήματα. Καὶ ἂν δὲν ἦτο ἡ ἀποψις ἐκείνη, περὶ τῆς ὁποίας εἶπαμεν ἐν ἀρχῇ, τὸ τομίδιον δὲν θὰ εἶχεν ἴσως καμίαν ἀξίαν.

Ἐκ τῶν τραγωδιῶν τοῦ Σαῖξπηρ, ὁ Βικέλας μετέφρασε τὸν «Ρωμαῖον καὶ Ἰουλιέτιαν», τὸν «Ὁθέλλον», τὸν «Βασιλέα Λήρ», τὸν «Μάφβεθ», τὸν «Ἀμλέτον», καὶ τὸν «Ἐμπορον τῆς Βενετίας». Εἰς τὸν «Ὁθέλλον», προκειμένου νὰ μεταφράσῃ τὸ τραγοῦδι τῆς Δυσδαίμονας, ἐπροτίμησε νὰ παραθέσῃ τὴν μετάφρασιν τοῦ Σολωμοῦ

*Ἡ ἀθλία ψυχὴ καθήμενη  
Σὲ χόρτο, σὲ λουλοῦδι, κτλ.*

διότι, λέγει, τὸ ἐθεώρει ἀσέβειαν νὰ κάμῃ αὐτὸς νέαν, ὅταν ὁ μέγας ζακύνθιος εἶχεν ἤδη φιλοτεχνήσῃ τοὺς θαυμασίους ἐκείνους στίχους κατὰ μίμησιν τοῦ Ἀγγλοῦ ποιητοῦ. Εἶνε χαρακτηριστικὸν τῆς μεταφραστικῆς ἐργασίας τοῦ Βικέλα, ὅτι οἱ σολωμικοὶ στίχοι, παρατιθέμενοι, δὲν ἀποτελοῦν αἰσθητικὴν δυσαρμονίαν μετὰ τὸ σύνολον. Θὰ ἔλεγε κανεὶς ὅτι ὁ μεταφραστὴς τὸ εἶχε πάντοτε



Ο ΣΥΛΛΟΓΟΣ ΤΩΝ ΟΦΕΛΙΜΩΝ ΒΙΒΛΙΩΝ

ὑπ' ὄψει του καὶ προσεπάθει ὅσον ἠμποροῦσε νὰρμονίσῃ τὸ ἔφος του, τὴν γλῶσσαν του καὶ τὸν τρόπον του μετὰ τὸν Σολωμοῦ. Γενικῶς αἱ μεταφράσεις αὐταὶ εἶνε τῆς Σχολῆς του, τῆς μεγάλης καὶ ἀθανάτου Σχολῆς. Βεβαίως ὁ Βικέλας δὲν εἶχε τόσην γλωσσοπλαστικὴν δύναμιν. Ὁ «Ἀμλέτος» τοῦ Πολυλά εἶνε ἀσυγκρίτως τελειότερος ὡς μετάφρασις ποιητικῆ. Ἄλλ' ἢ ἐπίδρασις τοῦ «Ἀμλέτου» τοῦ Βικέλα ὑπῆρξεν ἀνυπολόγιστος. Ὁ Λεκατσᾶς, ὁ μεγαλύτερος τῶν Ἑλλήνων ἐρμηνευτῶν τοῦ Σαῖξπηρ, εἰς τὰς ζωντανὰς μεταφράσεις τοῦ Βικέλα εὗρεν, ὅτι ἐχρησίζετο ἢ τέχνην του. Ἡ ἀπλὴ γλῶσσα, ἢ ὁποῖα ἐθεωρεῖτο τόσον ἀκατάλληλος διὰ τὰ «ὑψηλά», διὰ τὸ θέατρον, διὰ τὴν τραγωδίαν, ἀνῆλθεν εἰς τὴν σκηρὴν θριαμβευτικῶς καὶ τὴν κατέκτησε. Μία πρόληψις ἐκηρυκνίσθη παταγωδῶς. Καὶ ἔκτοτε ἐπικράτησεν ἡ ἀλήθεια, ὅτι παντοῦ, ὅσον ὑψηλότερα εἶνε ἢ ἰδέα, τόσον ἀπλοσιότερα ἢ γλῶσσα. Ἡ μετάφρασις τοῦ Πολυλά ἤλθε κατόπι εἰς ἐνθάρρυνσιν καὶ παραδειγματισμὸν τοῦ ποιητοῦ. Ἀλλὰ μόνον ἀπὸ τὰς μεταφράσεις τοῦ Βικέλα ἔμαθαν τὴν ἀλήθειαν καὶ ἔλαβαν θάρρος οἱ θεατρικοὶ συγγραφεῖς, μεταφρασταὶ, ἠθοποιοί, διευθυνταὶ θεάτρων. Ἡ «Ὁρέστεια» τοῦ Σωτηριάδου καὶ ὁ «Φάουστ» τοῦ Πέτρου Βασιλικοῦ εἶνε ἀπόγονοι τελειότεροι τοῦ «Ἀμλέτου» καὶ τοῦ «Βασιλέως Λήρ» τοῦ Βικέλα. Ὁ τολμηρὸς μεταφραστὴς τοῦ 1880, ὁ ὁποῖος ἐπροκάλεσε τόσας ἐπι-

θέσεις κατὰ τὴν ἐμφάνισίν του καὶ τόσας εἰρωνείας δασκαλικάς, ἐνίκησε. Καὶ ἡ νίκη του εἶνε μία δόξα ἀληθινή.

\*\*\*

Ἄν ὁ Βικέλας ἐτρόμαξεν ἀργότερα μὲ τὸ ἴδιόν του τὸ θάρρος καὶ ἂν, μετὰ τὴν ἐμφάνισιν τῶν ψυχαριστῶν, ὁ ἐπαναστάτης ἔγινε συμβιβαστικός, αὐτό, ὡς εἴπομεν, δὲν ἐπηρεάζει τὸν χαρακτηρισμὸν του. Ἔγεινε τόσον ἀργά! Τῷ 1893 συμπεριέλαβεν εἰς ἓνα ὀγκώδη τόμον διάφορα ἄρθρα του ὑπὸ τὸν τίτλον «Διαλέξεις καὶ Ἀναμνήσεις», καὶ προέταξεν ὡς πρόλογον ἐκτενῆ μελέτην περὶ τοῦ γλωσσικοῦ ζητήματος. Εἰς τὸν πρόλογον αὐτὸν εὐρίσκει κανεὶς τὰς ὁψίμους περὶ γλώσσης ἰδέας τοῦ Βικέλα. Δὲν παραδέχεται ἀμιγῆ δημοτικὴν, ἀπορρίπτει ἐπίσης τὴν ἀμιγῆ καθαρεύουσαν, καὶ κηρύσσεται ὑπὲρ τοῦ κράματος, τὸ ὁποῖον ἀποτελεῖ τὴν ὀμιλουμένην. Ἐνθυμίζων τὴν γνώμην τοῦ Ροῦδου, ὅτι «ἔργον τοῦ συγγραφέως δὲν εἶνε νὰ μαντεύσῃ τὰς ὁρέξεις μελλόντων ἀναγνώστῶν, ἀλλὰ νὰ προβλέπῃ εἰς μόνους τοὺς σημερινούς», παραδέχεται ὅτι μόνη ἡ ὀμιλουμένη *σήμερον* — καλὴ ἢ κακὴ — εἴμπορεῖ καὶ πρέπει νὰ εἶνε ἡ φιλολογικὴ γλῶσσα, καὶ συνηγορεῖ ὑπὲρ τοῦ συμβιβασμοῦ μεταξὺ τῶν ἄκρων ἀρχαϊστῶν καὶ τῶν ἄκρων δημοτικιστῶν, κατὰ τὸ σύστημα περίπου τοῦ συγγραφέως τῶν «Εἰδώλων». Πόσον ὀρθοὶ μᾶς φαίνονται αὐταὶ αἱ ἰδέαι εἶνε περιττὸν νὰ εἴπωμεν, διότι πολλάκις ἐξεθέσαμεν τὴν γνώμην μας περὶ τοῦ γλωσσικοῦ ζητήματος πρὸς τοὺς ἀναγνώστας τῶν «Παναθηναίων». Ἄλλ' ἡ ἀντίρρησίς μας ὡς πρὸς τὴν ἐφαρμογὴν τῶν ἰδεῶν τούτων ὑπὸ τοῦ Βικέλα, εἶνε ὅτι τὸ κράμα του, εἰς τὰ διηγήματα π. χ., ἀφίσταται τοῦ κράματος τὸ ὁποῖον μετεχειρίζοντο ὀμιλοῦντες οἱ σύγχρονοί του. Ἐπικρατεῖ μᾶλλον ἢ καθαρεύουσα, ἐνῶ καὶ τότε καὶ σήμερον, ἐπικρατοῦσα εἰς τὸ στόμα εἶνε ἡ δημοτικὴ. Θεωρητικῶς συμφωνοῦμεν μὲ τὸν συγγραφέα τοῦ «Λουκῆ Λάρα», ἀλλὰ δὲν γράφομεν πλέον διηγήματα εἰς τὴν γλῶσσαν αὐτήν. Ἡ ἐποχὴ μας εἶνε πλέον προχωρημένη φυσικὰ, καὶ τὸ κράμα τοῦ γραπτοῦ λόγου τείνει ὀλονὲν περισσότερον νὰ φο-

μοιωθῆ πρὸς τὸ κράμα τοῦ προφορικοῦ. Αὐτὸ εἶνε τὸ πνεῦμα τῆς ἐποχῆς, ὅταν τὸ ἐξετάζῃ κανεὶς ἀπαθῶς, ἡρέμως, ὑπεράνω ψυχαριστῶν καὶ μυστριωτιστῶν. Ἡ γλῶσσα τῶν «Διηγημάτων» τοῦ Βικέλα, διὰ σημερινούς ἀναγνώστας, δὲν ἔχει τίποτε τὸ νέον ἀπεναντίας ὅσκι παλαιότητος. Καὶ πρέπει πάλιν νὰ ἐνθυμηθῆ κανεὶς εἰς ποίαν ἐποχὴν ἐγράφησαν τὰ διηγήματα αὐτά, διὰ νὰ ἐκτιμῆσῃ τὴν ἀπλότητα τῆς γλώσσης των καὶ τὴν ἀφέλειαν, καὶ νὰ ἐννοήσῃ ὅτι ὁ «Λουκῆς Λάρας» καὶ γλωσσικῶς ἀκόμη, ἐσημείωσεν ἐπαναστάσειν.

Κυρίως εἰπεῖν, τὴν ἐποχὴν πού ἐγράφη ὁ *Λουκῆς Λάρας*, δὲν ἐγράφοντο ἑλληνικὰ διηγήματα. Ἄν ἐξαιρέσωμεν τὸν «Θᾶνον Βλέκαν», τίποτε ἄλλο σχεδὸν δὲν εὐρίσκομεν εἰς τὴν φιλολογίαν μας. Ὁ γέρον Χίος, ὁ ὁποῖος παρουσιάσθη ἔξαφνα νὰ μᾶς διηγηθῆ τόσον ἀπλᾶ, εὐμορφα καὶ ἑλληνικὰ τὴν πολυτάραχον ζωὴν του, ὑπῆρξε πραγματικῶς ὁ πρόδρομος τῶν ἡρώων καὶ τῶν ἡρωίδων τοῦ νεοελληνικοῦ διηγήματος, τὸ ὁποῖον ἔκαμεν ἔκτοτε τόσῳ μεγάλας προόδους. Βεβαίως, ὑπὸ ἔποψιν ἐμπνεύσεως, ἰδέας καὶ μορφῆς, τὰ νεότερα διηγήματα δὲν ὑφίστανται σύγκρισιν πρὸς τὸν γηραιὸν καὶ κλασσικὸν γενάρχη. Ἄλλ' ἴσα-ἴσα ἡ τιμὴ καὶ ἡ δόξα τοῦ γενάρχου εἶνε νὰ ἔχη καλοὺς ἀπογόνους. Τοῦτο σημαίνει ὅτι εἶχε μέσα του κάτι κρυμμένον καὶ ἰσχυρόν. Καὶ αὐτὸ ἦτο ἡ πρωτοτυπία, τὴν ὁποίαν ἀναγνωρίζει κανεὶς ὅταν ἐνθυμηθῆ ποῖτε ἐνεφανίσθη τὸ πρῶτον αὐτὸ διήγημα, μὲ τὸ ὁποῖον ἐροδοβάφη ἢ αὐγὴ τῆς Ἀναγεννήσεως.

Τὰ ἄλλα διηγήματα τοῦ Βικέλα, τὸ κυρίως δημιουργικόν του ἔργον, ἢ «Ἀσχημὴ ἀδελφή», ὁ «Φίλιππος Μάρθας», ὁ «Παπᾶ Νάρκισσος», εἶνε ἴσως ὀραϊότερα, τεχνικώτερα καὶ ψυχολογικώτερα ἀπὸ τὸν «Λουκῆν Λάραν». Ἄν λάβωμεν ὅμως ὑπ' ὄψιν ὅτι ἡ μεταξὺ των διαφορὰ εἶνε μικρά, δὲν εἴμποροῦμεν νὰ ρηθῶμεν τὰ πρωτεῖα εἰς τὸν ἀρχέγονον «Λουκῆν Λάραν», τὸν γνωστότερον καὶ ἐνδοξότερον, καὶ νὰ συμφωνήσωμεν μὲ ὄλον τὸν κόσμον, ὅτι αὐτὸ εἶνε τὸ ἀριστούργημα τοῦ Βικέλα.

ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ ΞΕΝΟΠΟΥΛΟΣ

## ΣΤΙΧΟΙ

## ΕΠΙΓΡΑΜΜΑ

Ποῦ τὴν τραβάτε, ὦ γραμματισμένοι,  
τὴν νέα γλῶσσα τὴν Ἑλληνική;  
Ἐμπρὸς ἐκείνη μόνη τῆς πηγαίνει  
ἀφήτε τὴν νὰ ἰδοῦμε ποῦ θὰ βγῆ.  
Τὴν σέροντε ὀπίσω τὴν καυμένη,  
ἐνῶ αὐτὴ ἐμπρὸς γερὰ πατεῖ.  
Θὰ σπᾶσῃ τὸ σχοινὶ πού τὴν τραβάτε,  
καὶ ὄλοι σας τὰνάσκελα θὰ πᾶτε!  
1859

## ΜΗ ΞΕΧΝΑΣ.

Μὴ ψυχρὰ μὲ κοιτάξεις. Θυμήσου  
πῶς πετοῦσα χθὲς βράδυ μαζὶ σου  
ἔς τὸν χορὸ, — μὴ ξεχνᾶς!  
Χθὲς τὸ βράδυ σὲ εἶχ' ἀγκαλιὰ  
κ' ἡ καρδιάς μας κοντὰ ἐκτυποῦσαν  
κ' εἰς τὰ χεῖλῃ μ' ἐμπρὸς ἔκτυποῦσαν  
τὰ εὐώδη ξανθὰ σου μαλλιὰ,  
καὶ τὰ ἔδιδα χίλια φιλιὰ  
μυστικά, — μὴ ξεχνᾶς!

Ἄκουσέ με! Χθὲς βράδυ, θυμήσου,  
σ' ἐρώτοῦσα νὰ πῆς ἡ ψυχὴ σου  
τί ποθεῖ; — μὴ ξεχνᾶς!  
Μὲ φωνὴ ντροπαλὴ καὶ γλυκεῖα,  
μὲ τὰ μάτια σου κάτω γυρμένα,  
μὲ ἐρώτησες τότε κ' ἐμένα  
τί ποθεῖ κ' ἡ δική μου καρδιά.  
Κι' ἀπεκρίθηκα λόγια θερμά,  
μυστικά, — μὴ ξεχνᾶς!  
1862

## ΕΙΣ ΞΕΝΗΝ

Μὴ τὴν σπιθόβολη ἄματι  
πειᾶς εἰς κρῦα στήθια.  
Ὁραία εἶσ', ἀλήθεια,  
πλὴν τῶν ματιῶν σου ἡ φωτιὰ  
ἐμὲ δὲν μὲ θερμαίνει.

Ἄχ, ἄφες με, ξανθομαλλοῦ,  
καὶ ἡ καρδιά μου εἶν' ἄλλοῦ,  
ἄλλοῦ εἶναι δοσμένη.

Βαθειᾶς ἀγάπης καὶ θερμῆς  
μὴ λόγια μοῦ γυρεύεις.  
Κι' ἂν πῶ, μὴ τὰ πιστεύεις.  
Λόγιαι θὰ εἶναι τῆς σιγμῆς  
κι' ἀγάπη παγωμένη.  
Ἄχ, ἄφες με, ξανθομαλλοῦ,  
καὶ ἡ καρδιά μου εἶν' ἄλλοῦ,  
ἄλλοῦ εἶναι δοσμένη.

Ἡ κόρη ὁποῦ ἀγαπῶ  
ἐβγήκε ἀπ' τὴν φωλιὰ μου  
κι' ὅτι ἔχω ἔς τὴν καρδιά μου  
ἑλληνικὰ θὰ τῆς τὸ πῶ  
καὶ ὄχι εἰς γλῶσσαν ξένη.  
Ἄχ, ἄφες με, ξανθομαλλοῦ,  
καὶ ἡ καρδιά μου εἶν' ἄλλοῦ,  
ἄλλοῦ εἶναι δοσμένη.

Τρέχ' ἡ ζωὴ μας χωριστὰ  
κι' ἂν γῆ δὲν μᾶς χωρίζῃ, —  
κι' αὐτὴ δὲν τὸ γνωρίζῃ,  
πλὴν ἡ ἀγάπη μου βασιᾶ  
δοσον ζωὴ μου μένει.  
Ἄχ, ἄφες με, ξανθομαλλοῦ,  
καὶ ἡ καρδιά μου εἶν' ἄλλοῦ,  
ἄλλοῦ εἶναι δοσμένη.  
1865

## Η ΠΡΩΪΜΗ ΑΜΥΓΔΑΛΙΑ

Ὁ πρώιμη ἀμυγδαλιά,  
ἴβιάσθηκες ν' ἀνθίσῃς.  
Κοιμᾶται ἀκόμ' ἡ φύσις,  
δὲν ἐκελάδησαν πουλιὰ,  
δὲν ἤλθαν χελιδόνια  
ἀκόμη μένουσι χιόνια



εις τῶν βουνῶν τὴν τραχηλιά  
ἢ ἀνοιξίς ἀκόμα  
δὲν ἔτσιτανε τὸ χῶμα  
μὲ τὰ θερμά της τὰ φιλιὰ  
ἔς τῶν χωραφιῶν τ' αὐλάκια  
δὲν ἔχει ἀκόμ' ἀνθάκια,  
ὦ πρώϊμη ἀμυγδαλιά.

Ἀμυγδαλιά, κί ἄλλη φορὰ  
ἔς αὐτὴ τὴ γῆ τὴν ξένη  
σὲ εἶδα ἀνθισμένη  
νὰ πρωτολέγης τὴ χαρὰ,  
ν' ἀνοιγῆς τὴν ἐλπίδα  
κί ἄλλη φορὰ σὲ εἶδα  
μὲ τὰ κλαδιά σου τ' ἀνθηρὰ  
νὰ χαίρωσαι σὺ μόνη,  
κ' ἐμὲ νὰ μοῦ πλακόνῃ  
ἢ πίκρα καὶ ἢ συμφορὰ  
τὴν ξερημὴ καρδιά μου.  
Εἶδες τὰ δάκρυά μου,  
ἀμυγδαλιά, κί ἄλλη φορὰ.

Ὁ πρώϊμός σου ἀνθισμός  
μ' ἐφάνη τότε θεία  
ἐλπίδος προφητεία.  
Κ' ἀλήθεια τότε ὁ καῦμός  
ἐπέρασεν ἐκείνος  
πλὴν ἔξαναῆλθε θρήνος,  
ἤλθε κλανθμός καὶ ὀδυρμός  
καὶ τῆς ζωῆς μαυροῖλα.  
Ἄχ, τῆς καρδιάς τὰ φύλλα  
ὁ ζωντανός ὁ χωρισμός  
μοῦ τᾶχει μαραμμένα.  
Δὲν εἶν' ἐλπίς γιὰ μένα  
ὁ πρώϊμός σου ἀνθισμός.

Τῆς εὐτυχίας ἢ πηγῆ  
γιὰ μένα ἐξηράνθη.

Τὰ δροσερά σου ἀνθη  
χαρᾶς δὲν εἶναι χαραυγῆ  
εις μάτια ἀπελπισμένα  
δὲν ἀνοιξαν γιὰ μένα.  
Δι' ὄλους ὁμως εἶν' ἢ γῆ!  
Πολλοὶ εὐτοχισμένοι  
σὲ βλέπουν ἀνθισμένη,  
μὲ τὴν καρδιά χωρὶς πληγῆ.  
Νὰ ξαναρθῆς πάλι,  
καὶ ἄς δροσιζῶντ' ἄλλοι  
ἔς τῆς εὐτυχίας τὴν πηγῆ.

#### ΤΙ ΛΕΓΕΙ Η ΘΑΛΑΣΣΑ

Ὅταν ἢ θάλασσα γλυκὰ  
ἔστην ἄμμο ψιθυρίζῃ,  
ἔσάν νὰ τὴν νανουρίζῃ,  
τί τάχα λέγει μυστικά,  
τί λέγει ἔς τ' ἀκρογιαλί;  
Τοῦ λέγει:— Ἀκρογιαλί,  
μὴ ἀπ' τὸν φλοῖσφο γελασθῆς  
καὶ ἔς τῶν νερῶν μου κοιμηθῆς  
τὴν ἡσυχὴν ἀγκάλη.  
Μὴ ἔς τὴν γαλήνη πιστευθῆς  
θάλλῃ κί ἀνεμοζάλη.

Κί ὅταν ἢ θάλασσα μ' ὀργῆ  
κυλᾷ τὰ κύματά της,  
κί ἀφρίζουν τὰ βουνά της  
καὶ φοβερὰ ἠχολογῆ,  
τί λέγει ἄρα γε ἔς τὴν γῆ  
μὲ τὰ μονγκρίσματά της  
ἢ ἄγριά της ἢ κραυγῆ;  
Λέγ' ἢ κραυγῆ ἐκείνη:  
— Τὸν κόσμον θὰ χαλάσω,  
ἀλλ' ὁμως θὰ περάσω  
καὶ θάλλῃ καὶ γαλήνη.

Δ. ΒΙΚΕΛΑΣ

## Ο ΠΑΠΠΑ ΝΑΡΚΙΣΣΟΣ

Παππαδιά μου, εἶπεν ὁ Παππᾶ Νάρκισσος,  
παππαδιά μου, μοῦ καταβραίνει ὁ ὕπνος γλυκὰ,  
γλυκὰ. Μὲ τὴν ἀδειάν σου θὰ τὸν πάρω.

— Νὰ τὸν πάρῃς καὶ νὰ τὸν καλοπάρῃς  
παππᾶ μου. Σοῦ ἀξίζει νὰ ἡσυχάσῃς ὅσοτερα ἀπὸ  
τόσην κούρασιν σήμερον. Καὶ οὔτε θὰ ἔλθῃ  
κανεὶς νὰ σὲ ταραξῇ μὲ αὐτὸ τὸ ἡλιοπύρι.

Καὶ ἤσχισεν ἡ παππαδιά νὰ μεταφέρῃ ἀπὸ  
τὴν τράπεζαν εἰς τὸν νεροχύτην τὰ ὀλίγα πινά-  
κια καὶ τὰ δύο μαχαροπήρουνα, διὰ νὰ καθα-  
ρίσῃ προτοῦ νὰ τὰ τοποθετήσῃ εἰς τὴν ἐξέχουσαν  
ἐπὶ τοῦ τοίχου σανίδα, μεταξὺ τοῦ νεροχύτου καὶ  
τῆς ἐστίας. Διότι τὸ δωμάτιον ἐκεῖνο ἦτο συγ-  
χρόνως καὶ μαγειρεῖον καὶ ἐστιατόριον καὶ  
αἰθουσα. Ἡ τράπεζα ἐπὶ τῆς ὁποίας ἔφαγον τὸ  
λιτὸν γεῦμά των, τέσσαρες ξύλινοι καθέκλαι καὶ  
εἰς ψάθινος καναπές ἦσαν τὰ μόνα ἐπιπλά του.  
Ὁ καναπές ἦτο ἀντικρὺ τῆς ἐστίας. Ἄνωθεν  
αὐτοῦ ἐκρέματο ἐπὶ τοῦ τοίχου, ἐντὸς μαύρου  
ξύλινου πλαισίου (χωρὶς ὁμως ὕalon), λιθογρα-  
φία κερτίνῃ ἐκ τῆς πολυκαιρίας, παριστώσα τὴν  
ἀριξὴν τοῦ βασιλέως Ὀθωνος εἰς Ναύπλιον.  
Ἀπέναντι τῆς εἰσόδου, εἰς μὲν τὴν πρὸς τὰ δεξιὰ  
γωνίαν τοῦ τοίχου ἦτο ἡ θύρα τοῦ κοιτῶνος, εἰς  
δὲ τὴν πρὸς ἀριστερὰ ἡ θύρα τοῦ κήπου. Με-  
ταξὺ τῶν δύο θυρῶν ἐκεῖτο κιβώτιον ὀγκῶδες  
πρασίνου χρώματος, ἐπ' αὐτοῦ δὲ τάπης μικρὸς  
διπλωμένος εἰς τέσσαρα. Τὸν τοίχον, ἄνωθεν τοῦ  
κιβωτίου, ἐστόλιζεν ἑτέρα λιθογραφία, ἄνευ  
πλαισίου αὐτῆ, προσηλωμένη ἐπὶ τοῦ τοίχου διὰ  
τεσσάρων μικρῶν καρφίων, καὶ παριστώσα, ὄχι  
πολὺ ἐντέχνως, τὴν ἀποψιν τοῦ ἐν Τήνῳ ναοῦ  
τῆς Εὐαγγελιστρίας· ἐνθύμημα τοῦτο, προδήλως  
εὐλαβοῦς τοῦ οἰκοδεσπότη ἀποδημίας εἰς τὸ  
προσκυνητήριον ἐκεῖνο.

Κατάντικρυν τοῦ κιβωτίου ἦτο ἡ θύρα τῆς  
οἰκίας, ἐκατέρωθεν δὲ αὐτῆς δύο παράθυρα, τῶν  
ὁποίων τὰ φύλλα ἦσαν κλειστά. Ἡ θύρα ἐχωρί-  
ζετο ὀριζοντίως εἰς δύο φύλλα ἐκ τῶν ὁποίων  
τὸ μὲν κάτω ἦτο κλειστόν, τὸ δὲ ἄνω ἀνοικτὸν  
πρὸς τὸν στενὸν ἔξω δρομίσκιον, καὶ εἰσῆρχετο  
δι' αὐτοῦ ἐντὸς τοῦ δωματίου τὸ ἀφθονον φῶς  
τοῦ μεσημβρινοῦ ἡλίου.

Ἐν τούτοις ὁ παππᾶ Νάρκισσος ἐγερεῖται εἰσ-  
ῆλθεν εἰς τὸν κοιτῶνα, ἔφερεν ἐκεῖθεν τὸ προσ-  
κέφαλόν του, τὸ ἔθηκεν ἐπὶ τοῦ καναπέ, ἔκλεισε  
καὶ τὸ ἄνω φύλλον τῆς θύρας διὰ νὰ γείνη τὸ  
δωμάτιον σκοτεινὸν καὶ δροσερὸν καὶ ἐξηπλώθη  
εἰς τὸν καναπέ. Ἀλλὰ μετ' ὀλίγα λεπτά ἠγγέρθη  
πάλιν, ἐπῆρε τὸν ἐπὶ τοῦ κιβωτίου τάπητα, τὸν  
ἐξεδίπλωσε, τὸν ἤπλωσε μετὰ προσοχῆς ἐπὶ τοῦ  
καναπέ καὶ ἐστρώθη μετὰ μεγαλειτέρας ἢ πρό-  
τερον εὐχαριστήσεως, ἐνῶ ἡ παππαδιά ἐξηκολού-

θει ἐν σιωπῇ τὴν παρὰ τὸν νεροχύτην ἐργα-  
σίαν της.

Ἐδικαιοῦτο πράγματι ὁ παππᾶ Νάρκισσος  
νὰ θέλῃ ἀνάπανσιν τὴν μεσημβρίαν τῆς Κυρια-  
κῆς ἐκείνης. Ἦτο ἐπὶ ποδὸς ἀπὸ τὰ ἐξημερώματα  
ἔν ἑλλείψει ἄλλου ἱερέως, ἢ διακόνου, ἢ καὶ  
ἀναγνώστου, αὐτὸς ἀνέγνωσε κατὰ τὸ σῆμα  
τὸν ὄρθρον καὶ ἐτέλεσε τὴν λειτουργίαν εἰς τὴν  
μόνην ἐκκλησίαν τοῦ μικροῦ χωρίου του. Μετὰ  
δὲ τὴν ἀπόλυσιν τῆς ἐκκλησίας μετέβη πεζὸς εἰς  
ἀπομεικρωμένον μέρος τῆς νήσου, μετὰ τοῦ  
εἰρηνοδίκου καὶ μαρτύρου, πρὸς ἐξακριβῶσιν  
τῶν ὀρίων ἐνὸς ἐκεῖ ἀγροῦ του, τοῦ ὁποίου ὁ  
γείτων ἀντεποιεῖτο μίαν λαοῖδα. Καὶ ἐπέστρεψε  
μὲν βιανοποιηθεὶς, διότι ἀνεγνωρίσθη τὸ δικαίον  
του ἐπισήμως, ἀλλ' ὁμως ὁ δρόμος ἦτο μακρὸς,  
ὁ δὲ καύσων ὑπερβολικὸς. Εἶχε παρέλθῃ ἡ συνή-  
θης τοῦ γεύματος ὥρα ὅτε ἐπανῆλθεν εἰς τὴν  
οἰκίαν του, ὅπου ἡ παππαδιά ἐπερίμενε ἀνη-  
συχούσα μὴ χαλάσῃ τὸ φαγητόν. Ἄλλ' ὁ πεινα-  
σμένος παππᾶς τὸ εὖρεν ἐξαιρετόν καὶ τὸ ἐτί-  
μησε κατὰ κόρον, πρὸς ἄκραν τῆς συζύγου του  
εὐχαριστήσιν. Συνετέλεσε δὲ καὶ τοῦτο ἴσως πρὸς  
αἰῆσιν τοῦ βάρους τῶν βλεφάρων του.

Ὁ μεσημβρινὸς καύσων, εὐαρέστως μεταρριζό-  
μενος ἀπὸ τὸ σκοτὸς τοῦ δωματίου, ἢ ἄκρα  
σιωπῆ, διακοπτομένη ἀπὸ μόνην ἔξω τῶν τε-  
τίγων τὴν μονότονον μουσικὴν, ἐντὸς δὲ τῆς  
οἰκίας ἀπὸ τὰς ἐλαφροῦς κινήσεις τῆς παππαδιάς  
τοποθετούσης τὰ πινάκια εἰς τὴν θέσιν των,— ὁ  
κάματος τοῦ χορτασθέντος παππᾶ,— ὁ ἀπαλὸς  
ἐπὶ τοῦ καναπέ τάπης, τὰ πάντα προσεκάλουν  
τὸν ὕπνον.

Μὲ ἡμίκλειστα τὰ βλέφαρα ὁ ἱερεὺς παρηκο-  
λούθει τὴν ἐργασίαν τῆς συζύγου του, ἢ δὲ  
ξονθῆ του γενειᾶς μόλις ὑπέκρυπτε μεϊδιάμα  
ἀπάτου ἀγαλλιάσεως. Ἐσκέπτετο ὅτι ἐντὸς ὀλί-  
γων μηνῶν θὰ προστεθῇ κοιτὶς βρέφους εἰς τὸν  
κοιτῶνα των. Χθὲς μόνον ἔμαθε τὸ χαρμόσυνον  
μυστικόν. Ἡ παππαδιά τὸ ἐξεμυστηρεῦθη τὴν  
νύκτα, εἰς τὰ σκοτεινά, συστελλομένη νὰ τὸ εἶπῃ  
εἰς τὸ φῶς τῆς ἡμέρας.

Καὶ ἐνῶ ἐστήριξε τρυφερῶς τὰ νυσταλέα βλέμ-  
ματα εἰς τὴν νεορᾶν του γυναῖκα, διέβαινον  
ταῦτοχρόνως ἐνώπιον τῆς φαντασίας του σκηναὶ  
διάφοροι τοῦ παρελθόντος βίου, προσλαμβάνου-  
σαι βαθμηδὸν μορφήν ὀνειροῦ καὶ συναρμολο-  
γούμεναι ἐν τῇ ταχείᾳ αὐτῶν καὶ νεφελώδει  
διελθεῖ μετὰ τὴν εὐφροσύνην συναίσθησιν τῆς  
παρούσης εὐτυχίας.

\*\*\*

Πρὸ τριῶν μόνον μηνῶν ἀπῆλυσεν ὁ παππᾶ  
Νάρκισσος τὴν διπλὴν τιμὴν τοῦ νὰ γείνη ἱερεὺς

καὶ σύζυγος. Παιδιόθεν ἐφόρει τὸ ῥάσον, ταχθεὶς εἰς τὴν Ἐκκλησίαν προτοῦ εἰσέτι γεννηθῆ. Ἐξ ἀμνημονεύτων χρόνων οἱ πρωτότοκοι τῆς μητρικῆς οἰκογενεῖας τὸν ἐγίνοντο ἱερεῖς, πρὸς ἐξυπηρέτησιν τῆς ἰδιοκτητοῦ μικρᾶς ἐκκλησίας τῆς Ὑπαπαντῆς, ἣτις ἦτο τὸ στόλισμα, τὸ καύχημα καὶ τὸ προσκυνητήριον τῆς νήσου. Ἄλλ' ὁ προκατόχος τοῦ Ναρκίσσου, καὶ θεῖος του, ἦτο κατ' ἐξαιρέσειν ἄτεκνος. Διὰ τοῦτο, ὅτε ἐνύμφευσεν τὴν νεωτέραν αὐτοῦ καὶ μόνην ἀδελφὴν, ἐτέθη ὄρος ρητὸς εἰς τὸ προικοσύμφωνον, ὅτι ὁ πρῶτος υἱὸς τῆς θᾶ γείνη ἱερεὺς καὶ κληρονόμος του.

Ἡ χαρὰ τῆς οἰκογενείας, ὅτε ἐγεννήθη ἄρρεν, ὑπερέβη τὴν συνήθως ἐκδηλουμένην εἰς τοιαύτας περιστάσεις, πρὸς ἀδικαιολόγητον ὑποτίμησιν τῆς ἀξίας τῶν θηλέων. Ὁ μικρὸς Ναρκίσσος ἐδηλάσθη μετὰ σεβασμοῦ, καθὸ μέλλον ἱερεὺς, παιγνιδία του ἦσαν κομβολόγια καὶ σταυροί, ὅτε δὲ ἤρχισε νὰ διμῆλῃ, πρῶτας λέξεις, μετὰ τὰ παγκόσμια παπᾶ καὶ μαμᾶ, ἐδιδάχθη νὰ ψελλίξῃ τὸ Κύριε Ἐλέησον. Μόλις ἠδύνατο νὰ περιπατῆ στερεῶς, ὅτε ἔλαβε τὸ προνόμιον τοῦ νὰ κρατῆ τὴν λαμπάδα ἐνώπιον τοῦ θείου του ἱεροῦ τοῦτον. Οὗτος ἐδίδαξεν εἰς τὸν μικρὸν ἀνεψιὸν του τὸ ἀλφάβητον διὰ τῶν ἐρυθρῶν ψηφίων τοῦ Ὁρολογίου, βραδύτερον δὲ τὴν ἀνάγνωσιν διὰ τῆς Ὁκτωήχου. Ἄλλ' ὅμως ταῦτα πάντα δὲν περιέστελλον τὰς πρὸς τὸ παίζειν ὀρμὰς τοῦ μικροῦ ἱερωμένου, οὐδὲ τὸν ἀπῆλλασσον χειροτονίας ἄλλου εἶδους, ὅτε ἤρχετο μετὰ τὸ ῥάσον κατεσχημένον ἀπὸ τὰς ἀναρριχίσεις εἰς βράχους, ἢ ἀπὸ διαπληκτισμοῦς ὑπὲρ τὸ δέον ζωηροῦς μετὰ τῶν συνηλικιωτῶν του.

Ἄμα εἰσελθὼν εἰς τὸ δωδέκατον ἔτος τῆς ηλικίας του ὁ μικρὸς ῥασοφόρος ἐξεκτεύθη, διὰ νὰ μὴ ἐξαμβλύνη ἢ πολλὴ σχέσις τὸ σέβας τοῦ ποιμνίου πρὸς τὸν ἐπίδοξον ποιμένα του. Εἰς Ἄνδρον ἰδιώτευσεν γέρον θεῖος τῆς μητρὸς του, ὅστις, χρηματίσας ἐπίσκοπος Σαλμαθούντος, παρητήθη τοῦ ἱεροῦ ἀξιώματος, ἀφοῦ ἀπεθησαύρισε τὰ ἀρχοῦντα ὅπως ζήσῃ ἐν ἀνέσει τὸ λοιπὸν τοῦ βίου. Πρὸς τοῦτον ἀπεστάλη ὁ Ναρκίσσος. Ὁ Δεσπότης τὸν προσεδέχθη εὐχαρίστως, παραχωρήσας εἰς αὐτὸν τὴν θέσιν καὶ τὸν τίτλον ἀναγνώστου. Πρὸς δικαίωσιν δὲ τοῦ πρώτου τούτου βαθμοῦ τῆς ἱερωσύνης, ὁ Ναρκίσσος ἐξηκολούθησε τὰ μαθήματά του ὄχι μόνον εἰς τὸ σχολεῖον τῆς Ἄνδρου, ἀλλὰ καὶ ὑπὸ τὸν πρωτοσύγγελον τοῦ πρῶην Σαλμαθούντος, ὅστις ἰδίως τὸν προηλείψεν εἰς τὰ ἐκκλησιαστικά.

Ἐντὸς τοιαύτης προσφοῦς ἀτμοσφαιρᾶς προητοιμαζέτο ὁ νέος διὰ τὸ στάδιόν του. Μετὰ παρέλευσιν ἑτῶν τινῶν ὁ ἀναγνώστης ἐπρόκειτο νὰ προχειρισθῆ εἰς διάκονον, ὅτε ἤλθεν εἰς Ἄνδρον ἡ εἰδησις ὅτι ἀπεβίωσεν ὁ θεῖος του, οἱ δὲ συμπολιταὶ του τὸν προσεκύλουν πρὸς παραλαβὴν τῆς ἱεραῆς διαδοχῆς. Ἦτο νέος εἰσέτι διὰ τὰ

καθήκοντα ἱερέως, ἀλλὰ δὲν ἔπρεπε νὰ περιπέσῃ εἰς ξένας χεῖρας τὸ οἰκογενειακὸν προνόμιον. Ὁ πρῶην Σαλμαθούντος, καίτοι φέρον βαρέως τὴν στέρησιν τοῦ ἀναγνώστου καὶ μέλλοντος διακόνου του, τὸν ἔστειλε μετὰ τὴν εὐχὴν του εἰς τὴν πατρίδα πρὸς εὐρεσιν νύμφης προτοῦ τὸν χειροτονήσῃ.

Τοῦτο οὐδαμῶς δυσηρέσκει οὔτε ἐδυσκόλευε τὸν Ναρκίσσον, καθόσον ἡ ἐκλογή ἦτο ἐκ τῶν προτέρων ὠρισμένη. Ἐκ βρεφικῆς σχεδὸν ηλικίας ἐθεώρει τὴν Ἀρετοῦλαν ὡς μέλλουσαν γυναῖκα του. Οἱ γονεῖς τῶν δύο παιδιῶν ἐπεκύρωσαν παιδιόθεν τὸ συνοικέσιον, κατὰ τὸ ἥμισυ παίζοντες καὶ κατὰ τὸ ἥμισυ σπουδαζόντες, ἀλλ' ὁ μικρὸς Ναρκίσσος παρεδέχθη ἐξ ἀρχῆς τὸ σπουδαῖον μόνον μέρος τῆς ὑποθέσεως, ὅτε δὲ ἀνεχώρησεν εἰς Ἄνδρον ἀντήλλαξε μετὰ τῆς μικρᾶς συμπαικτρίας του ὑπόσχεσιν ἀμοιβαίας πίστεως.

Μετὰ ὀκτὼ ἑτῶν ἀπουσίαν εὗρε τὴν Ἀρετοῦλαν μεταβληθεῖσαν εἰς νέαν κομψὴν καὶ ὄραιαν, ἀλλὰ καὶ ἡ ξανθὴ κεφαλὴ τοῦ Ναρκίσσου δὲν ἤλλαττοῦτο ὄραιότητος ὑπὸ τὸν μαῦρον σκοῦφον τοῦ ἀναγνώστου. Ὁ συνοδεύσας τὸν γαμβρὸν Δεσπότης ἠλόγησε τὸν γάμον, χειροτόνησε τὸν νεανίαν διάκονον καὶ προσβύτερον καὶ ἐπέστρεψε πάλιν εἰς Ἄνδρον.

\*\*\*

Πρὸ τριῶν ἡδὴ μηνῶν ὁ Ναρκίσσος ἦτο ἱερεὺς, τὰ πάντα δ' ἔβαινον κατ' εὐχὴν. Οἱ χωρικοὶ ἐφέροντο πρὸς τὸν ἐφημεριὸν των μετὰ σέβας ἀνώτερον τοῦ ὀφειλομένου εἰς τὴν ηλικίαν του, ἢ σύζυγος του προητοιμαζέ τὸν διάδοχον, οἱ ἀγροὶ του προεμήνουν εὐκαρπία, αἱ πρόσοδοι τῆς ἐκκλησίας δὲν ἤλαττώθησαν. Τί ἄλλο ἠδύνατο νὰ ἐπιθυμήσῃ; Καὶ ὅμως ἡ εὐτυχία του δὲν ἦτο ἐντελής. Τὴν ἐπεσκίαζε μία μεγάλη καὶ διαρκὴς ἀνησυχία. Ὁ ἱερεὺς παραμυθεῖ τοὺς ψυχορραγοῦντας καὶ κηδεύει τοὺς νεκρούς. Τοὺς νεκρούς! Ἰδοὺ ἡ σκέψις ἢ ὁποία τὸν ἐβασάνιζε, τὸ νέφος τοῦ ὁποίου ἡ σκιά ἐμαύριζε τὸν φαιδρὸν ἄλλως ὀρίζοντα τοῦ βίου του.

Ὁ τρόμος τοῦ θανάτου τὸν κατεῖχεν ἀφότου τὸν ἔφερον μικρὸν ἔτι, ν' ἀσπασθῆ τὰ κλειστά ψυχρὰ βλέφαρα τοῦ νεκροῦ πατρός του. Ἀληθῶς παρενέβη εἰς πολλὰς κηδείας ἔκτοτε. Ζῶν πλησίον ἱερέων πάντοτε, ἀνατραφεὶς οὕτως εἰπεῖν ἐντὸς τῆς ἐκκλησίας, πῶς ἠδύνατο νὰ μὴ παρακολουθῆ καὶ νὰ μὴ λαμβάνῃ καὶ οὗτος τὸ μέρος του εἰς τὰς νεκρωσίμους τελετάς; Ἄλλ' ὅμως εὗρισκε πάντοτε τὸν τρόπον νὰ ὑπεκφεύγῃ τὴν θέαν τοῦ θανάτου. Προσηλῶν τὰ ὄμματα εἰς τὴν λαμπάδα ἢ εἰς τὸ ψαλτήριον τὸ ὁποῖον ἐκράτει, κρηπτόμενος τὸ κατὰ δύναμιν ὀπισθεν τῶν ὑψηλοτέρων δημῶν του, ποτὲ δὲν ἀνύψωσε τὸ βλέμμα πρὸς τὸ ἄπνουν τοῦ νεκροκραβ-

βάτου φορτίον, ποτὲ δὲν ὑπήκουσεν εἰς τὴν σπαραξικάρδιον πρὸς τοὺς ἐπιζῶντας πρόσκλησιν τοῦ νὰ δώσουν τὸν τελευταῖον ἀσπασμὸν εἰς τὴν σάρκα, ἐξ ἧς ἀπεχωρίσθη ἡ ψυχή.

Ἄλλ' ὅμως πῶς ἠδύνατο, γενόμενος ἱερεὺς, νὰ ἀποφύγῃ ἐφεξῆς τῆς ἀπουνηθέσεως τὴν ἐπαφήν; Ἡσθάνετο ὅτι δὲν ἦτο δυνατόν νὰ ἐξοικειωθῆ πρὸς τὸ ἀπαίσιον θέαμα. Ἐξωμολόγησεν εἰς τὸν Δεσπότην τοὺς φόβους του, ἐξεμυστηρεύθη τοὺς ἐνδοιασμούς του, ἀπεκάλυψε τὴν ἀδυναμίαν του, ἀλλ' ὁ γέρον τὸν ἐνουθέτησε, τὸν ἐπέληξε, τὸν ἐνεθάρρυνε, τὸν ἐβεβαίωσεν ὅτι θὰ συνηθίσῃ καὶ αὐτὸς καθὸς καὶ τόσοι ἄλλοι εἰς τὴν φρίκην τοῦ θανάτου, ἀνύψωσε τὸ φρόνημά του ὑποδεικνύων τὸ μεγαλεῖον τῆς ἀποστολῆς τοῦ ἱερέως παρὰ τὴν κοίτην τοῦ ἀποθνήσκοντος καὶ τὸν λάκιον τοῦ τεθνεώτος. Ὁ Ναρκίσσος ἐπέισθη. Ἐπέισθη, ἀλλ' ὁ φόβος δὲν ἐξέλιπεν. Ἐπὶ τρεῖς ἡδὴ μῆνας, ὄψετοτε ἤρχετο τις πρὸς ἐπισκεψίν του, ἔτρεμε μὴ ἔρχεται φέρον ἀγγελίαν θανάτου. Μέχρι τοῦδε διέφυγε τὴν τρομερὰν δοκιμασίαν, ἀλλ' ἐσκέπτετο ὅτι δὲν ἦτο δυνατόν νὰ παραταθῆ ἐπὶ πολὺ ἢ μὴ ἐμφάνισις τοῦ θανάτου εἰς τὴν νήσον του. Καὶ τώρα, ἐνῶ κατέβαινε γλυκῶς ὁ ὕπνος εἰς τὰ βλέφαρά του, μεταξὺ τῶν εὐαρέστων εἰκόνων ὅσαι ἐπλανῶντο ὡς σκῆαι ὄνειρων ἐνώπιόν του, ἀνεμυγνύοντο καὶ σκηναὶ ὀδυνηραὶ ἐπιθανάτου ἐξομολογήσεως.

Ἄλλὰ βαθμηδὸν αἱ εἰκόνες αὐταὶ ἐδολώθησαν πάσαι καὶ ἀεσβεσθήσαν, τὰ ἡμικλειστά βλέφαρά του ἐκλείσθησαν ἐντελῶς, ἡ χεὶρ ἔπεσε βαρεῖα ἐπὶ τοῦ τάπητος, ἡ παρεῖα ἐβυθίσθη εἰς τὸ προσκεφάλαιον, καὶ ἐντὸς τοῦ σκυροῦ καὶ ἡσυχου δωματίου ἀντήχησεν ἰσχυρὰ καὶ ἰσόχρονος ἡ ὑγῆς ἀναπνοὴ τοῦ ἀποκοιμηθέντος ἱερέως.

Ἡ παππαδιὰ ἐν τούτοις ἀπετελείωσε τὴν ἐργασίαν της καὶ βαίνουσα ἀκροποδητῆ διὰ νὰ μὴ ταράξῃ τὸν ἄνδρα της, μετέβη εἰς τὸν κοιτῶνα καὶ μετ' ὀλίγου ἐπανῆλθε φέρουσα μικρὸν δέμα. Ἐκάθισεν εἰς τὸ παρὰ τὴν σβεστήν ἐστίαν σκαμνίον, ἤνοιξε τὸ δέμα καὶ ἤπλωσεν ἐπὶ τῶν γονάτων της τὸ ἐν μετὰ τὸ ἄλλο τὰ περιεχόμενα. Ἦσαν βρεφικὰ ἐνδύματα, δανεισθέντα ὡς δείγμα διὰ τὰ ἐργόχειρα, εἰς τὰ ὁποῖα ἐσκόπευε ν' ἀφοσιωθῆ ἐφεξῆς. Καὶ τὰ ἔβλεπεν ἡ παππαδιὰ μετὰ πόθου, καὶ τὰ παρετήρει μετὰ βραδύτητος εἰς τὴν ὁποίαν ὑπεκρύπτετο ἄλλο αἰσθημα ἢ ἡ περὶ τὴν ἐπεξεργασίαν των προσοχῆ. Καὶ διακόπτουσα τὴν ἐξέτασιν τῶν ἐνδυμάτων, ἔστρεφεν ἐν τῷ μεταξὺ τὸ βλέμμα καὶ ἔβλεπε ρεμβάζουσα τὸν ἡσυχῶς κοιμώμενον σύζυγόν της.

\*\*\*

Ἦχος βημάτων βαρέως προχωροῦντων πρὸς τὴν οἰκίαν διέκοψεν αἶφνης τὴν ἔξω ἡσυχίαν. Τὰ βήματα διεκόπησαν πρὸ τῆς θύρας, καὶ τὸ ἄνω φύλλον αὐτῆς, ὑπέικον εἰς πίεσιν χειρὸς

ὀδούσης ἔξωθεν, ἔτριξεν ἑλαφρῶς καὶ ἠνοιχθῆ κατὰ τὸ ἥμισυ. Τὸ φῶς εἰσῆλθεν ἀφθονον ἐντὸς τοῦ δωματίου, ἡ ἀναπνοὴ τοῦ ἱερέως μετέβαλε θυμὸν, ἀλλ' ὅμως δὲν ἔπαυσεν ἀντηχοῦσα, ἢ δὲ παππαδιὰ στρέψασα τὴν κεφαλὴν πρὸς τὸ ἀνοιχθὲν θυρόφυλλον, ἔθεσε τὸν δάκτυλον εἰς τὰ χεῖλη διὰ νὰ ἐπιβάλλῃ σιωπὴν εἰς τὸν ἀνοίξαντα.

Ἐντὸς τοῦ φωτεροῦ τετραγώνου, τοῦ σχηματισθέντος διὰ τοῦ ἀνοίγματος τοῦ ἄνω μέρους τῆς θύρας, προέκυπτε τὸ στήθος καὶ ἡ κεφαλὴ γέροντος χωρικοῦ. Τὸ παλαιὸν φέσι του περιέδκε μανδύλιον βαμβακερὸν, τοῦ ὁποῖου αἱ λευκαὶ ἄκραι ἐκρέμαντο ὀπισθεν πρὸς προφύλαξιν τοῦ θυτιδωμένου αἰχένος του. Ὑπὸ τὸ φέσι ἔλαμπον οἱ ζωηροὶ ὀφθαλμοὶ του σκιαζόμενοι ἀπὸ δασείας πολιᾶς ὀφρῦς. Ὁ ἰδρὼς ἔσταζεν ἀπὸ τοὺς κροτάφους του. Διὰ τῆς δεξιᾶς χειρὸς ἐκράτει θάβδον στηριζομένην ἐπὶ τοῦ ὤμου του, ἀπὸ δὲ τῶν ἄκρων τῆς θάβδου του ἐκρέματο ἐπὶ τῶν νώτων του καλὰθιον σκεπασμένον μετὰ φύλλα λαχάνων.

Ἡ παππαδιὰ ἐγερωθεῖσα ἐπλησίασεν ἀποφητῆ πρὸς τὴν θύραν.

— Καλὴ ἡμέρα, Γεροθανάση, ἐπιθύρισε. Ὁ παππᾶς κοιμάται.

— Τὸ βλέπω, παππαδιὰ μου, ἀπεκρίθη ὁ γέρον, προσπαθῶν ἀνεπιτυχῶς νὰ καταβιάσῃ εἰς ψιθυρισμὸν καὶ οὗτος τὸν ἤχον τῆς βραγχώδους φωνῆς του. Τὸ βλέπω, ἀλλὰ εἶναι ἀνάγκη νὰ ζυπνήσῃ.

— Τί τρέχει; Τί τὸν θέλεις;

— Δὲν τὸν θέλω ἐγώ, δόξα σοι ὁ Θεός! Ὁ λεπρὸς τὸν θέλει.

— Κύριε ἐλέησον! Ὁ λεπρὸς! ἐπανέλαβεν ἡ παππαδιὰ.

Καὶ ἀνελογίσθη διὰ μᾶς τοὺς φόβους τοῦ συζύγου της—τὴν φρίκην τοῦ ν' ἀρχίσῃ ἀπὸ τὸν λεπρὸν τὴν ἐξάσκησιν τῶν δυσχερῶν καθηκόντων του, καὶ τὴν ἀπόστασιν ἕως εἰς τὸ ἄλλο ἄκρον τῆς νήσου, ὅπου ὁ δυστυχὴς ἐκείνος διήρχετο τὸν ἔρημον βίον.—καὶ τὸν πολὺν καύσωνα τῆς θερινῆς ἐκείνης ἡμέρας.

— Ἐτελείωσαν, μοῦ φαίνεται, τὰ ψωμιά του, ὑπέλαβεν ὁ χωρικός.

— Κύριε ἐλέησον, ἐπανέλαβεν ἡ παππαδιὰ, μὴ εὐρίσκουσα ἄλλας λέξεις πρὸς ἔμφρασιν τῆς ἀδημονίας της, καὶ στρέφουσα τὰ ἀνήσυχτα βλέμματα πρὸς τὸν καναπέν.

Ὁ ἱερεὺς ἤκουσε τὰ πάντα, ἀλλὰ τὰ ἤκουσεν ὡς εἰς ὄνειρον. Τὸ ἀνοίγμα τῆς θύρας διέκοψε τὸν ὕπνον του, ἀλλ' αἱ αἰσθήσεις του ἔμενον εἰσέτι εἰς νάρκωσιν, αἱ δὲ ἰδέαι συνωθοῦντο συγκεχυμέναι καὶ ἀνευ σειρᾶς ἐντὸς τῆς κεφαλῆς του. Εἶδε διὰ τῶν κλειστῶν βλεφάρων του τὸ χυθὲν ἐντὸς τοῦ δωματίου φῶς, ἤκουσε τὴν γυναῖκα του προσαγορεύουσαν τὸν Γεροθανάσην, ἤκουσεν ὅτι ὁ λεπρὸς τὸν θέλει... Ἄλλ' ἡ τε-

λευταία τοῦ γέροντος φράσις καὶ τὸ δεύτερον τῆς σύζυγου του «Κύριε ἐλέησον» τὸν ἀφύπνισαν ἐντελῶς.

Ἀνέκυψε τὴν κεφαλὴν, κατεβίβασε τοὺς πόδας, καὶ καθήμενος ἐπὶ τοῦ καναπέ, μὲ τὰς δύο χεῖρας στηριζομένας ἐπὶ τοῦ τάπητος, μὲ τὰ βλέμματα προσηλωμένα πρὸς τὴν θύραν καὶ τὰ χεῖλη ἡμιανοικτά, ἔμεινεν ἀκίνητος καὶ σιωπηλός. Ἐσκέπτετο ἄρα γε; Ὅχι δὲν ἐσκέπτετο, ἀλλ' ἔφρατίζετο ὅτι βλέπει ἐνώπιόν του τὴν ἐλευσινήν καλύβην ἐπὶ τῶν βράχων, ὑπεράνω τῆς θαλάσσης, ὅπου πρὸ ἐτῶν πολλῶν, ὠδοῦμενος ὑπὸ παιδικῆς περιεργείας, ἐπλησίασε διὰ τὰ ἴδη τί ἐστὶ λεπρός. Ἐφρατίζετο ὅτι βλέπει τὸν δυστυχῆ τῆς καλύβης κάτοικον, καθὼς τὸν εἶδε τότε καθήμενον κατὰ γῆς εἰς τὴν σκιὰν μιᾶς κέδρου, καθαρίζοντα χόρτα ἀγρία ἐντὸς τῆς πληνῆς χώρας του καὶ στρέφοντα μετ' ἀπορίας τὴν κεφαλὴν πρὸς τὸν μικρὸν ἄσποφόρον. Ἀνεπόλει πῶς, ὅτε εἶδε τὴν ἀποτρόπαιον ἐκείνην μορφήν, ὄϊνος φρένης τὸν κατέλαβε καὶ ἔφυγε δρομαίως πρὸς τοὺς συντρόφους του, οἵτινες ἀτομώτεροι τὸν ἐπερίμενον μακρὰν τῆς καλύβης...

— Νὰ μὲ συμπαθήσης, παππᾶ μου, εἶπεν ὁ Γεροθανάσης. Σ' ἔξυπνησα. Ἀλλὰ ψυχομαεῖ ὁ λεπρός καὶ σὲ θέλει, καὶ εἶναι πολὺς ὁ δρόμος ἕως ἐκεῖ. Ἴσως δὲν τὸν προφθάσης.

Ὁ παππᾶ Νάρκισσος ἠγέριθη.

— Παππαδιά, εἶπεν, ἡ δὲ φωνὴ του ἔτρεμεν δλίγον. Τὸ καλλυμμαῦχι καὶ τὸ ράσον μου.

Ἐπήκουσεν ἐκαίνη σιωπῶσα καὶ ἔφερεν ἐκ τοῦ κοιτῶνος τὰ ζητηθέντα.

— Δὲν θὰ κάμης πεζὸς τόσον δρόμον, παππᾶ μου, ὑπέλαβε θωπευτικῶς.

— Ὅχι, ὄχι, εἶπεν ὁ Γεροθανάσης. Πηγαίνω νὰ εὔρω κτήμα, κ' ἔρχομαι ἀμέσως νὰ τὸν πάρω.

— Θὰ ἔλθῃς μαζί μου; ἠρώτησεν ὁ ἱερεὺς.

— Καὶ βέβαια!

Ὁ γέρον ἀνεχώρησεν ἐσπευσμένως πρὸς εὐρεσιν κτήματος, ὡς ὀνομάζον εὐφῆμως τὰ κτήνη των οἱ νησιῶται.

— Ἰδέ, ἔλεγεν ὁ ἱερεὺς πρὸς τὴν σύζυγόν του, ἐνῶ ἔνιπτε τὰς χεῖρας καὶ τὸ πρόσωπον εἰς τὸν νεροχύτην. Ἰδέ, ὁ Γεροθανάσης εἶδε τὸν λεπρὸν καὶ τὸν ἐβοήθησεν, ἔρχεται πεζὸς ἀπ' ἐκεῖ καὶ εἶναι πρόθυμος νὰ κάμῃ πάλιν τὸν δρόμον μαζί μου. Διατί; Χάριν φιλανθρωπίας. Κ' ἐγὼ συλλογίζομαι τὴν φρένην τοῦ νὰ παρασταθῶ εἰς τὸ ψυχομαχητὸν ἐνὸς χριστιανοῦ; Θὰ διστάσω ἐνῶ πρόκειται περὶ ἐκτελέσεως τοῦ καθήκοντός μου:

Ἡ παππαδιά τὸν ἤκουε προσπαθοῦντα διὰ τῶν λόγων τούτων νὰ ἀνιψώσῃ τὸ θάρρος του, ἀλλὰ δὲν ἐτόλμα νὰ προσθέσῃ τι καὶ αὐτὴ πρὸς ἐνίσχυσίν του. Ἐπρόσφερεν ἐν σιωπῇ τὸ προσόψιον εἰς τὸν ἄνδρα τῆς, ἐκεῖνος δὲ ἐσπογγίσθη, ἐφόρεσε τὸ ράσον, ἔθεσεν ἐπὶ κεφαλῆς τὸ καλυμμαῦχιον, ἐφίλησε τὴν σύζυγόν του εἰς τὸ μέτω-

πον καὶ ἐξῆλθε κρατῶν εἰς χεῖρας τὰ κλειδιά τῆς Ἐκκλησίας.

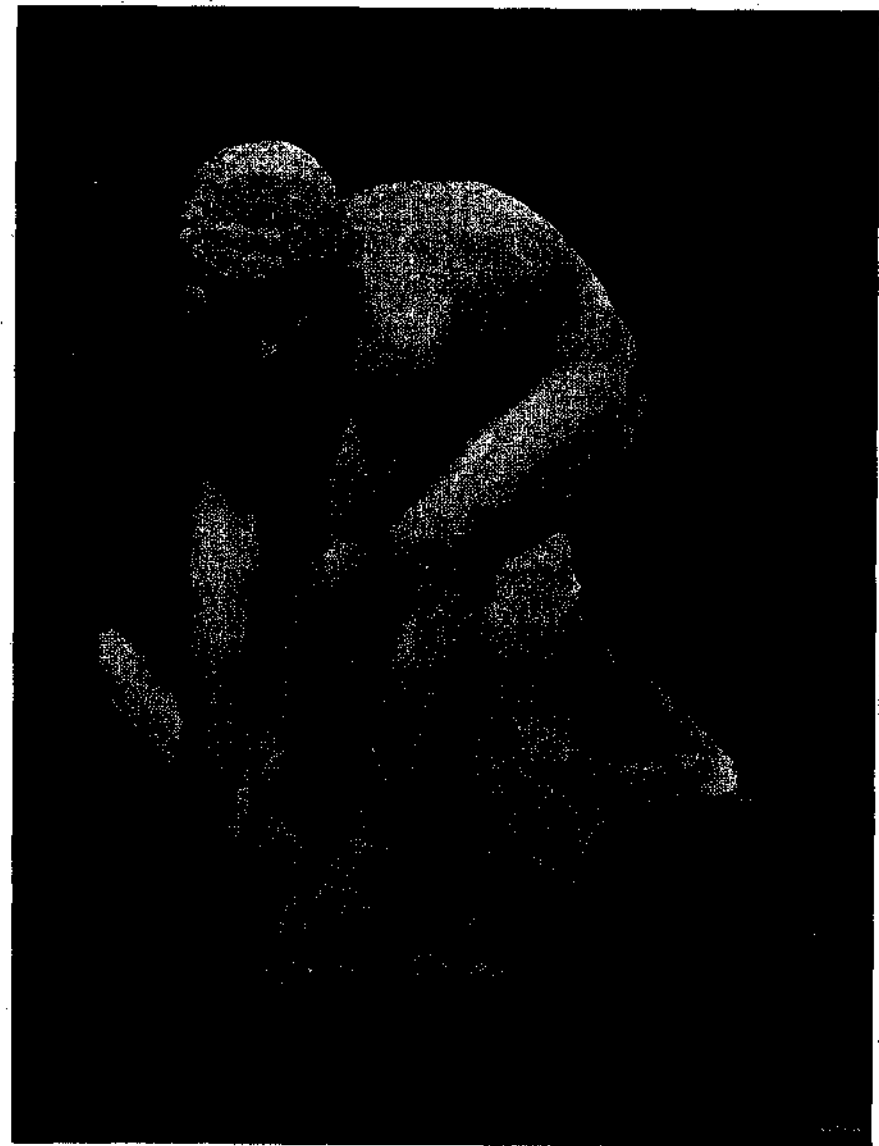
Ἡ οἰκία τοῦ ἱερέως ἔκειτο, τελευταία καὶ ἀπομονωμένη, εἰς τοὺς πρότοδας τῆς ἀποτόμου κορυφῆς, τῆς ὁποίας τὰ πλευρὰ κατεῖχον αἱ λοιπαὶ οἰκοδομαὶ τοῦ χωρίου, ὑπερκείμεναι ἀλλήλων. Εἰς τὸ μέσον περὶου αὐτῶν ἦτο ἡ μικρὰ ἐκκλησία τῆς Ὑπαπαντῆς, κτίριον παλαιὸν Βυζαντινοῦ ῥυθμοῦ, μὲ τροῦλον πυργοειδῆ ὑψούμενον ὑπεράνω τῶν πέριξ ταπεινῶν οἰκιῶν. Ἀπὸ τὴν οἰκίαν τοῦ ἱερέως μέχρι τῆς ἐκκλησίας ἡ στενὴ λιθόστρωτος ὁδὸς ἀνέβαινεν ἐλικοειδῶς, ὁ δὲ ἥλιος ἀκτινοβολῶν κατὰ κάθετον, ἀποκαθίστα κατὰ τὴν ὥραν ἐκείνην τὴν ἀνάβασιν κοπιωδεστέραν τοῦ συνήθους.

Τὰ παράθυρα τῶν ἐκατέρωθεν οἰκίσκων ἦσαν κλειστά, ποῦ καὶ ποῦ ὅμως τὸ ἀνω φύλλον τῆς θύρας ἦτο ἀνοικτὸν, ὁ δὲ οἰκοδοσοπέτης, ἢ καὶ ἡ σύζυγός του, στηρίζοντες τοὺς βραχίονας ἐπὶ τοῦ κλειστοῦ κάτω φύλλον ἐφραίνοντο περιμένοντες τὴν διάβασιν τοῦ ἱερέως. Ὁ Γεροθανάσης διαβαίνων διέδωκε τὴν εἰδήσιν ὅτι ὁ λεπρός ἀποθνήσκει. Καὶ ἔχαιρέτα ὁ ἱερεὺς τοὺς χωρικούς. «—Καλὴ ἡμέρα, Κύρ Γιάννη.— Ὁρα καλῆ, κυρὰ Θάναϊνα.— Ἡ εὐχή σου, παππᾶ μου».

Προφανῶς εἶχον πάντες διάθεσιν δι' ἐκτενεστέραν συνδιάλεξιν, ἀλλ' ὁ παππᾶς ἐβιάζετο. Ἀνῆλθεν ἰδρωμένος εἰς τὴν ἐκκλησίαν, ἤνοιξε τὴν θύραν, εἰσῆλθον ἐντὸς τοῦ δροσεροῦ ναοῦ, ἔλαβεν εὐλαβῶς ἐκ τοῦ ἀναιμάκτου θυσιαστηρίου τὸ ἱερὸν τῆς θείας μεταλήψεως σκεῦος καὶ τὸ εὐχολόγιόν του, τὰ ἐτύλιξεν ἐντὸς τοῦ περιτραχήλιου του, περιέδεσε τὸ περιτραχήλιον ἐντὸς μαύρης λινῆς ὀδόνης καὶ ἐξῆλθεν.

Ἐκλείε μόλις τὴν θύραν τῆς Ἐκκλησίας, ὅτε ἤκουσε τὴν φωνὴν τοῦ Γεροθανάση παροτρυνόντος τὸ κτήμα. Τὸ ζῶον δὲν ἐφραίνετο πρόθυμον εἰς ἐκδρομὴν ἐντὸς τοῦ καύσωνος. Ὁ ἱερεὺς προέβη εἰς προϋπάντησίν του, τὸ ἐθώπευσεν, ἀνέβη εἰς τὴν ῥάχιν του, ἀφοῦ ἐγαπέθεσεν ἀσφαλῶς τὸ δέμα ἐντὸς τοῦ κόλπου του, καὶ ἤρχισεν ἡ πορεία. Ὁ γέρον χωρικὸς παρηκολούθει πεζός.

Πλειότεραι θύραι ἦσαν ἤδη ἀνοικταί, οἱ δὲ εὐσεβεῖς χωρικοί, γνωρίζοντες τί ἔφερεν ἐντὸς τοῦ κόλπου ὁ ἱερεὺς, ἐσταυροκοποῦντο ἐνῶ διήρχετο. Εἰς τὴν θύραν τῆς οἰκίας του ἐπερίμενεν ἡ παππαδιά, σιαίζουσα διὰ τῆς χειρὸς τοῦς ὀφθαλμούς της. Μειδιάμα εὐφρόσυνον ἐπέλαμψεν εἰς τὸ πρόσωπον τοῦ ἱερέως. Ἐκράτησε τὸ ζῶον πρὸ τῆς θύρας καὶ ἠθέλησε ν' ἀποτείνῃ τὸν λόγον πρὸς τὴν σύζυγόν του, ἀλλὰ δὲν ἀνῆρχοντο αἱ λέξεις εἰς τὰ χεῖλη του. Οὔτε ἐκείνη ἐπρόφερε λέξιν, ἐνῶ τὸν ἠτένιζε τρυφερῶς προσπαθοῦσα νὰ μειδιάσῃ. Ὁ παππᾶ Νάρκισσος εἰάνησε τὴν κεφαλὴν πρὸς ἀποχαιρετισμόν, ἐκτύπησε τὸν λαιμὸν τοῦ ὄνου διὰ τοῦ σχοινίου, τὸ ὁποῖον ἐχρησίμευεν ἀντὶ χαλινοῦ, καὶ ἐπροχώ-





ρησε μετά του γέροντος. Τὸ βεβιασμένον μειδιάμα τῆς παππαδίας ἐσβέσθη, ἀμα εἶδε τὴν συνοδίαν ἀπομακρυνομένην, καὶ διὰ τοῦ ἀντιχειροῦ ἀπέμαζεν ἐν δάκρῳ ἐκ τῶν βλεφαρίδων τῆς.

\*\*\*

Ὁ δρόμος ἐξηκολούθει καταβαίνων ἀνά μέσον τῶν εἰς τοὺς πρόποδας τοῦ χωρίου ἀγρῶν καὶ ἀμπελώνων, ἔπειτα ἀνέβαινε πάλιν διασχίζων πυκνὸν ἐλαιῶνα, μέχρι τῆς κυρτοῦς τοῦ ἀπέναντι λόφου, ὅπου τρεῖς ἀνεμόμυλοι ἐπεριμένον πνοὴν ἀέρος νὰ κινήσῃ τοὺς ἥδη ἀργοὺς ἰστιοφόρους τροχούς των. Ἐκείθεν ἠπλοῦτο ἐδρὸν ὄροπέδιον κατωφερές, ἀπολήγον εἰς βράχους ἀποκρήμνους πρὸς τὸ μεσημβρινὸν μέρος τῆς νήσου. Ἡ ὁδὸς ἦτο τραχεῖα καὶ ἀπεριποίητος, ἀλλὰ καὶ ὁ Γεροθανάσης καὶ τὸ κτήμα του ἐφαίνοντο συνηθισμένοι εἰς τὰς πέτρας αἰτίνες ἐπηύξανον τὸ δύσβατον τοῦ ἐδάφους. Τοῖχοι χαμηλοὶ, ξηροτρόχαλοι, ἀνευ πηλοῦ ἢ ἀσβέστου, ἐχώριζον ἐκατέρωθεν τοὺς ἀμπελώνους. Καθ' ὅσον δὲ ἡ ὁδὸς ἀπεμακρύνετο, διεδέχοντο τοὺς ἀμπελώνους ἀγροὶ θεριοθίντες ἦδη. Πέρα τῆς καλλιεργημένης ἐκτάσεως, ἀριστερόθεν μὲν τὸ ὄροπέδιον ἀνυψούμενον ἐσημάτιζε σειρὰν λόφων θαμνοσκεπῶν, δεξιόθεν δὲ ἔκλινε βαθμιαίως πρὸς τὴν παραλίαν, καὶ ἡ κυανὴ τοῦ Αἰγαίου θάλασσα ἐξηπλοῦτο ἐκείθεν ἀπέραντος, ποιλλομένη ἀπὸ τὰ ἀπέχοντα βουνὰ τῶν ἄλλων νήσων.

Ἦτο ἀληθῶς ὠραῖον τὸ θέαμα, ἀλλ' ὁ ἱερεὺς δὲν τὸ ἔβλεπεν. Ὁ νοῦς του ἦτο ἀλλαχού προσηλωμένος. Οἱ φόβοι τοὺς ὁποίους ἡ συναίσθησις τοῦ καθήκοντος καὶ τὸ παράδειγμα τοῦ Γεροθανάση εἶχον καθ' ἀρχὰς περιστείλει, ἐπαυήρχοντο καὶ πάλιν ἐντὸς τῆς ψυχῆς του. Αἱ πρὸ τῆς ἀναχωρήσεως προετοιμασίαι, ἡ παρουσία τῶν χωρικῶν εἰς τὰς θύρας τῶν οἰκῶν των, ἡ θεὰ τῆς συζύγου του, εἶχον ὅπωςδῆποτε ἀναστηλώσει τὴν κλονιζομένην καρδίαν του. Ἀλλὰ τώρα εἰς τὴν ἐρημίαν τῆς ἐξοχῆς, ἐν τῷ μέσῳ τῆς σιωπῆς, τὴν ὁποίαν ἐφαίνετο ἐπιτείνων ὁ διπλοῦς κρότος τῶν πετάλων τοῦ ζῶου καὶ τῶν βημάτων τοῦ γέροντος χωρικοῦ, ἐνῶ ὁ ἥλιος ἔκαιε τοὺς ὤμους του, εἰκόνας ἀπαισιοὶ ἐξετυλίσσοντο καὶ πάλιν ἐνώπιον τῶν ἀφηρημένων ὀφθαλμῶν του. Ἐπροσπάθει διὰ τῆς σκέψεως νὰ ὑπερναύσῃ τὴν φαντασίαν του, ἀλλ' ἡ σκέψις δὲν ἴσχυεν. Ἐφοβεῖτο, ἐφοβεῖτο ὁ δυστυχής!

Δὲν εἶχεν εἰσεῖτι ὀμιλήσει, ἀλλ' οὐδ' ὁ συνοδοιπόρος του διέκοψε τὴν σιωπὴν. Ὅταν περιπατεῖ τις ὑπὸ τὸν ἥλιον, ἐπὶ ἐδάφους δυσκόλου, ἀκολουθῶν μάλιστα τὸ βάδισμα ζῶου εὐρώστου, δὲν θεωρεῖ συνηθῶς τὴν περίστασιν ἀρμόδιαν πρὸς συνομιλίαν, καὶ ἀν' ἔτι δὲν ἔχη τὴν ἡλικίαν τοῦ Γεροθανάση. Ἐπὶ τέλους ὁ ἱερεὺς ἀνέκυψεν ἐκ τῶν φοβερῶν ρεμβασμῶν του. Ἦκουσε τὸν γέροντα ὀπισθὲν του ἀσθμαίνοντα καί, σῦρας

πρὸς τὸ στήθος του τὸ σχοινίον, ἐκράτησε τὸν ὄνον. Ὁ χωρικός ἐσπευσε τὸ βῆμα καὶ ἤλθε πλησίον του.

— Τί ἐπαθες, παππᾶ μου; Τί στέκεις;  
— Θὰ καταίβω ν' ἀναίβης σύ, καὶ δταν κουρασθῶ, ἀλλάζομεν.

— Καλέ, τί λόγος! Νὰ καθίσω ἐγὼ καὶ νὰ περιπατῆς ἐσύ!

— Εἶσαι κουρασμένος, γέρο μου.

— Ἐγὼ κουρασμένος! Βαστοῦν ἀκόμη τὰ κόκκαλά μου κ' ἐννοία σου! Ποῦ ἠκούσθη τὰ περιπατῆ ὁ παππᾶς μὲ τὰ ἅγια καὶ νὰ πηγαίνῃ ἐμπρὸς ὁ ἀγωγιότης μὲ τὸ κτήμα! Ἐμπρὸς!

Τὸ πρᾶγμα δὲν ἐπεδέχετο περαιτέρω συζήτησιν. Ὁ ὄνος ὑπέκων καὶ εἰς τὴν ἠθικὴν πλείσιν τῆς φωνῆς τοῦ γέροντος καὶ εἰς τὴν διὰ τοῦ γρόνθου του ἐπικάρωσιν τοῦ ἐκφωνηθέντος ἐμπρὸς, ἐπανέλαβε ζωηρῶς τὴν πορείαν. Ἀλλ' ὁ ἱερεὺς ἐχαλίνωσε τὴν ὁρμήν του διὰ ν' ἀκολουθῆ μετὰ πλειοτέρας ἀνεσεως ὁ πεζὸς γέροντα καὶ διὰ νὰ ἐπαναλάβῃ τὴν μετ' αὐτοῦ συνομιλίαν.

— Θὰ τὸν προφθάσωμεν ζωντανόν; Τί λέγεις;

— Τί νὰ σοῦ πῶ; Ὁ ἄνθρωπος εἶνε εἰς τὰ ἔσχατά του.

— Πῶς τὸν ἄφησες; Πῶς ἦτο;

— Πῶς νὰ εἶναι; Ὡσάν ἄνθρωπος ὁποῦ ψυχομαχεῖ.

Τοῦτο ἤθελε νὰ μάθῃ ὁ ἱερεὺς: Πῶς εἶναι ὁ ἄνθρωπος δταν ψυχομαχεῖ, ἀλλ' ἡ ἀπόκρισις τοῦ χωρικοῦ δὲν τὸν ἐφώτισεν. Ἐπεθύμει ν' ἀκούσῃ περιγραφόμενον τὸ θέαμα, τὸ ὁποῖον ἀπετροπιάζετο προτοῦ τὸ ἴδιον. Ἦλπιζεν ὅτι ἡ ἐκ τῶν προτέρων περιγραφή ἤθελεν ἐξοικειώσει αὐτὸν πρὸς ὅ,τι παιδισθὲν ἐφαντάζετο μετὰ φρίκης. Καὶ ἐπάλαυνεν ἐντὸς τῆς ψυχῆς του τὸ ταπεινὸν αἰσθημα τοῦ φόβου πρὸς τὸ εὐγενὲς αἰσθημα τοῦ καθήκοντος.

Ἡ ἀδιαφορία μὲ τὴν ὁποίαν ὁ γέροντα ὠμίλει περὶ τῆς ἀγωνίας τοῦ θανάτου, ἡ προθυμία τοῦ νὰ ἐπανέλθῃ πρὸς τὸν ψυχοραγοῦντα λεπρόν, ἐπηύξανον τὴν ἐνδόμυχον τοῦ ἱερέως ἐντροπήν διὰ τὴν ἀτολίαν του.

— Διατί ἤλθες μαζί μου, ἠρώτησε μετὰ τινὰ σιωπῆν. Διὰ νὰ μὲ συντροφεύσῃς;

— Καὶ διὰ τοῦτο. Ἀλλ' ὄχι τόσοσιν διὰ τοῦτο, ὅσον διὰ νὰ τὸν παρασταθῶ εἰς τὰ τέλη του.

Ἐσὺ, παππᾶ μου, νὰ τὸν μεταλάβῃς καὶ ἔπειτα νὰ φύγῃς. Ἐγὼ θὰ μένω. Ὅλην μου τὴν ζωὴν τὴν ἐπέρασε ἔρημος καὶ μόνος, ἄς ἔχη ἓνα χριστιανὸν εἰς τὸ πλευρόν του, ἐνῶ ἀποθνήσκει, ὁ κακόμοιρος!

— Εἶσαι ἀλήθεια καλὸς χριστιανός, Γεροθανάση. Ὁ Θεὸς νὰ σ' εὐλογήσῃ! Ἀλλὰ τὸ χρέος τοῦτο εἶναι ἰδικόν μου, καὶ θὰ τὸ ἐκτελέσω ἐγὼ. Ἐγὼ θὰ τοῦ κλείσω τὰ βλέφαρα.

Καὶ ἠσθάνθη τὸν λάφυγγά του στενούμενον ὑπὸ συγκινήσεως.

Ἐξηκολούθησαν ἐν σιωπῇ τὴν ὁδοπορίαν. Ἡ ὁδὸς δὲν ἐφράσσετο πλέον ἐκατέρωθεν ὑπὸ τοίχων, ἀλλὰ διέσχιζε θάμνους σχοινοῦν καὶ κομάρων καταβαίνονσα πρὸς τὰ ἀπόκρημα τῆς νήσου παραλία. Ἐντὸς ὀλίγου ἔκαμψε πρὸς τὰριστερά, παρὰ τὰς ὑπὸ ὑπερείας γυμνοῦ λοφίσκου, καὶ εἶδε μακρόθεν ὁ ἱερεὺς μίαν κέδρον ἐκεῖ μονήθη, ὑπὸ δὲ τὴν σκιάν τῆς τοῦς τοίχους τῆς καλύβης τοῦ λεπροῦ.

Πρὸ δεκαπέντε ἐτῶν ὑπὸ τοὺς κλῶνας τῆς κέδρου ἐκείνης εἶδεν ὁ Νάρκισσος τὸν δυστυχῆ ἐρημίτην, ὅστις πρὸ πολλῶν καὶ τότε ἐτῶν κατῶκει ἐκεῖ. Εἰς τὴν ἐσχατιὰν ἐκείνην τῆς νήσου, μόνος, ἔρημος, μακρὰν πάσης κοινωνίας ἀνθρώπων, διήλθε τὸν βίον φέρων τὸ βάρος προγονικῆς συμφορᾶς, ἀνεύθυνος αὐτός, ζῶν ἀνευ ἐλπίδος, ἀνευ παρηγορίας, ἀνευ σκοποῦ. Ὀρφανός, ἀκλήρος, ἀπορος, κατελήφθη νεώτατος ἔτι ὑπὸ τῆς βδελυρᾶς νόσου. Οἱ ὁμόχωροί του τὸν ἠγάπησαν νὰ ὑποβληθῇ εἰς ἀπομόνωσιν, ἀναλαβόντες τὴν ὑποχρέωσιν τῆς συντηρησεῶς του. Δὲν ἦτο βεβαίως ὑπέρογκον τὸ βάρος διὰ τὴν κοινότητα τῆς νήσου. Ὁ Γεροθανάσης, τοῦ ὁποίου οἱ ὀλίγοι ἀγροὶ ἔκειντο πέρα τῆς καλύβης τοῦ λεπροῦ, ἀνεδέχθη τὴν μεταφορὰν τῆς εβδομαδιαίας προμηθείας αὐτοῦ. Ἀλλὰ δὲν περιορίσθη εἰς τοῦτο ἡ ἀγαθότης τοῦ φιλανθρώπου χωρικοῦ. Ἐβοήθει τὸν ἄθλιον ἐρημίτην εἰς τὴν καλλιέργειαν τοῦ μικροῦ κήπου του, ἐπισκευάζων τὰ ἐργαλεῖα του, προμηθεύων σπόρους, δίδων συμβουλὰς. Ἐμενε συνομιλῶν μὲ τὸν ἀσθενῆ, ἐξοικειωθείς ἐκ τῆς μακρᾶς συνηθείας πρὸς τὸ ἀπεχθὲς νόσημά του. Καὶ τὸν ἐπεριμένεν ὁ λεπρός, μετρῶν τὰς ἡμέρας καὶ τὰς ὥρας μέχρι τῆς προσεχῶς ἐπισκέψεως. Ὁ Γεροθανάσης ἦτο ὁ μόνος σύνδεσμος μετὰ αὐτοῦ καὶ τοῦ λοιποῦ κόσμου. Οὐδὲς ἄλλος τὸν ἐπλησίαζεν. Ἐὰν χωρικός τις διέβαινε ἐκεῖθεν, τὸν προσηγόρευεν ἐνίοτε μακρόθεν, ἐναπέθετεν ἴσως ἐπὶ βράχου ἀπέχοντος τὴν ἐλεημοσύνην του, ἀλλ' οὐδεὶς ἐτόλμα νὰ τὸν ἴδῃ καὶ νὰ τὸν ὀμιλήσῃ ἐκ τοῦ πλησίον.

Ὁ περὶ τὴν καλύβην κήπος τοῦ λεπροῦ περιεκλείετο διὰ φραγῆς ἐκ σπάρτων καὶ κομάρων καὶ ροδοδαφνῶν. Ἀπέναντι τῆς θαλάσσης ἡ φραγὴ διεκόπτετο, δύο δὲ λίθοι ὀγκώδεις, ἐν εἶδει παρασταδῶν, ἐσημάτιζον τὴν εἴσοδον, ἀλλὰ θύρα μεταξὺ τῶν λίθων δὲν ὑπῆρχεν.

Ποσάκις ἐπὶ τῶν λίθων ἐκείνων καθήμενος, ἀπέναντι τῆς ἀπεράντου ἐκτάσεως τοῦ πελάγους, ἔβλεπε τὰ κύματα πλήττοντα τοὺς βράχους ἀγρίας, ἢ θωπεύοντα ἡσυχῶς τὴν παραλίαν ὑπὸ τοὺς πόδας του! Ποσάκις, βλέπων ἐκεῖθεν τὰς λευκὰς πτέρυγας τῶν ἀπεχόντων πλοίων, ἐξῆλθε τοὺς ναῦτας, οἱ ὁποῖοι, εὐρωστοὶ καὶ ρωμαλέοι, ἐπάλαυνον κατὰ τῶν στοιχείων, περιφερόμενοι ἀπὸ τόπου εἰς τόπον καὶ ποδοῦντες τὴν παραλίαν τῆς πατρίδος, ὅπου ὄντα προσφιλεῖ τοὺς ἐπερι-

μένον, ἐνῶ αὐτός, δέσμιος ἐπὶ τοῦ βράχου του, ἔρημος καὶ ἐλεινὸς ἐπερίμενε τὸν θάνατον!

\*\*\*

Ἐκεῖ, ἐμπροσθεν τῶν δύο λίθων, ἐπέλευσε ὁ παππᾶ Νάρκισσος. Ὁ Γεροθανάσης ἔδεσε διὰ τοῦ σχοινοῦ τοὺς δύο ἐμπροσθίους πόδας τοῦ ὄνου, πρὸς περιορισμὸν τῆς ἐλευθερίας του, καὶ εἰσῆλθεν εἰς τὸν μικρὸν καλλιεργημένον περιβόλον, προχωρῶν πρὸς τὴν καλύβην. Ὁ ἱερεὺς τὸν παρηκολούθει. Μετ' ὀλίγα βήματα ὁ χωρικός ἐστράφη.

— Κάθισε ὀλίγον ἔξω ἐκεῖ εἰς τὴν πέτραν παππᾶ μου, νὰ ἴδῳ πρῶτα τί γίνεται μέσα ὁ ἄμοιρος αὐτός.

Ὁ ἱερεὺς ὑπήκουσε σιωπῶν. Ἐλαβε τὸ δέμα ἐκ τοῦ κόλπου του, τὸ ἔλυσε μὲ τὰς χεῖρας τρεμύσας ὀλίγον, ἔδεσε τὸ περιτραχήλιον μὲ τὰ ἐν αὐτῷ ἐπὶ τῆς πέτρας, ἀπέθεσε ἐκεῖ καὶ τὸ καλυμμαχίον του, καὶ μὲ γυμνῆν τὴν κεφαλὴν, τὰς χεῖρας σταυρωμένας ἐπὶ τοῦ στήθους, ἐπερίμενε ὄρθιος τὸν γέροντα. Ἦτο κάτωχρος. Μία ἀκουσιος εὐχή, μία ἀμαρτωλὴ ἐπιθυμία εἰσέδυσεν αἴφνης εἰς τὴν ψυχὴν του. — Ὡ! Ἐὰν ὁ γέροντα ἐπανερχόμενος ἔλεγε: Τετέλεσται! — Ἀλλ' ἀπέδιδωξε μετὰ ὀλίγους τὸν πονηρὸν στοχασμὸν, ἐπεκατέσθη τὴν ἐξ ὕψους βοήθειαν, ἔκαμε τὸν σταυρὸν του, καὶ λαβὼν ἐκ τοῦ διπλωμένου περιτραχήλιον τὸ εὐχολόγιον ἤρχεισε ν' ἀναγινώσῃ τὰς ὠραίας προσευχὰς τῆς νεκρωσίου ἀκολουθίας. Ἀνεγίνωσκε, καὶ ὁμοῦς ὁ νοῦς του ἦτο εἰς τὴν καλύβην. — Διατί ἀργεῖ ὁ Γεροθανάσης; — Ἦθέλησε νὰ πλησιάσῃ πρὸς τὴν θύραν τῆς καλύβης, ἀλλ' εἰς τὸ μέσον τοῦ περιβόλου ἐστάθη δισταζών. Ἦθέλησε νὰ ἐρωτήσῃ ἐκεῖθεν τὸν γέροντα, ἀλλὰ δὲν ἐτόλμησε νὰ ὑψώσῃ τὴν φωνήν.

Ἐπὶ τέλους ὁ γέροντα ἐξῆλθε τῆς καλύβης. Ὁ ἱερεὺς τὸν ἠένισε μὲ βλέμμα ἐρωτηματικόν.

— Ἦτον εἰς βῆθος. Τὸν ἐξύπνησα μὲ κόπον. Μόλις ἀκούεται ἡ φωνή του. Ἐλαμψαν τὰ σβυσμένα ἄματτα, δταν ἤκουσε ὅτι εἶσαι ἐδῶ. Ἐλα, παππᾶ, ἔλα νὰ τὸν μεταλάβῃς.

Ὁ ἱερεὺς ἐπέστρεψε πρὸς τὴν εἴσοδον, περιεβλήθη τὸ περιτραχήλιον, ἔλαβεν εὐλαβῶς εἰς χεῖρας τὰ ἅγια καὶ ἐπορεύθη πρὸς τὴν καλύβην. Ἡ ὠχρότης του μόνῃ ἐμαρτύρει τὴν ταραχὴν του. Τὸ βῆμα του ἦτο στερεόν, αἱ χεῖρες του δὲν ἔτρεμον καθὼς πρῖν, δὲν ἐδίσταζε πλέον. Ἐνίκησε τοὺς τελευταίους ἐνδοιασμοὺς τῆς δειλίας ἢ συναίσθησις τῆς ἱερᾶς ἀποστολῆς του.

Ὅτε ἐφθασε εἰς τὴν θύραν, ὁ γέροντα, ὅστις τὸν ἠκολούθει παρὰ πόδας, ἐδίξεν εὐλαφῶς τὸ ἄσποντον του. Ὁ ἱερεὺς, μὲ τὸν ἓνα πόδα ἐπὶ τοῦ κατωφλίου, ἐστάθη καὶ ἔστρεψε τὴν κεφαλὴν. Ἦ ξανθὴ του κόμη ἐκυμάτιζε λυτὴ ἐπὶ τοῦ αὐχένου του.

— Παππᾶ μου, μὴ ἐγγίσις τὸ μανδῆλι εἰς τὸ

πρόσωπόν του. Ἐκείνος μού παρήγγειλε νὰ τὸν σκεπάζω διὰ νὰ μὴ τὸν ἰδῆς.

— Καλά, εἶπεν ὁ ἱερεὺς σοβαρῶς. Μὴ ἔλθῃς μέσα, εἰς δὲν σὲ κράξω.

Καὶ εἰσῆλθεν ἐντὸς τῆς καλύβης.

Ὁ Γεροθανάσης ἐκάθισεν ἐπὶ τῆς πέτρας παρὰ τὴν εἴσοδον καὶ ἐπερίμενον. Ἐμείνεν ἐπὶ ὄραν πολλὴν καθήμενος ἐκεῖ. Ἡπόρει πῶς ὁ ἱερεὺς οὔτε φαίνεται οὔτε ἀκούεται. Εἶχε τὴν περιέργειαν νὰ ὑπάγῃ πρὸς τὴν καλύβην, ἀλλὰ δὲν ἐτόλμα νὰ παρακούσῃ τὴν διαταγὴν. Ἐπερίμενε λοιπόν, βλέπων τὴν κυανὴν θάλασσαν θυτιδουμένην ὑπὸ τοῦ ἀνέμου, ὅστις ἐγειρόμενος ἤρχιζε νὰ δροσίξῃ τὴν ἀτμοσφαῖραν. Οἱ περίε θάμνοι ἀνέδιδον εὐωδία ζωογόνου, αἱ σιταρήθραι πετώσαι ὀσμην πρὸς τὴν ὕψη ἐπλήρουσαν τὸν ἀέρα μὲ τὸ κελάρημά των, ἡ φύσις ἐφαίνετο φαυδρὰ ὅλη καὶ εὐτυχῆς, ἐνῶ ὁ λεπρὸς ἀπέθνησκεν ἐντὸς τῆς καλύβης του.

Αἴφνης ὁ γέροντος χωρικὸς ἤκουσε βηματισμὸν πλησίον του. Ἐστράφη ἀπορῶν καὶ εἶδεν ἐρχομένην πρὸς τὴν καλύβην τὴν γυναῖκα τοῦ ἱερέως. Ἠγέρθη ἀμέσως καὶ προσέβη εἰς προὔπαντήσιν της.

— Τί σοῦ ἦλθε νὰ κάμῃς τόσον δρόμον περὶ παππαδιά;

— Ἐνόμιζα ὅτι θὰ σὰς ἀπαντήσω εἰς τὰ μισὰ τοῦ δρόμου καὶ ὀλίγ' ὀλίγον ἦλθα ἕως ἐδῶ. Ποῦ εἶναι ὁ παππᾶς;

— Μέσα μὲ τὸν λεπρὸν.

— Ζῆ ἢ ἀπέθανε;

— Ὅ,τι καὶ ἂν σοῦ πῶ, σὲ γελῶ.

— Δὲν πηγαίνεις νὰ ἰδῆς;

— Μοῦ τὸ ἔχει ἐμποδισμένον ὁ παππᾶς.

Ἡ παππαδιά ἐσιώπησεν ἐπ' ὀλίγον καὶ ἔπειτα ἐπανελάβε μετὰ τινος ἀνησυχίας:

— Θὰ νικηθῆτε ἐδῶ.

— Δὲν πειράζει. Ἐχει φεγγάρι. Μόνον ἐσύ, τί ἤθελες νὰ ἔλθῃς;

— Ἐφερα τὸ ῥάσον.

Καὶ ἔδειξε κρεμάμενον ἐπὶ τοῦ βραχιονός της, ἐπιμελῶς διπλωμένον, τὸ καλὸν ῥάσον τοῦ παππᾶ Ναρκίσσου.

— Τί τὸ ἔφερες; Μὴ εἶναι κρύον νὰ φορέσῃ ἐπανωτά;

— Ἰσως χρειασθῆ, εἶπεν ἡ παππαδιά.

Καὶ λέγοντες ταῦτα ἔφθασαν εἰς τὴν εἴσοδον τοῦ περιβόλου.

— Κάθισ' ἐδῶ, παππαδιά, εἰς τὴν πέτραν. Θὰ εἶσαι κουρασμένη.

— Ὅχι, δὲν ἐκουράσθηκα. Νὰ πάγω μέσα, Γεροθανάση;

— Νὰ μὴ θυμώσῃ ὁ παππᾶς!

Ἡ παππαδιά ἐκάθισεν ἐπὶ τῆς πέτρας. Ἄνα πᾶσαν στιγμὴν ἔστρεφε τὴν κεφαλὴν πρὸς τὴν καλύβην. Ἡ ἀνησυχία ἐξωγραφίζετο εἰς τὸ πρό-

σωπὸν της. Ὁ γέροντος τὴν ἐλυπήθη, ἢ συννεμερίζετο ἴσως καὶ αὐτὸς τὴν ἀνυπομονησίαν της.

— Μὴ χολοσκάνῃς, εἶπε. Πηγαίνω σιγά σιγά νὰ ἰδῶ.

Ἐπροχώρησε βραδέως πρὸς τὴν καλύβην τείνων τὰ ὦτα ἀνά πᾶν βῆμα. Δὲν ἤκουε τίποτε. Ὅτε ἔφθασεν εἰς τὴν θύραν, ἐστάθη. Ὁ ἱερεὺς ἔλεγέ τι ταπεινῆ τῆ φωνῆ. Μόλις ἠδύνατο ν' ἀκούσῃ ὁ γέροντος. Ἐκαψε τὴν κεφαλὴν ἐντὸς τῆς καλύβης. Τοῦ λεπροῦ ἡ κεφαλὴ δὲν ἐφαίνετο. Τὴν ἀπέκρυπτον τὰ νῶτα τοῦ ἱερέως, ὅστις γονατιστὸς ἐπὶ τοῦ ἐδάφους κλίνων τὸν αἰχένα πρὸς τὸν λεπρὸν, προσήχετο. Ἡ λευκὴ ὀδόνῃ, διὰ τῆς ὁποίας ὁ Γεροθανάσης εἶχε καλύψῃ τὸ πρόσωπον τοῦ ἀσθενοῦς, ἐκεῖτο ἐκεῖ ἐρριμμένη παρὰ τοὺς πόδας του.

Ὁ χωρικὸς ἀπεσύρθη ἡσυχῶς καὶ ἐπέστρεψε πρὸς τὴν εἴσοδον. Ἡ παππαδιά ἀκίνητος ἐπὶ τῆς πέτρας, ἀκολουθοῦσα διὰ τῶν ὀφθαλμῶν τὰς κινήσεις του, ἐπερίμενε τὴν ἐπιστροφὴν του.

— Τί εἶδες; ἠρώτησε.

— Τίποτε.

Κατ' ἐκείνην τὴν στιγμὴν ὁ ἱερεὺς ἐξῆλθε τῆς καλύβης καὶ μὲ βήματα ἀργὰ διέσχισε τὸν κήπον. Δὲν ἐφόρει τὸ ῥάσον του. Εἰς τὰς ἀνυψωμένας χεῖρας ἐκράτει τὸ εὐχολόγιον καὶ τὸ ἀροτοφόριον. Ἐβάδιζε μὲ ὀρθίαν καὶ ἀκίνητον τὴν κεφαλὴν, μὲ τὸ βλέμμα ἡρεμον, ἐνῶ ἔσειεν ὁ ἀνεμος τὴν λυτὴν κόμην του. Ἐφαίνετο ἄλλος ἤδη ἄνθρωπος!

Ἐπλησίασε πρὸς τὸν γέροντος καὶ πρὸς τὴν σύζυγόν του χωρὶς οὐδεμίαν νὰ ἐκφράσῃ ἀπορίαν διὰ τὴν ἔλευσίν της. Ἀμφότεροι ἐκεῖνοι δὲν ἐκινήθησαν πρὸς προὔπαντήσιν του. Τὸν ἐπερίμενον νὰ ἔλθῃ. Δὲν ἀπηύθυναν ἐρώτησιν πρὸς αὐτόν. Ἐπερίμενον νὰ ὁμιλήσῃ.

— Ἀνεπαύθη, εἶπεν ὁ ἱερεὺς.

Ὁ Γεροθανάσης καὶ ἡ παππαδιά ἔκαμαν ἐν σιωπῇ τὸν σταυρὸν των.

— Αὔριον τὸ πρωὶ θὰ ἔλθωμεν νὰ τὸν θάψωμεν, ἐξηκολούθησεν.

Ἡ φωνὴ του εἶχε τι τὸ σοβαρὸν, τὸ ἐπιβάλλον. Οὐδέποτε ἡ σύζυγός του τὸν ἤκουεν ὁμιλοῦντα οὕτω. Τὸν ἤκουε καὶ τὰ δάκρυα ἀνέβαινον ἡσυχῶς εἰς τοὺς ὀφθαλμούς της. Ἡσθάνετο ὅτι ἡ δοκιμασία αὕτη ἐνίσχυε διὰ παντὸς τὴν ψυχὴν του.

— Νὰ μείνω ἐδῶ τὴν νύκτα; ἠρώτησεν ὁ Γεροθανάσης.

— Μείνε. Θὰ ἔλθω πολὺ πρωὶ.

Καὶ βλέπων τὴν σύζυγόν του, ἥτις ἔτεινε πρὸς αὐτόν τὸ ῥάσον.

— Καλὰ ἔκαμες καὶ μοῦ τὸ ἔφερες, εἶπεν. Ἐσκέπασα μὲ τὸ ἄλλον τὸν νεκρὸν.

Καὶ βαδίζοντες ὁ εἰς παρὰ τὸν ἄλλον ἐπέστρεψαν εἰς τὴν οἰκίαν των περὶ ὁ ἱερεὺς καὶ ἡ σύζυγός του.

Δ. ΒΙΚΕΛΑΣ

## Α Γ Α Π Ε Σ

### ΖΩΓΡΑΦΙΕΣ

Ἐέρεις κάποιες ζωγραφίες

— Δελινὰ καὶ ξημερώματα, —

Ποῦρθαν πρώιμες βροχῆς

Καὶ τοὺς σβύσανε τὰ χρώματα;

Ὁ μικροῦτσικος Θεός,

Τὸ παιδί τοῦ Ἀπριλομάη,

Μὲς στὰ λούλουδα γυρτός,

Τὶς ζωγράφισε καὶ πάει.

Καὶ σὰν ἤρθε νὰ τῆς βροῆ

Στὸ βουνὸ καὶ σ' ἀκρογιάλι,

Ὁ καῦμός μου τοῦ μελεῖ:

— Γιὰ ζωγράφισέ τες πάλι.

### ΑΙΩΝΙΕΣ ΑΓΑΠΕΣ

Μὲς στοῦ νέου τὴν ἀγκαλιὰ

Δαχταρεῖ τώρατὸ της σῶμα.

Τὰ γλυκὰ κερνάει φιλιὰ

Τὸ ἓνα σιόμα τὸ ἄλλο σιόμα.

Καὶ τοῦ λέει: — Θὰ σ' ἀγαπῶ

Χίλια χρόνια κι' ἄλλα χίλια.

Κάνε με νὰ σοῦ τὸ πῶ

Μὲ δυὸ ματωμένα χεῖλια. —

Τὰ δαγκάνει σὰν καρπὸ

Τὰ ξυνόγλυκα χεῖλάκια,

Μὲ τὸν ἄλικο χυμὸ

Πίνει φλόγες καὶ φαρμάκια.

— Πιὲς τὸ αἷμα μου, καλέ μου,

Τὴν ψυχὴ μου σὲ κερνῶ,

Στὸν αἰῶνα, ποθητέ μου,

Καὶ νεκρὴ θὰ σ' ἀγαπῶ. —

Καὶ τοὺς βλέπει τὸ Φεγγάρι,

Ποῦ ἀκονοσε πολλὰ

Καὶ εἶδε ἀγάπες ποὺ περάσαν

Καὶ χαμογελᾷ.

### ΤΟ ΜΝΗΜΑ

Ἦταν δυὸ ἀγαπημένοι

Μιὰ φορὰ κ' ἔταν καιρὸ

Κ' ἤρθανε στὸ περιγιάλι,

Κάτω στὸ γιालὸ.

Καὶ κοττάζονε τὸ κῆμα

Καὶ τὴν ἀμμουδιὰ

Καὶ εἶπ' ἐκείνη: — Νὰ ἔνα μνημῆμα

Ποῦ γυρεῖ μου ἡ καρδιά.

Στὸ πλευρό σου πλαγιασμένη

Καὶ νὰ κοιμηθῶ.

Στὸν αἰῶνα ἀγκαλιασμένοι

Δίχως ξυπνημῶ.

Καὶ εἶπ' ἐκεῖνος: — Ἀπὸ σένα

Χώρια ζωντανὸς

Κάλλια μέσα σ' ἓνα μνημῆμα

Δίπλα σου νεκρὸς.

Καὶ τοὺς ἀκονοσε τὸ κῆμα

Καὶ τοὺς ἔστρωσε — ποῦ λὲς —

Μ' ἀφρολοῦλουδα ἓνα μνημῆμα

Γιὰ φιλάκια κι' ἀγκαλιές.

### Ο ΟΡΚΟΣ

Στῆς ἀστροφεγγιάς τὰ μάγια

Κάτω ἀπ' τὴ κληματαριά

Τοὺς γλυκὸδεσε ἓνας δορκος

Μέσ' στὴ σιγαλιά.



Νὰ τοὺς βροῦνε ἀγκαλιασμένους  
Χρόνια, γερατειά...  
Κι' ἔταν ἔρθη, ἂν ἔρθη, ὁ Χάρος,  
Πάλιν ἀγκαλιά.

Μὰ τὰ χρόνια ἀργοῦν σὰ χρόνια  
Κ' εἶναι ὁ Χάρος μακρονά...  
Ξαναἴρθε ὁ νέος ὁ τρύγος  
Καὶ δὲν τοὺς εὐρήκε πιά.

#### ΤΙ ΛΕΕΙ ΤΟ ΑΗΔΟΝΙ

Μέσα στοῦ λόγγου τὰ βαθεῖα  
Πονεῖ γλυκὰ κ' ἀναστενάζει  
Σ' ἐνὸς Σατύρου ἀγκαλιά  
Νύφη, σὰν τ' ἀγγιχτο χαλάζει.

Στὰ δέντρο' ἀπάνω τὰ ψηλά  
Τοὺς συντροφεύουνε τὰ ἡθόνια  
Κ' ἐμεῖς περνοῦμε ντροπαλά  
Μιὰ ἀγάπη πλάθοντας αἰώνια.

Ὁ Σάτυρος χαμογεῶ  
Καὶ σκύβει ἢ νύφη ντροπιασμένη:  
—Κάθε μου ἀγάπη μιὰ νυχτιά  
Καὶ τὴν αὐγὴν-αὐγὴν πεθαίνει.



60

Κ' ἐσὸν δακρύζεις κ' ἕνα ἀηδόνη  
Σοῦ λέει: Μικρούλα μου, μὴν κλαῖς!  
Αἰώνια ζοῦν μόνο οἱ ἀγάπες  
Ὅπου πεθαίνονε μικρές.

#### ΦΥΣΑΓΕ Ο ΑΓΕΡΑΣ

Φύσαγε ὁ ἀγέρας στὰ μαλλιά σου  
Καὶ τ' ἀνακάτωνε μὲ χάρδια  
Κ' ἦταν φωτιά τὰ μάγουλά σου  
Ἄπ' τῶν φιλιῶν του τὰ σημάδια.

Φύσαγε ὁ ἀγέρας καὶ μιλοῦσε  
—Τὸ τί μνηοῦσε ποιὸς τὸ ξέρει,  
Τὸ κρῦο μελέμι πὸν φουσοῦσε  
Καὶ πὸν σὲ χᾶιδενε σὰ χέρι!—

Κι' ἄπλωσε μὲς σὴν τραχηλιά σου  
Μ' ἐρωτικὴν ἀνατριχίλα  
Καὶ σκόρπισε σὴν ἀγκαλιά σου  
Τοῦ φθινοπώρου διὰ τὰ φύλλα.

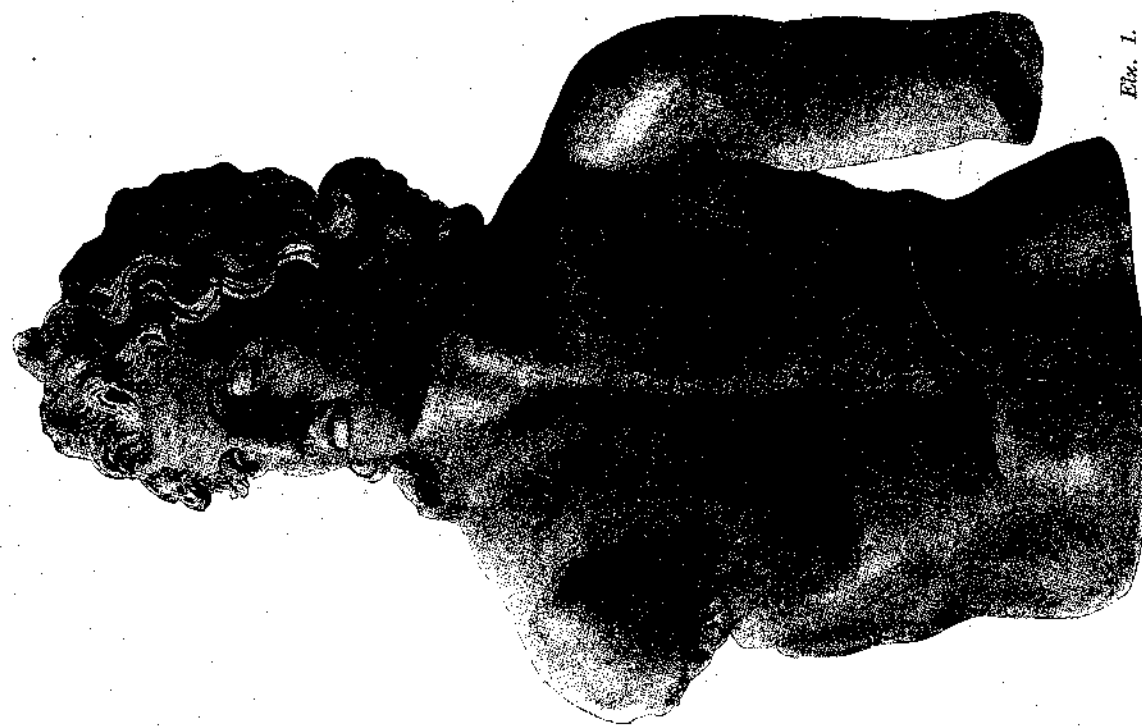
Καὶ σὸ βασίλειμα τῆς μέρας  
Σ' ἔχασα μέσα σὸ χειμῶνα,  
Κι' ὄλο φουσαεῖ, φουσαεῖ ὁ ἀγέρας  
Στὴν ἐρημιὰ τοῦ καλαμῶνα.

1908

ΠΑΥΛΟΣ ΝΙΡΒΑΝΑΣ



Εἰκ. 2.



Εἰκ. 1.

## Η ΚΕΡΑΜΙΚΗ ΑΓΑΛΜΑΤΟΠΟΙΙΑ ΚΑΤΑ ΤΗΝ ΑΡΧΑΙΟΤΗΤΑ

Τὸ μάρμαρον, ὅπερ ἐλάξευε μετ' ἔρωτος ἢ σμίλη τοῦ Πραξιτέλου, ὁ χαλκὸς δὲν ἔτηκον οἱ μεγάλοι τεχνῖται τοῦ Ε' αἰῶνος, (Μύρων, Πολύκλειτος) ἢ τοῦ Δ' αἰῶνος (Δύσιππος) δὲν ἦσαν αἱ μόναι ὕλαι ἃς ἐχρησιμοποίησεν ἡ ἀρχαία τέχνη. Ἡ ἀργίλος οὐχ ἦττον τούτων ἐχρησιμοποίηθη. Διὰ ταύτης οἱ κοροπλάθοι ἐπλασσαν τὰς ὠραίας καὶ ελαφροῦς αὐτῶν κόρας, ἀφιερῶματα τοῖς θεοῖς ἢ κτερίσματα τῶν νεκρῶν. Ἀλλὰ καὶ μεγάλα ἀγάλματα δι' αὐτῆς κατασκευάζοντο, ἀμιλλώμενα, ἂν οὐχὶ κατὰ τὴν ὠραιότητα τῆς ἐκτελέσεως, τοῦλάχιστον κατὰ τὰς διαστάσεις, πρὸς τὰ ἐκ μαρμαροῦ καὶ χαλκοῦ ἀγάλματα.

Ἡ μελέτη τῆς κεραμικῆς ἀγαματοποιίας ἦν ἡμελημένη ἄχρι τοῦδε.

Τὴν πραγματικὴν αὐτῆς σπουδαιότητα κατέδειξαν ἐπ' ἐσχάτων αἱ ἀρισταί μελέται τοῦ διαπρεποῦς νέου Ἑλβετοῦ ἀρχαιολόγου κ. Deonna, περὶ τῶν πηλίνων ἀγαλμάτων ἐν Ἑλλάδι (1906), ἐν Κύπρῳ (1907) καὶ ἐν Ἰταλίᾳ (1908)<sup>1</sup>, ὧν παρέχοντες ἐνταῦθα ἐν σμικρῷ τὰς κυρίας γραμμάς.

Ἀναμφίβολον εἶναι ὅτι τὸ πλεῖστον τῶν μνημείων τούτων δὲν ἦσαν ἀξίας τεχνικῆς πολὺ μεγάλης. Εἶναι βέβαιον ὅτι τὰ πολυάριθμα πηλίνα ἀγάλματα τῆς Κύπρου, τὰ ἀγάλματα ἡγεμόνων ἄπερ παρέσχον αἱ ἐν Ἐτροουρίᾳ καὶ Ρώμῃ ἀνασκαφαί, εἰσὶ τέχνης συνήθως ταπεινῆς, ἄπερ συγκριτέα πρὸς τὰ εὐτελῆ πηλίνα ἀγάλματα δι' ὧν κοσμοῦνται σήμερον οἱ κῆποι ἢ τὰ προαύλια τῶν οἰκιῶν. Ἀλλ' ἐν τῇ πληθύνει τῶν πηλίνων ἀγαλμάτων ἄπερ ἐκληροδότησεν ἡμῖν ἡ ἀρχαία τέχνη εἰσὶ καὶ ἔργα ἀξία νὰ παραβληθῶσι πρὸς τὰ ἔργα τῆς ἐκ μαρμαροῦ ἀγαματοποιίας καὶ τὰ ἐκ χαλκοῦ. Δὲν ἦτο καλλιτέχνης ὁ πλάσας τὴν ὠραίαν ἀνδρικήν προτομὴν τοῦ Ἰταλικοῦ ναοῦ τῶν Φαλεριῶν (Εἰκ. 1), τὴν παριστῶσαν νέον βαθυκομόωντα θεόν, πιθανῶς τὸν

Ἀπόλλωνα, μετὰ μορφῆς διαπύρως παθητικῆς, μετὰ σώματος ἀνατομικῶς τελείου; Δὲν εἶναι ἔργον ὠραῖον ἢ προτομὴ τοῦ ἐφήβου (Εἰκ. 2), ἢ ἐν τῷ αὐτῷ τόπῳ εὐρεθεῖσα, μετὰ μορφῆς λεπτῆς, ἀβρᾶς, ἐμπλέου μελαγχολίας, ἐν ἡδέϊα δέμβῃ βυθισμένης, ἀναπολούσης τὰς ὠραίας μορφάς, τὰς ἐξελθούσας τῶν πραξιτελειῶν ἐργαστηρίων; Καὶ δὲν εἶναι ὀλίγα τὰ ἔργα τῆς τέχνης ἄπερ δυνάμεθα νὰ ἀναφέρωμεν, καταδεικνύοντα τὴν δεξιότητα τῶν ἀρχαίων τεχνιτῶν, οἵτινες εἰς πολυάριθμα πηλίνα ἀγάλματα, κατῶρθωσαν νὰ ἀποβῶσιν ἐφάμιλλοι τῶν γλυπτῶν καὶ τῶν χαλκουργῶν καὶ νὰ μεταδώσωσιν εἰς τὰ ἔργα αὐτῶν τὴν καλλιτεχνικὴν ἐκείνην ἀξίαν τὴν οὐδαμῶς ἐπιτρέπουσαν νὰ συγκρίνωμεν αὐτὰ πρὸς τὰ εὐτελῆ κατασκευάσματα τῆς βιοτεχνικῆς παραγωγῆς.

Ἐκ πασῶν τῶν ὑλῶν ἡ ἀργίλος εἶναι ἡ μᾶλλον εὐέργαστος οὕτως ἐνωρίς, ὡς φαίνεται, κατῶρθῶθι ἢ ἐκτελέσεις μεγάλων πηλίνων ἀγαλμάτων, ἐν ἐποχῇ καθ' ἣν ἐθεωροῦντο ἔτι δυσεκτέλεστα ἔργα λίθινα. Ἡ κεραμικὴ ἀγαματοποιία ἔχει ἀρχὴν ἀπωτάτην. Δι' ἀργίλου δ' Ὁφραϊστος ἔπλασε τὴν πρώτην γυναῖκα καὶ ὁ Προμηθεὺς τὸν πρῶτον ἀνθρώπον, ὅπως ὁ Ἰεχωβά κατὰ τὴν ἑβραϊκὴν Γραφήν.

Αὐτὰ τὰ ἀρχαῖα κείμενα καταδεικνύουσιν ἐπαρκῶς ὅτι ἡ βιομηχανία τῆς ἐκ πηλοῦ πλαστικῆς δὲν ἦτο ἀγνωστος ἐν Ἑλλάδι. Ὁ Πausanias εἶδεν εἰς τέμενος τοῦ Διονύσου ἐν τῷ Κεραμικῷ «ἀγάλματα ἐκ πηλοῦ», ἀλλαχοῦ περιγράφει «ἀγάλματα ὀπτῆς γῆς» καὶ ἐν Τριταίᾳ τῆς Ἀχαΐας ἀγάλματα πηλίνα κοσμοῦντα τὸ ἱερόν τῶν Μεγάλων θεῶν. Τὰ δὲ περιωθέντα μνημεῖα πιστοῦσι τὰς μαρτυρίας τῶν κειμένων. Εἰς τὸν Ε' αἰῶνα ἀνήκει ὠραία κεφαλὴ τοῦ Διός, εὐρεθεῖσα ἐν Κυζίκῳ, εἰς τὸν Γ' αἰῶνα ἀνήκει κεφαλὴ νέου δεμβάζοντος, εὐρεθεῖσα ἐν Πόρῳ καὶ ἄλλαι ἔτι ἀνήκουσαι εἰς τοὺς τελευταίους χρόνους τῆς ἀρχαίας τέχνης.

Ἀλλ' ἂν ὁ Ἕλλην τεχνίτης δὲν ἀπαξιοῖ νὰ μεταχειρισθῇ τὴν ἀργίλον ἐν τῇ ἀγαματοποιίᾳ, δὲν παραχωρεῖ ὅμως αὐτῇ μεγάλῃν θέσιν, προτιμῶν τὰς ἄλλας ὕλας. Τὸ μάρμαρον, σκληρότερον, δυσεργαστότερον, ἐξησφάλιζεν εἰς τὸ ἔργον



Εἰκ. 3. — Νεάπολις.



Εἰκ. 4. — Ρώμη.

αὐτοῦ ἕνεκα αὐτῆς τῆς δυσκολίας, διάρκειαν πολλῶ μακροτέραν, ἀξίαν πολλῶ μείζονα. Αὐτὸ τὸ εὐπλαστον τῆς ἀργίλου, ὅπερ συνεπάγεται τοσαύτην οικονομίαν ἐργασίας, ὅπερ τῇ ἐπιτρέπει νὰ προσηλώσῃ ταχέως τὴν ἰδέαν αὐτοῦ ἐπὶ τῆς ὕλης, δὲν εἶναι ὄρος προόδου διὰ τὴν γλυπτικὴν.

Τὸ προσκτώμενον εὐχερῶς καὶ ἀπόνως δὲν ἀσκεῖ τὴν χεῖρα τοῦ τεχνίτου, δὲν προάγει τὴν τέχνην αὐτοῦ. Ὁ Ἕλλην καλλιτέχνης ὅστις ἀπέβλεπε διηνεκῶς πρὸς τελειοποίησιν καὶ ἐβάδισεν

ἀπὸ προόδου εἰς πρόοδον, ἡμέλησε διὰ τοῦτο τὴν ἀργίλον καὶ προσέτρεχεν εἰς αὐτὴν ἦττον συχνάκις ἢ εἰς τὸ μάρμαρον καὶ τὸν χαλκόν. Αὕτη ἄλλως κέκτηται καὶ ἕτερον σπουδαῖον μειονέτημα. Θαυμασία διὰ τὴν πλαστικότητα αὐτῆς ὅπως ἀποδώσῃ πιστῶς τὴν ἰδέαν τοῦ καλλιτέχνου, εἶναι ὕλη λίαν ἀσταθῆς ἢ εἰκῶν ἀπαξ ἀποτυπωθεῖσα ἐπὶ τῆς ἀπαλῆς ὕλης, δύναται νὰ παραμορφωθῇ διὰ τῆς ἀποξηράνσεως καὶ τῆς ἐψήσεως. Οὕτως ἡ ὕλη δύναται νὰ προδώσῃ τὴν ἰδέαν τοῦ τεχνίτου. Οὐχὶ λοιπὸν τόσον διὰ περι-

<sup>1</sup> W. Deonna, Des statues de terre cuite en Grèce. Paris, Fontemoines 1906, in 8°.

id. La statuaire céramique à Chypre. Genève, Kündig 1907, in 8°.

id. Les statues de terre cuite dans l'antiquité: Sicile, Grande Grèce, Etrurie et Rome. Paris, Fontemoines 1908, in 8°.

φρόνησιν πρὸς τὴν ἀργίλον, ὅλην κοινὴν καὶ εὐτελεῖ, ὅσον διότι ἐγνωρίζον τὰ ἐλατιώματα αὐτῆς, ἐποιούντο μικρὰν αὐτῆς χρῆσιν εἰς τὴν πλαστικὴν. Ἄλλὰ δὲν κατενόησαν ἀμέσως ὅτι αὕτη ἠδυνάτει νὰ ἦναι αὐτοῖς λίαν χρήσιμος. Ὅλιγον κατ' ὀλίγον ἀπέρριψαν ταύτην. Οὕτω κατὰ τὸν 5' αἰῶνα, τὰ ἐξ ἀργίλου ἀγάλματα ὧν δυστυχῶς ἔχομεν μόνον τεμάχια, ἦσαν πολυάριθμα καὶ ἀναμφιβόλως ἡ Κόρινθος, διάσημος διὰ τὴν κεραμευτικὴν αὐτῆς, ὥφειλε νὰ ἔχη ἐργαστήριον κατασκευῆς ἀγαμάτων πηλίνων. Ἄλλὰ βραδύτερον, οἰκονομίας ἕνεκα, κατασκευάζον ἀγάλματα ἐξ ἀργίλου. Ἐποιοῦν ἀφιερῶματα ἐκ ταύτης εἰς τὰ πενιχρὰ ἱερά, πρὸς ἀποφυγὴν τῶν δαπανηρῶν ἐκ μαρμάρου καὶ χαλκοῦ ἀγαμάτων. Κατὰ τὴν ἑλληνιστικὴν ἐν τούτοις ἐποχῇ φαίνεται ὅτι ἐπανήλθεν ἔφεσις τις πρὸς τὴν κεραμικὴν πλαστικὴν καὶ τὰ ἐξ ἀργίλου ἔργα ἐπολλαπλασιάσθησαν ὅπως κοσμῶσιν εὐώνως τὰς ἰδιωτικὰς οἰκίας.

Ἐν Κύπρῳ, ἐν Ἐτρούρια ἡ κεραμικὴ ἀγαματοποιία ἐτιμάτο λίαν. Αὐτόθι αἱ ἄλλαι ὕλαι διὰ τὴν ἀγαματοποιίαν ἔλειπον, ὁ δὲ τεχνίτης ἠρκεῖτο νὰ κατασκευάζῃ ἐξ ἀργίλου τὰ ἔργα αὐτοῦ, ἅτινα πολλὰς ἐλάμβανον κολοσσιαίας διαστάσεις, ὑπερβαίνοντα 5 μέτρα τὸ ὕψος. Ἐπειδὴ προσέτι ἡ κυπριακὴ καὶ ἔτρουσικὴ τέχνη εἶναι κυρίως βιοτεχνικαὶ ἀνευ πρωτοτυπίας, κατέφευγον εἰς τὴν ἀργίλον πρὸς παραγωγὴν ταχειᾶν καὶ ἀφθονον. Παρὰ τοῖς ἀρχαίοις ἐφημιζόντο τὰ ἐξ ἀργίλου ἔτρουσικά ἀγάλματα θεῶν, ἅτινα ἦσαν ἰδρυμένα ἐν ναοῖς ἢ ἐπὶ τάφων. Ἐκ τῆς Ἐτρούριας ἡ τέχνη μετεδόθη εἰς Ρώμην, ὅπου ἄχρι τῆς ἐποχῆς καθ' ἣν ἡ ἑλληνικὴ καὶ ἀνατολικὴ πολυτέλεια εἰσῆχθησαν, ἡ κεραμικὴ ἀγαματοποιία ἐξετιμάτο. Ἄλλὰ καὶ

μετὰ τὴν εἰσαγωγὴν τῆς ἑλληνικῆς τέχνης τῶν μαρμαρίνων καὶ χαλκῶν ἀγαμάτων ἐπέζησεν αὕτη ἄχρι τῶν τελευταίων ρωμαϊκῶν χρόνων.

Τὰ καταλειφθέντα μνημεῖα εἰσι ποικίλα καὶ πολυάριθμα. Τοιαῦτα εἰσὶν οἱ ἔτρουσικοὶ σαρκοφάγοι, οἵτινες κατὰ τὸν 5' αἰῶνα ἐπιμελῶς εἰσιν κατασκευασμένοι, ἀλλὰ κατὰ τὸν 7' ἢ 8' αἰῶνα τὸ πᾶν εἶναι βιοτεχνικόν. Ὁ νεκρὸς εἶναι συνήθως ἐξηλωμένος ἐπὶ τῆς κλίνης αὐτοῦ, ὡς ἐπὶ κλίνης ἐορτῶν καὶ μετὰ διακόσμου ἐορτῆς. Τοιαῦτα ἔτι ἦσαν μετὰ τὴν τῶν αυτοκρατόρων ἐποχῇ, τὰ πολυάριθμα ἀγάλματα τὰ κοσμοῦντα τὰς οἰκίας, τοὺς κήπους, οἷον τὸ τοῦ ὑποκριτοῦ, οὗ ἡ μορφή καλύπτεται διὰ κωμικῆς προσωπίδος (Εἰκ. 3). Ἐν τοῖς ναοῖς πηλίνα ἦσαν τὰ ἀγάλματα οὐ μόνον τῶν ἀειωμάτων ἀλλὰ καὶ τὰ λατρείας, τὰ ἐν τῷ ἀδύτῳ τῶν ναῶν, πρὸς ἀποφυγὴν πολυδαπανῶν ἔργων, ὡς τὸ ἀγαλμα τοῦ Ἐρμοῦ τὸ εὑρεθὲν ἐν Τινολί (Εἰκ. 4), ὡς τὸ τοῦ Διὸς ἀνηκόν εἰς μικρὸν ναὸν τῆς Πομπηίας. Πλὴν τούτων προτομαὶ ἀνθρώπων δι' ἀργίλου ἐξετελοῦντο ὑπὸ τε τῶν Ἑλλήνων καὶ Ρωμαίων, ἐν αἷς διαπρέπει κεφαλὴ κόρης τοῦ μουσείου τοῦ Βερολίνου.

Ἡ κεραμικὴ ἀγαματοποιία οὐ μικρὰν ἠσχισεν ἐπήρειαν ἐπὶ τῶν ἄλλων κλάδων τῆς ἀρχαίας τέχνης, ἰδίᾳ ἐπὶ τῆς τέχνης τῶν χαλκοανδριαντοποιῶν, εἰς οὓς ὀφείλονται μεγάλαί τῆς τέχνης πρόοδοι, καὶ κατὰ δεύτερον λόγον τῶν γλυπτῶν τοῦ μαρμάρου, διὰ τὴν ἀνάγκην ἰδίᾳ προσλασμάτων ἐξ ἀργίλου.

Οὕτω πολλαπλῇ παρίσταται ἡ σημασία τῆς κεραμικῆς πλαστικῆς· πολλὰ δὲ ὀφείλονται χάριτες εἰς τὸν κ. Δεοππᾶ, ὅστις διὰ τῶν σπουδαίων πραγματειῶν αὐτοῦ κατέδειξεν ὅτι αὕτη ἡμιστὰ εἶναι ἀξία παραμελήσεως ὑπὲρ τῶν ἐρευνητῶν τῆς ἀρχαιότητος.

ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΟΣ



## ΕΠΑΡΧΙΑΚΑ ΔΙΗΓΗΜΑΤΑ—Ο ΚΑΚΟΣ ΔΡΟΜΟΣ\*

Ε'

Ὅτε ἔς τὸ πέλαγο ἔπεσε νὰ πνιγῇ, οὔτε σουλιμὰ ἤπια νὰ πεθάνῃ, οὔτε τὸν κακὸ δρόμο πῆρε ἡ Χρηστίνα, ἀμα ἔμαθε τὸν ὠραῖο γάμο τοῦ ἀδελφοῦ τῆς. Μόνο κλείσθηκε πάλι καὶ ξανάρχισε τὴν συνειθισμένη τῆς ζωῆ, σκοτεινὴ καὶ ἔρημη, τίμα καὶ δυστυχισμένη... Δὲν κατάδεχτηκε νὰ γράψῃ τοῦ Νιόνιου, δὲν ἀποκόπησε νὰ παραπονεθῇ τῆς Φιορέττας, γιατί φοβότανε τὴ γλώσσα τῆς. Ἐβρίσκει μόνον τὴ Νικολέττα τὴ γειτόνισσα, τὴν παστρική μεσίτρα πού τοὺς ἔκανε καὶ τὴ φιλενάδα, καὶ τῆς εἶπε νὰ μὴ ματαπατήσῃ ἔς τὸ σπίτι τους, καὶ ξεθύμανε, — ὅσο μπορούσε νὰ ξεθυμάνῃ τόση πίκρα καὶ τόσο μίσος πού εἶχε σωριασθῆ ἔς τὴ μαύρη τῆς καρδιά.

Ἔτσι ἐπέρασαν ἡμέρες, ἑβδομάδες, μήνες. Ἦλθε κι' ὁ χειμῶνας, χωρὶς νὰ γυρίσῃ ὁ Νιόνιος... Ἀρῆα καὶ πού, ἐρχόταν κανένας ζακωνθινὸς ἀπὸ τὸν Πύργο ἢ ἀπὸ τὸ Κατάκολο, καὶ πληροφοροῦσε τὸ μάστορο-Δῆμο πὼς ὁ γυιὸς του ἦταν καλά καὶ ζοῦσε φρόνιμα μὲ τὴ γυναικα του. Ὁ ἴδιος ὅμως οὔτε τοὺς ἔστειλε πιά τίποτα, οὔτε τοὺς μνηοῦσε. Αἰσιομνησιὰ σὰν τὴ πρώτη καὶ χειρότερη. Παντρεμένος τώρα, πού θὰ γύριζε νὰ κνττάξῃ πατέρα καὶ ἀδελφὴ! Κάτι παραδάκια πού τοὺς εἶχε ἀφίση φεύγοντας, ἔτελειώσαν μὲ τὸ δεύτερο μῆνα, κι' ἀρχισαν πάλι οἱ φτώχειες κι' οἱ στενοχώριες. Τὸ χειρότερο ἦταν πού ὁ γέρος ἔπαθε τώρα-τώρα παραλυσία τῆς μέσης ἀπὸ τὰ σπύρτα, καὶ καρφώθηκε σὲ μιὰ πολυθρόνα, κι' οὔτε δουλειὰ οὔτε κίματος... Καὶ ἡ Χρηστίνα, ἀπὸ τὴν ἡμέρα τῆς συμφορᾶς, ἐδούλευε λιγότερο. Ὁρες στεκότανε συλλογισμένη μὲ τὴ σαβίτα ἔς τὸ χέρι, καὶ τὸ διασίδι ἐπεριμένε. Κ' ἕνα κοριτσάκι πού εἶχε πάρῃ ἀπὸ τὴ γειτονεῖα γιὰ νὰ τῆς μασουρίξῃ τὸ γνέμα, καθότανε κι' αὐτὸ καὶ τὴν ἔβλεπε σαστισμένο... Τὴ λίγη δουλειὰ πού ἔβγανε τότε ἡ φάντρα, τῆς τὴν ψωμότρωγαν οἱ «ἐμπόροι πού κτίζουν τὰ παλάτια μὲ τὸν ἰδρώτα τῆς φτωχολογιάς». Κ' ἐρχονταν ἡμέρες πού δὲν εἶχαν ἔς τοῦ μαστρο-Δῆμου νὰ φᾶνε ψωμί.

Τὴν πρώτη φορὰ πού ἡ Χρηστίνα, ἀφοῦ ἔδωσε ἔς τὸν ἄρρωστο πατέρα τῆς ἀποφαγοῦδια τοῦ μεσημεριοῦ, ἀναγκάσθηκε αὐτὴ νὰ πᾶσῃ τὸ βράδυ ἔς τὸ κρεββάτι νηοτικῆ, μ' ἕνα ξεροκόμματο μόνον βουτηγμένο ἔς τὸ νερό, «πὺν τὸ τρώς καὶ σὲ τρώει», — τὴν πρώτη ἐκείνη νυχτιὰ τῆς μεγάλης δυστυχίας, μέσα ἔς τὴν ψυχὴ τῆς κόρης ἔγινε ἀληθινὴ ἐπανάστασι.

Ἐἶχε μείνῃ ἀγρυπνῆ ὡς τὴν αὐγὴ, κι' ἡ

αὐγὴ τὴ βρῆκε μὲ μιὰ καινούργια ἀπόφρασι. Θὰ ἔπαινε κι' αὐτὴ τὸν κακὸ δρόμο.

Ψέματα — ἔλεγε — τότε λένε ἔτσι οἱ ψεῦτες οἱ ἄνθρωποι! Ψέματα, ψέματα!... Ὁ κακὸς δρόμος εἶνε ὁ καλός, καὶ ὁ καλὸς εἶνε ὁ κακός. Ἀνάποδα ὅλα ἔς τὸν ψεύτη τὸν κόσμῳ! Νὰ ἡ Χρυσούλα πού πῆρε τίχα τὸν κακὸ δρόμο, τί εὐτυχισμένη πού ἦταν, καὶ τώρα καὶ πάντα τῆς. Νὰ κι' αὐτὴ πού εἶχε μείνῃ τίχα ἔς τὸν καλὸ, σὲ τί δυστυχία εἶχε φθάσῃ! Ἀπὸ τὸ κακὸ ἔς τὸ χειρότερο πάντα, ὡς πού κατάντησε νὰ μὴν ἔχη νὰ φᾶ ψωμί... Τί ἄλλο τῆς ἔμενε τώρα, παρὰ νὰ πᾶ νὰ πᾶσῃ νὰ πνιγῇ; Καὶ τί ἄλλο λοιπὸν ἦταν ὁ δρόμος τῆς, αὐτηνῆς, παρὰ ὁ κατήφορος πού ἔβγανε ἴσια ἔς τὸν γκρεμνὸ καὶ ἔς τὸ πέλαγο;...

Θυμότανε, σὰν ἦτανε μικρὴ καὶ πήγαινε ἔς τὸ σχολεῖο, ἐκεῖ, ἀπάνω ἀπὸ μιὰ στενὴ πορτοῦλα τοῦ παληοῦ καὶ περίπλοκου σπιτιοῦ, ἡ δασκάλα εἶχε γράψῃ μὲ χαρτίνα βαλιδισμένα γράμματα μαβιά, καρφωμένα ἔς τὸν ἀσβεστωμένο τοῖχο: «Στενὴ ἡ πύλη καὶ τεθλιμμένη ἡ ὁδός...» Παρακάτω δὲν θυμότανε τὰ λόγια, μὰ θυμόταν πὼς πολλὰς φορὰς ἡ δασκάλα τοὺς τὰ εἶχεν ἐξηγήσῃ: «Στενὴ ἡ πόρτα καὶ κακορρῖζικὸς ὁ δρόμος πού ὀδηγεῖ ἔς τὴν εὐτυχία, καὶ λιγοστοὶ οἱ διαβάτες του». Αὐτὸ τὴν εἶχε παρηγορήσῃ ἔς τὴ βασανισμένη ὡς τώρα ζωὴ τῆς. Ἐνόμιζε πὼς αὕτη ἦταν ἀπὸ τοὺς «λιγοστούς». Καὶ πὼς εἶχε πάρῃ τὸ στενὸ, τὸν κακορρῖζικὸ καὶ δύσκολο δρόμο, πού τῆς ἐπλήγγονε τὰ πόδια καὶ τὴν ἔκανε νὰ ὑποφέρει, ἀλλὰ πὼς μ' αὐτὸν θὰ ἔφθανε μιὰ μέρα σίγουρα ἔς τὴν ὠραία ζωὴ, ἔς τὴν εὐτυχία καὶ ἔς τὴν χαρὰ... Καὶ τώρα νά, ὁ δρόμος ἐτελείονε κι' ἔχασκε μπροστά τῆς ὁ γκρεμνὸς τῆς πείνας καὶ τοῦ θανάτου! Ψέματα ὅλα! Κι' αὐτὰ πού γράφουν τὰ χαρτιά, κι' αὐτὰ πού γράφουν οἱ τοῖχοι τῶν σχολειῶν, κι' αὐτὰ πού λένε οἱ δασκάλοι καὶ οἱ πνευματικοί...

Ἀλήθεια, ὁ πνευματικὸς τῆς, ὅσες φορὰς τοῦ παραπονιότανε γιὰ τὴ θλιμμένη τῆς ζωῆ, τῆς ἔλεγε πὼς ἡ «ἀληθινὴ εὐτυχία» βρῖσκεται μόνον ἔς τὸν Παράδεισο, ὅπου θὰ πᾶνε ὅσοι βασανίσθηκαν ἔς τὸν κόσμῳ... Τὸ πᾶστενε κι' αὐτὸ ἡ Χρηστίνα, ὅσῳ εἶχε νὰ τρώῃ βραστά κολοκυθάκια μὲ τηγανητὲς μαρίδες, — καὶ τὴν Κυριακὴ σοῦπα βοδινὴ μὲ αὐγολέμονο ἢ τραγὶ ἔς τὸ φούρνο μὲ πατάτες — καὶ φαντάζονταν γιὰ παρηγοριά τῆς, πού αὕτη δὲν ἔκανε λούσα καὶ δὲν ξεφάντωνε ἔς τὰ πανηγύρια, πὼς ἡ Χρυσούλα, σὰν ἀμαρτωλὴ, θὰ πήγαινε ἴσια ἔς τὴν Κόλασι... Μὰ τώρα, πού δὲν εἶχε οὔτε ψωμί, κι' αὐτὸ ἀκόμα

\* Συνέχεια ἴδε σελ. 199.



δεν τὸ πίστευε. Ψέματα, ἔλεγε, ψέματα! Οἱ τέτοιες καλλίτερα πηγαίνουν ἔς τὸν Παράδεισο! γιατί ἔχουνε λεφτιά, καὶ κάνουνε ψυχικά, κι' ἀνάβουνε λαμπάδες χοντρές ἔς τὴν Ἐκκλησιά, καὶ ἔς τὰ μεσοκοπίσματα μετανοιοῦνουν, καὶ ἔς τὰ γεράματα, πολλές φορές, μπαίνουν σὲ Μοναστήρι...

— Ὅχι, ὄχι! Τὰ ψέματα ἐτελείωσαν. Θὰ ἔπαιρνε κι' αὐτὴ τὸν κακὸ δρόμο. Νὰ χαρῆ τὴ ζωὴ της, ποὺ εἶχε γίνῃ εἰκοσιπέντε χρονῶν κοπέλλα, χωρὶς νὰ τὴν γνωρίσῃ ἀκόμα νὰ χορτάσῃ φαί, πιτό, λούσο, τραγοῦδι καὶ χαρὰ... Καὶ νὰ ἐδικαιθῆ τὸν ἀδελφὸ της, ὅπως τοῦ ἀξίζε, νὰ τὸν ἐδικαιθῆ ποὺ τὴν ἀπαράτησε ξερημ κι' ἀπροσάτευτη μ' ἕνα γέρο σακάτη, καὶ σημάδῃς νὰ παντρευθῆ μὲ τέτοια βρώμα, ἀρίνοντάς της γιὰ παρηγοριά τὸ σκληρὸ ἐκεῖνα λόγο, τὸν ἀλησμόνητο, πὼς αὐτὴ δὲν ἦταν ἀξία... οὔτε γιὰ νὰ πάρῃ τὸν κακὸ δρόμο... Οὔτε γιὰ νὰ γίνῃ κακὴ γυναικία, ὡς τὴν Χρυσούλα!...

Ἐγνοια του, ἔγνοια του, καὶ δὴ τοῦ δεῖξῃ τοῦ σιὸρ-Νιόνιου — ποὺ κι' αὐτὸς τὸν «κακὸ» δρόμο εἶχε πάρῃ ἀπὸ παιδί, κι' ἐντοσοῦτω ἦταν πάντα εὐτυχισμένος, — θὰ τοῦ δεῖξῃ αὐτὴ πὼς «ὅποια θέλει μπαίνει ἔς ὅποιο δρόμο θέλει». Ἡ τιμὴ εἶνε δύσκολη, μὰ ἡ ἀτιμία, ὦ, τὸ εὐκολώτερο τοῦ κόσμου! Καὶ ὅσο ἀσχημῆ κι' ἂν εἶνε μιὰ κοπέλλα, πάντα θὰ βρῆ ἕναν ἄντρα, δὲ δύναται! Κ' ἕνα μοναχά; Ὁρεξὶ νάχη νάλλῃ! Τὸς ξέρουμε δὴ τώρα τοὺς ἄντρες: μὲ στεφάνι δύσκολα παίρνουν καὶ τὴν ἄμορφότερη μὰ χωρὶς στεφάνι, κάνουν μετάνοιες καὶ ἔς τὴν ἀσχημότερη. Ἡ Κούλα τῆς Ζαμπέλας, ἡ ἀλλοίδωρη, ἦταν τάχατες πῶ ἀμορφη ἀπὸ τὴ Χρηστίνα, ποὺ τὴν εἶχε δυὸ χρόνια ὁ Σκιαπᾶς ὁ γιατρός; Μπᾶ!...

Ἔτσι πῆρε τὴ μεγάλη της ἀπόφασι, τὴν τρελλή, γιατί βέβαια ἡ λύπη καὶ ἡ πείνα τῆς εἶχαν κουνήσει τὸ μυαλό... Κ' εὐθὺς ἀπὸ τὴν ἄλλη μέρα, ἡ Χρηστίνα ποὺ δὲν ἤξερε παρὰ τὴν ἀθῶα πούδρα, κι' αὐτὴ λιγοστή, — ἀσπρίσθηκε μὲ σουλιμά, κοκκίνισε τὰ μάγουλά της μὲ κρεμέζο, κατέβασε τὰ μαλλιά της κατσαρὰ ὡς τὰ φρούδια, ἐφόρεσε ἕνα καφὲ ποικαμισσάκι μὲ βυσσινὶ βελούδο ἔς τὸ λαιμό, κι' ἐπέρασε τὸ ἀπογευμά της μισὸ ἔς τὸ παράθυρο καὶ μισὸ κάτω ἔς τὴν πόρτα, κάνωντας τὰ γλυκὰ μάτια—ὄσω πειὰ μποροῦσε,— ἔς τοὺς νέους τῆς γειτονειᾶς καὶ ἔς τοὺς σπάνιους διαβάτες τοῦ καντονιουῦ.

Οἱ γειτονισσες τὴν ἔβλεπαν κι' ἔκαναν τὸ σταυρό τους.

— Καλὲ τί ἔπαθε ἡ Χρηστίνα; ρωτιοῦνταν. Καὶ ἡ θεία Νικολέττα, ποὺ «ἔπνε μένεα», μὲ χαμογέλιο σατανικό, ἀπαντοῦσε:

— Ἀμ' δὲν τὸ ξέρετε;... Ἄλλες ἀρχινᾶν ἀπὸ μικρές, κι' ἄλλες καρτεροῦνε πρώτα νὰ μεσιώσουν... Ἔ, ἦρθε κι' ἐφρουνηῖς ἡ ὥρα τση!

Αὐτὸ τὸ παιγνίδι βιάσταζε κάμποσες ἡμέρες χωρὶς ἀποτέλεσμα. Ὑστερα ἡ Χρηστίνα παρα-

τήρησε, πὼς μόνον ἕνας ἄντρας, τελοσπάντων, συγγινηθῆκε ἀπὸ τὴν μεταμόρφωσί της: Ἦταν ὁ Γιάννης ὁ μπακάλης, ὁ παλιὸς ὑπηρετῆς τῆς Φιορέττας. Αὐτὸς ἐκρατοῦσε τώρα τὸ μπακάλιο τοῦ μακαρίτη κυρ-Λάμπρου. Γιατὶ ἡ χήρα, ἀφοῦ ἀποκατάστησε καὶ τὶς δυὸ της θυγατέρες, ἀποτραβήχθηκε ἀπὸ τὸ ἐμπόριο καὶ πῆγε νὰ καθῆσθαι μὲ τὴν Ἐλενα, ποὺ ἄρχισε νὰ γεννοβολᾷ σὰν τὴν κουνέλα κι' εἶχε ἀνάγκη ἀπὸ τὴν μάννα. Τὸ σπῆτι τὸ νοίκιασαν τότε σὲ ξένη οἰκογένεια, γιατί ὁ ράφτης ποὺ ἔπαιζε βιολί, εἶχε τὸ πατρικό του ἔς τὸν Ἀη-Βασίλη τὸν Ἀπάνου. Καὶ τὸ μαγαζὶ, ὅπως ἦταν καὶ βρισκότανε, τὸ πῆρε γιὰ λογαριασμό του ὁ Γιάννης.

Ἡ φιλοδοξία τῆς Χρηστίνας δὲν ἦταν βέβαια νὰ τραβήξῃ τὸν ἄνοστο ἐκεῖνο ξανθὸ, μὲ τὸ ἀχερένιο μουστάκι καὶ τὰ νερένια μάτια, τὸ χδεσιδὸ δούλο, τὸν καταφρονεμένο, ποὺ ἡ Χρυσούλα τὸν εἶχε γιὰ «μπαίγνιο» της. Μὰ ἔς τὴν ἀναβροχιά καλὸ καὶ τὸ χαλάζι. Κι' ἀφοῦ εἶδε κι' ἀποεῖδε, πὼς δὲν ἦταν εὐκόλο νὰ βρῆ τὸν καλλίτερο, ἡ ἀπελπισμένη κοπέλλα ἀποφάσισε νὰ παραδοθῆ ἔς τὸ Γιάννη. Ἐπιτέλους «καλὸς» ἦταν «μαγαζιάτορας», μοναχὸς του, μὲ μιὰ γρηὰ μάννα, καὶ νέος, σχεδὸν ἀκόμα παιδί. Καὶ τοῦ πουλιοῦ τὸ γάλα ἂν δὲν θὰ τῆς ἔφερνε, τὸ λούσο της καὶ τὴ διασκέδασί της πάντα μὲ δαῦτονε θὰ τᾶχε. Καὶ πάντα θάλλαζε ζωὴ, — γιατί αὐτὸ ἀπ' ὅλα περισσότερο ποθοῦσε: νάλλῃ τὴ ζωὴ της.

Ἔτσι, ὅστερ' ἀπὸ λίγο καιρὸ, — ὄχι, μὰ τὴν ἀλήθεια, πολὺ δυστυχισμένο — ποὺ τὸν πέρασαν μάγαιες πλατωνικῆς, ἡ Χρηστίνα, μιὰ νύκτα, ἄνοιξε τὴν πόρτα της καὶ δέχθηκε ἔς τὸ σπῆτι της τὸ Γιάννη... Ἀπὸ ἐκεῖνη τὴ νύκτα, ἔκανε τὸ ἴδιο κάθε νύκτα, κρυφὰ ἀπὸ τὸν πατέρα της, παράλυτο πάντα καὶ καρφωμένο. Κ' ἐπερίμενε πᾶ νὰ ἔλθῃ ἡ χαρὰ, ἡ εὐτυχία, ἡ διασκέδασι, τὸ γέλιο καὶ τὸ τραγοῦδι... σὰν τῆς Χρυσούλας.

Τίποτα, τίποτα δὲν ἐρχόταν!

Ποτὲ της δὲν πέρασε τόσῳ θλιμμένη καὶ δυστυχισμένη νύκτα ἡ ἄμοιρη Χρηστίνα, σὰν τὴν πρώτη ἐκεῖνη τῆς παράνομης ἀγάπης!

Τὴν ἄλλη μέρα, δὲν εἶχε ὄρεξι οὔτε γιὰ γέλια, οὔτε γιὰ τραγοῦδια, ὦ, κάθε ἄλλο!... Κι' οὔτε τὴν ἄλλη μέρα, οὔτε καμιά... Κι' ἀπὸ ἐκεῖνα τὰ χαροποῖα ποὺ ζητοῦσε, ὁ Γιάννης δὲν ἤξερε τίποτα. Φοβόταν τὴν γειτονιά, ἔτρεμε τὸν κόσμον, καὶ μὲ κανένα τρόπο δὲν ἤθελε ν' ἀκουσθῆ γι' ἀγαπητικὸς τῆς Χρηστίνας, νὰ φανῆ ἔξω μαζί της; νὰ τὴν πᾶ ἔς τὸ πανηγύρι, ἢ νὰ γλεντίσῃ ἔς τὸ σπῆτι μὲ κιδάρες. Μπᾶ Θεὸς φυλάξοι, τέτοιες ντροπές! Εἶνε γιὰ τιμημένον ἄνθρωπο καὶ γιὰ μπακάλη;... Τὸ μόνον ποὺ ἤθελε ὁ Γιάννης, ἦταν νὰ βοηθῆ ὄσω μποροῦσε τὴ Χρηστίνα ἔς τὴ δύσκολη ζωὴ της, — τώρα ποὺ δὲν ἐδούλευε κι' ὁ καφερός ὁ γέρος,

— καὶ νὰ περνᾷ μαζί της, σὰ νέος, τὴν καλὴν του νύκτα, ἦσυχη κι' αὐτὴ, φρόνημη, μετρημένη, καὶ κρυφῆ, κρυφῆ, ποὺ νὰ μὴν τὴν ξέρουν παρὰ οἱ δυὸ τους κι' ὁ Θεός... Ἔτσι ἡ Χρηστίνα πῆρε τὸν κακὸ δρόμο, μὰ τὴ χαρὰ δὲν τὴ γνώρισε. Τῆς φαινόταν πὼς ὁ δρόμος αὐτὸς ἔμοιαζε πολὺ μὲ τὸν ἄλλο, τὸν πρώτο. Κ' ἐρωτοῦσε: Μὴν ἔχει δέκη ὁ ἀδελφός μου;...

Μιὰ μέρα, ὁ Γιάννης τῆς εἶπε:

— Χρηστίνα, τέτοια ζωὴ δὲν μπορῶ νὰ τὴν ὑποφέρω ἄλλο. Θὰ μᾶς μάθῃ ὁ κόσμος καὶ θὰ χάσουμε τὴν ὑπόληψί μας γιὰ πάντα. Ἔλα, νὰ σὲ χαρῶ, νὰ στεφανωθοῦμε, γιὰ νὰ βγοῦμε ἀπὸ τὸ ψέμα κι' ἀπὸ τὴν ἁμαρτία. Ἔχω μιὰ γρηὰ μάννα, κι' ἔχεις ἕνα γέρο πατέρα... Θὰ δουλεύουμε καὶ οἱ δυὸ, ἐγὼ ἔς τὸ μαγαζὶ, ἐσὺ ἔς τὸν ἀργαλειό, καὶ θὰ ζοῦμε. Κι' ἂν μᾶς δώσῃ ὁ Θεὸς καὶ παιδιά, θὰν ἀναστήσουμε καλά. Ἔλα, νὰ σὲ χαρῶ, νὰ στεφανωθοῦμε!...

Πρέπει νὰ ἦταν τέλεια τρελλὴ ἡ Χρηστίνα, γιὰ νὰ πῆ ὄχι σὲ τέτοιο λόγο. Κι' ὅμως τὸ εἶπε: Ὅχι! ὄχι! Αὐτὴ ἤθελε νὰ βγῆ ἀπὸ τὰ βᾶσανα, κι' ὄχι νὰ μπῆ σὲ καινούργια. Ἦταν πολὺ φτωχοὶ γιὰ νὰ παντρευθοῦνε καὶ νὰ περάσουνε τὰ νειάτα τους μὲ χαρὰ. Θὰ τὰ περνοῦσανε μὲ λύπες καὶ μὲ πόνους. Γέννες, παιδιά, ἀρρώστειες, σκοτιοῦρες, κανγάδες. Ποῦ καιρός καὶ ποῦ καρδιά γιὰ γλέντια καὶ γιὰ πανηγύρια!... Ὅχι, ὄχι. Ποτὲ δὲ θάπαιρνε ἕνα φτωχοκοικώρη μὲ στεφάνι. Γι' ἄλλο δὲν ἀποφάσισε νὰ μπῆ ἔς τὸν κακὸ δρόμο, παρὰ γιὰ νὰ εὐτυχίσῃ ἡ ἴδια καὶ γιὰ νὰ ἐδικαιθῆ τὸν ἀτιμοτὸν ἀδελφὸ της. «Ἔτσι γιὰ πινιό<sup>1</sup> τοῦ Νιόνιου!...». Τί ἐδικαίωσι θάταν αὐτὴ, νὰ στεφανωθῆ τώρα τὸ Γιάννη; Ὅχι, ὄχι, ποτέ!...

Ὁ καιρὸς περνοῦσε. Ὁ Γιάννης ἀφορρῆ ἐγύρευε νὰ ἐμπλέξῃ καὶ νὰ σώσῃ τὴν ὑπόληψί του, καὶ ἡ Χρηστίνα τραβοῦσε μελαγχολικὰ τὸν κακὸν τῆς δρόμο, ποὺ ἔμοιαζε τόσο μὲ τὸν καλὸ... Ἐν ὅλο αὐτὸ τὸ διάστημα, μόνον μιὰ φορὰ αἰσθάνθηκε χαρὰ ἀληθινή, κι' αὐτὴ ὄχι ἀπὸ ἐκεῖ ποὺ τὴν περίμενε: τὴν ἡμέρα ποὺ ὁ Γιάννης, πληροφορημένος ἀπὸ τὴ Φιορέττα, τῆς ἔφερε τὴν εἶδησι πὼς ἡ Χρυσούλα τοῦφυγε τοῦ Νιόνιου, γιατί τῆς ἔκανε, λένε, κακὴ ζωὴ καὶ τὴν ἔδερε, κι' ἀπὸ τὸν Πύργο μπῆκε, λέει, ἔς τὸ σιδηρόδρομον καὶ τραβήξε κανε γιὰ τὴν Πάτρα, κανε γιὰ τὴν Ἀθήνα, ζητώντας τύχη καινούργια.

— Ψέματα λέει! φώναξε ἡ Χρηστίνα. Ὁ Νιόνιος νὰ τῆς κάμῃ κακὴ ζωὴ; ὁ Νιόνιος νὰ τὴν βαρέσῃ; Ὅχι! τοῦφυγε γιατί δὲ μποροῦσε νὰ ζῆσῃ σὰν τίμια νοικοκυρὰ, καὶ πῆγε ἔς τὴν μεγάλη πολιτεία, γιὰ νὰ κἀνῃ ἀγνωρίστη ἐκεῖνα ποῦξερε ἀπὸ μικρῆ. Μὰ καλὰ νὰ πάθῃ ὁ ἀδερ-

<sup>1</sup> Πινιό, πείσμα.



ΘΕΑΤΡΟΝ ΝΕΑ ΣΚΗΝΗ.,  
ΜΑΡΙΚΑ ΚΟΤΟΠΟΥΛΗ, ΜΑΡΙΑ Η ΠΕΝΤΑΓΙΩΤΙΣΣΑ

φούλης μου, καλά! Ἔτσι τοῦ ἔπρεπε. Ὅποιος ἀνακατόνεται μὲ τὰ πῆματα, τὸν τρᾶνε οἱ κόττες. Νὰ τὸν ἀφίση καὶ νὰ φύγῃ. Ἔτσι ἤθελα κι' ἐγὼ!...

Ὅμως, ἔς τὸ βάθος, τὸ πίστευε πὼς μποροῦσε ὁ Νιόνιος νὰ τῆς ἔκανε ζωὴ κακὴ καὶ νὰ τὴν ἐκτυποῦσε, καὶ ἔς τὸ βάθος φαντάστηκε μιὰ φορὰ τὴ Χρυσούλα δαρμένη, κλαμένη, δυστυχισμένη, κι' ἐχάσθη. Καὶ ποῖος τὸ ξέρει, ἔλεγε μέσα της, σὲ τί δυστυχίες θὰ βρισκετοῦ τώρα. Ὁ ἀδελφός της, τὸ κάτω-κάτω, ἄνδρας ἦταν καὶ δὲν ἔπαθε τίποτα. Μὰ ἐκεῖνη νὰ ἴδουμὲ πὼς θὰ τᾶβγανε πέρα ἔς τὴν ξενητεία καὶ πὼς θὰ κατανοῦσε... Καλὰ νὰ πάθῃ!

Καὶ ἀπὸ κείνη τὴν ἡμέρα, ἡ Χρηστίνα ἄρχισε

νά συλλογίζεται, πώς μιά φορά πού ήλθαν έτσι τὰ πράγματα, μπορούσε κι' αὐτὴ νὰ στεφανωθῆ τὸ Γιάννη. Ὡς τόσο περίμενε...

Ἔστερ ἀπὸ καιρὸ, μὴν αὐγῆ, ἔτυχε νὰ πάη γιὰ δουλειὲς τοῦ ἀργαλειοῦ ἔς τὸ Μασκὸν - Καντονί, νὰ ἰδῆ μὴν ἄλλη φάντρα, πού δούλευε κι' αὐτὴ γιὰ τὸν ἴδιον ἔμπορο. Καί ἔς τὸ γυρισμό, ἐκεῖ πού περνοῦσε ἀπὸ τὴν ἐκκλησίαν τοῦ ἁγίου Διονυσίου, τῆς ἤλθε νὰ μπη μέσα νὰ κάμῃ τὸ σταυρὸ τῆς καὶ νάνάψῃ ἕνα κερὶ ἔς τὴ Χάρι Του. Ὅπως κηόλας μπηκε, προσκύνησε τὴν ἀσημένια κάσσα τοῦ ἁγίου, ἀναψε τὸ κερὶ τῆς καὶ ξεκίνησε γιὰ νὰ βγῆ. Ἦταν Ἀπριλῆς, καθημερινή, δέκα ἡ ὥρα ἀπάνω κάτω, καὶ ἐκεῖ ἀπέξω, ἔς τὰ πέτρινα σκαλοπάτια τῆς ἐκκλησίας, ὅπου ἔπεφτε ἡ σιὰ τοῦ πανύψηλου καμπαναριοῦ, καὶ πού ἐρχόταν ἀπὸ τὴν θάλασσα ἕνα δροσερώτατο ἀεράκι, ἡ Χρηστὶνα ἐστάθηκε λίγο νὰ ξανασάνη. Γύρω ψυχῆ. Ἔνας καλόγερος μονάχα, κοντὸς καὶ ἀσχημος, καθότανε ἔς τὴν εἴσοδο σὲ ξύλινο σκαμνάκι, καὶ μιά ἀμαξα καινούργια, μὲ δύο ὠραία ἄλογα, ἐρχόταν ἀπὸ τὴ Στράτα - Μαρίνα.

Ἡ Χρηστὶνα ἔριξε μιά ματιὰ κι' εἶδε μέσα ἔς τὴν ἀμαξα ἕναν κύριο καὶ μιά κυρία. Ξένοι θὰ ἦταν καὶ θάρχονταν, δίχως ἄλλο, νάνοιζον τὸν Ἅγιο ἢ μπορεῖ νὰ ἦταν καὶ τίποτε ντόπιοι ἀφεντάδες, πού νὰ τὸ εἶχανε τάμα... Περιέργη ἡ Χρηστὶνα, ἐστάθηκε ἐκεῖ γιὰ νὰ ἰδῆ... Κι' ἂν ἦταν ἀλήθεια γιὰ νάνοιζον τὴν κάσσα, γιατί νὰ χάσῃ κι' αὐτὴ τὴ σπάνια εὐκαιρία, νὰ φιλήσῃ τὰ ἴδια τὰ πόδια τοῦ ἁγίου;

Ἡ ἀμαξα ἔφτασε κι' ἐστάθηκε μπροστὰ ἔς τὰ πέτρινα σκαλοπάτια. Ὁ κοντὸς καλόγερος ἐτακίσθηκε νὰ κατεβῆ καὶ νάνοιξῆ τὸ πορτὸνι. Καὶ ἡ Χρηστὶνα, πρὶν τὴν ἰδῆ καὶ τὴν γνωρίσῃ ἡ κυρία, πού ἐτοιμαζότανε νὰ κατεβῆ ἀπὸ τὰμάξι, ἔτριξε κι' ἐκρύφτηκε ἀνάμεσα ἔς τὴν κολόννα τῆς θύρας καὶ ἔς τὰ διπλὰ θυρόφυλλα...

Ἀπὸ ἐκεῖ, χωρὶς νὰ τὴ βλέπουν, ἔβλεπε.

Ὅχι, δὲν τὴν ἐγέλασαν τὰ μάτια τῆς. Ἡ μεγάλη ἐκείνη κυρία, ἡ ἀρχόντισσα, ἡ πλούσια καὶ ἡ ὠμορφη, ἦταν ἡ Χρυσούλα! Μόνο πού εἶχε ἀδυνατίσει λιγάκι κι' ἴσως πού εἶχε ψηλώσῃ. Ἔς τ' ἄλλα ἀπαράλλακτη, ὠμορφη κι' ὠμορφότερη ἀπὸ πρῶτα. Τ' ὀλοστρόγγυλο πρόσωπό τῆς, τὸ παιδικάσιο, μὲ τὰ ὀλόξανθα μαλλιά — ἂ! πὼς εἶχαν γίνῃ τώρα έτσι; — ἔσταξε μιά γλύκα κι' εἶχε μὴν ἐκφρασι οὐράνιας καλωσύνης, πού ἔμοιαζε σὰν ἀγγέλου. Τί ὠραία πού τῆς πήγαινε τὸ μεγάλο ἐκείνο καπέλο μὲ τὸ μεγάλο κάτασπρο φτερό, πού τὸ τριγύριζε ὅλο καὶ κρεμόταν ἀπὸ πίσω, — καὶ τὸ μεταξωτὸ φόρεμα τὸ εὐγενικό, σκοτεινὸ καὶ σκοτωμένο μαβὶ μὲ ἀσημένια νερά, — κι' ἐκείνη ἡ πλούσια μτέρτα, ὅλο μαῦρες δαντέλες καὶ γαγάτες, — κι' ἡ δμπρελλίνα μὲ τὸ μακρὸ κόκκαλένιο μπαστοῦνι, ἀπὸ τὸ ἴδιο ὕφασμα

τοῦ φορέματος, — καὶ τὸ ἀσημένιο τσαντάκι ἔς τὸ ἀσπρογαυλωμένο χέρι... Ἦταν μιά κυρία, μιά βασιλίσσα... Καὶ κοντὰ τῆς ἕνας «γεραλέος» κύριος, ἀφέντης ξανθοκόκκινος καὶ γαλανός, σόβαρος καὶ γλυκός, μὲ μακρὰ γένεια, μὲ πλούσια δόμναρα ροῦχα καὶ μὲ χοντρή χρυσὴ καδένα, τὴν ἐσυντρόφευε κι' ἔμοιαζε νὰ ἦταν ἄνδρας τῆς. Ποῖος ἔχει ἂν τὴν εἶχε μὲ στεφάνι ἢ χωρὶς; Ξένος ὁμῶς φαινόταν, καὶ καλοσεβγόμενος<sup>1</sup>, καὶ πλούσιος, καὶ πρέπει νὰ τὴν ἀγαποῦσε πολὺ... Νά, τύχη πού τὴ βροῖκε μιά φορά, γιὰ νὰ φύγῃ τὸ Νιόνιο πού τὴν ἔδερε, καὶ γιὰ νὰ φύγῃ ἔς τὴν Πάτρα κἀνε ἔς τὴν Ἀθήνα!...

Τὸ ζευγάρι μὲ τὸν καλόγερο προχώρησαν κατὰ τὸ Ἱερό, καὶ τότες ἀφοβὰ ἡ Χρηστὶνα ἐβγήκε ἀπὸ τὰ θυρόφυλλα καὶ στάθηκε πίσω, ἐκεῖ κοντὰ ἔς τὰ πέτρινα ἀγγελα πού χωρίζουν τὸ Καθολικό, γιὰ νὰ βλέπῃ... σὰ νάβλεπε ὄνειρο. Ναι, θάνοιζαν τὸν Ἅγιο. Κατέβηκαν ἀμέσως οἱ καλόγεροι ἀπὸ τὸ μοναστήρι, κι' ἐφόρεσαν τὰ πετραχήλια τους, κι' ἀναψαν τὶς τὸρτσες, κι' ἔβαλαν θυμιάτα, κι' ἀρχισαν τὶς προσευχὰς καὶ τὶς ψαλμωδίες. Ἐπειτα ἐκρότησαν καθαρὰ τ' ἀσημένια κλειδιά τῆς μεγάλης ἀσημένιας κάσας, καὶ ὑψώθηκε ἀπὸ πάνω τὸ βαρὺ σκέπασμα, μὲ τὸν ἄγγελο πού κρατεῖ τὸ στεφάνι ἔς τὴν κορφή, καὶ κατέβηκε τὸ μπροστινὸ πλευρό, καὶ φάνηκε μέσα ἔσπλωμένο τὸ Ἅγιο Λείψανο μέσα σὲ ἄλλη θήκη ὀλόχρυση, σκεπασμένη ἐμπρὸς μὲ γυαλί, ἔξωρα ἀπὸ τὸ κάτω μέρος, ὅπου ἐπρόβαλαν, μέσα σὲ χρυσοκέντητα «πασουμάκια» τὰ ἱερὰ πόδια τοῦ ἁγίου. Θεῖα εὐωδία, ἀπὸ τὴ λάρνακα, σκορπίσθηκε ἔς ὅλο τὸ ναό...

Ἡ Χρυσούλα ἐγονάτισε ἐκεῖ μπροστὰ. Πέρα πίσω εἶχε γονατίσῃ κι' ἡ Χρηστὶνα. Ἐκλαιγαν κι' οἱ δύο, καὶ τὰ δάκρυά τους ἔσταζαν ἔς τὶς πλάκες... Σηκώθηκε ἡ Χρυσούλα πρῶτη κι' ἀνασπάθηκε μ' εὐλάβεια τὰ πόδια τοῦ ἁγίου... Ἐπειτα ὁ σύντροφός τῆς... Ἐπειτα οἱ γειτόνοι κι' οἱ περαστικοὶ πού ἀκούσαν τὴν ψαλμωδία καὶ μπηκαν μέσα μὲ χαρὰ γιὰ τὴ μεγάλη καλοτυχία. Καὶ τελευταία ἀπ' ὅλους ἡ Χρηστὶνα.

Ὅχι, τώρα δὲ τὴν ἐγνοιαζε, ἂν θὰ τὴν ἔβλεπε ἡ Χρυσούλα. Οὔτε τὴν φοβότανε πειὰ, οὔτε τὴν ντροπόταν, οὔτε τὴν ἔζηλευε, οὔτε τὴ μισοῦσε. Ἐκεῖ, μέσα ἔς τὴν Ἐκκλησία, τὴν ὥρα πού ἐκλαιγαν γονατιστές, ἐν' ἀόρατο χέρι λὲς κι' ἔκοψε διαμιάς τὸ μυτικὸ τὸ νῆμα, πού ἀπ' τὰ μικρὰ τους χρόνια τὶς κρατοῦσε δεμένες μαζί. Κι' ἡ Χρηστὶνα κατάλαβε πὼς τίποτα πειὰ δὲν τὴν ἐνόνη μὲ τὴ Χρυσούλα. Ἐκείνη ἔμεινε ἔς τὸν τόπο τῆς, κι' ἡ Χρυσούλα ἔφυγε, πέταξε, πάει. Ἐκεῖ πού στεκότανε τώρα, τόσο ψηλά, πὼς θὰ μπορούσε ποτὲ νὰ τὴ φθάσῃ; Οὔτε αὐτὸς ὁ δρόμος πού εἶχε πάρῃ τώρα, οὔτε ὁ ἄλλος δὲν

<sup>1</sup> Καλοσεβγόμενος, ἀπὸ καλὴ οἰκογένεια.

ἦταν ὁ δρόμος ὁ ἴδιος τῆς Χρυσούλας! Ἄλλος ἄνθρωπος αὐτὴ, ξεχωριστός, εἶχε τραβήξῃ δρόμο δικό τῆς. Ὁ Νιόνιος εἶχε δίκιο μεγάλο: «Ὅποια θέλει δὲν παίρνει ὅποιο δρόμο θέλει!...».

Ἐς τὸ δίσκο τῆς Ἐκκλησίας, ἐκεῖ πού ἡ Χρηστὶνα ἀφίσε δειλὰ-δειλὰ ἕνα δόλεπτο, ἡ Χρυσούλα ἔριξε μιά λίρα.

Ἐπειτα, χωρὶς νὰ καλοκυττάξῃ γύρω τῆς καὶ χωρὶς νὰ ἰδῆ τὴ Χρηστὶνα, πού στεκόταν ἐκεῖ ζαρωμένη ἀλλὰ ἤρεση, βγήκε ἀπὸ τὴν ἐκκλησία, μεγαλόπρεπη, γελαστή καὶ τρισευτυχισμένη, ἀνέβηκε ἔς τὰμάξι μὲ τὸ σύντροφό τῆς, — καὶ τὸ ἀμαξὶ ἐξέκινήσε.

Μὲ τὸ τελευταῖο λείψανο τῆς περιέργειάς τῆς γιὰ τὴ Χρυσούλα, ἡ Χρηστὶνα ἐστάθηκε πάλι ἔς τὰ σκαλοπάτια γιὰ νὰ ἰδῆ κατὰ πού θὰ ἐπήγαιναν. Νά, νά, καλὰ τὸ εἶπε: τὸ ἀμαξὶ ἔστρωσε ἔς τὸ καντονί τῆς Φανερωμένης, γιὰ νὰ πάρῃ τὶς ἀπάνω μεριές. Χωρὶς ἄλλο, ἡ Χρυσούλα ἐπήγαινε νὰ ἰδῆ τὴ μητέρα τῆς.

Καὶ ἡ Χρηστὶνα, ἡσυχὰ καὶ φρόνιμα, γύρισε ἔς τὸ σπιτάκι τῆς... γυατρομένη. Ναι, μὰ τὴ Χάρισι τοῦ ἁγίου!

Τώρα πειὰ ἤξερε καλὰ, πὼς καθένας γεννιέται μὲ τὴ μοῖρα του καὶ πὼς ὅ,τι κι' ἂν κάμῃ ἀπὸ μῖσος κι' ἀπὸ ζήλεια, δὲν μπορεῖ ν' ἀλλάξῃ τῆς ζωῆς του τὰ δάκρυα σὲ γέλια.

Τὴ μοῖρα τῆς τὴν εἶδε. Ἐς ὅποιο δρόμο κι' ἂν ἔμπαινε αὐτὴ, μὲ τιμὴ ἢ μάτμια, μὲ τρέλλα ἢ μὲ φρονιμάδα, δὲν εἶχε νάπαντῆσῃ παρὰ τὴ λύπη καὶ τὴ συμφορὰ. Δὲν ἦταν γεννημένη αὐτὴ γιὰ τὶς χαρὰς καὶ τὶς εὐτυχίες, γιὰ τὰ πλούτη καὶ τὰ μεγαλεῖα... Καὶ γιὰ νὰ μὴν ἀντιστέκεται περισσότερο, τοῦ κάκου, σὲ μιά Δύναμι πού τὴν κατανικοῦσε, ἀμελικτὴ σὰν κατάρρα, ὑποτάχθηκε μὲ γενναιότητα καὶ μ' ἐγκατέρησι χριστιανική, —

κι' ἐστεφανώθηκε τὸ Γιάννη!...

ΤΕΛΟΣ

24 Ἀπριλίου — 9 Μαΐου 1908.

ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ ΞΕΝΟΠΟΥΛΟΣ

## ΕΚΔΡΟΜΗ ΕΙΣ ΤΟΝ ΝΟΤΙΟΝ ΠΟΛΟΝ

Πρὸ ἐνὸς μηνὸς περίπου ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ ἱατροῦ Ἰωάννου Σαρκοῦ καὶ μὲ πλήρωμα τριάντα Γάλλων ἀνεχώρησε τὸ πλοῖον Ρουγκουὶ ras? — Διὰ τὸν Νότιον Πόλον. Τὰ παρισινὰ «Χρονικά» δίδουν ἐνδιαφερούσας πληροφορίες περὶ τῆς ἐκδρομῆς αὐτῆς. Τὸ πλοῖον ναυπηγηθὲν κατὰ τὸ ὑπόδειγμα τοῦ Φράμ τοῦ Νάνσεν, δυνάμενον νὰ ταξιδεύῃ μὲ ἰστίαι ἢ μὲ ἀτμόν, ἔχει προμηθείας διὰ τρία ὀλόκληρα ἔτη. Τὸ σκάφος, μὲ τριπλοῦν θώρακα, θὰ ἤμπορῇ νὰ ἀντιστῇ καὶ εἰς τὴν ἰσχυροτέραν πίεσιν, ἢ δὲ ἐλιξ θὰ ἐργάζεται κάτω ἀπὸ τοὺς πάγους. Εἰς τὸ διαμέρισμα τῶν μηχανῶν εἶναι τοποθετημέναι δεξάμεναι ἐντὸς τῶν ὁποίων θὰ λυάνῃ ὁ πάγος ἢ τὸ χιόνι πρὸς ἴδρευσιν τοῦ πληρώματος.

Μιά τέτοια ἐκδρομὴ ἀπαιτεῖ πολλὰ διὰ τὴν ὑγίαν τῶν ἀνδρῶν. Ἀπὸ τοὺς ἐπομένους ἀριθμοὺς προμηθειῶν τοῦ Διὰ τὸν ὄχι; φαίνεται ὅτι ὁ ἀρχηγὸς ἐπρονόησε δι' ὅλα τελείως: 20000 φιάλαι κρασί, 12000 κοιλὰ κρέας, 5000 κοιλὰ χορταρικά, 600 κοιλὰ πάχος, 900 κοιλὰ βούτυρο, 1000 κοιλὰ γάλα συμπυκνωμένον, 6000 κοιλὰ ἀλεύρι, 1000 κοιλὰ ζάχαρι, 4000 κοιλὰ ψάρι,

6000 κοιλὰ πάστες, 100 κοιλὰ καρποὺς ξηροῦς, 1500 κοιλὰ γλυκύσματα, 14000 κοιλὰ μπισκότα διαφόρων εἰδῶν. Ἐννοεῖται ὅτι ἀπὸ τοὺς τελευταίους ἀμερικανικοὺς λιμένας θὰ γίνονιν νέα προμηθεῖαι. Ἐπειτα, καὶ ἐπάνω εἰς τοὺς πάγους τὸ κνήγι καὶ τὸ ψάρεμα θὰ ποιῶνται τὰ γεύματα τῶν ἐρευνητῶν τοῦ Πόλου.

Ὅχι μικρὰ φροντίς ἐδόθη εἰς τὸν ἱματισμόν ὁ ὁποῖος θὰ ἦναι ὄλος μάλλινος. Γουναρικά ἐχρησιμοποιεῖσθαι, μόνον ὡς φόδρα τῶν δερματίνων σάκων ἐντὸς τῶν ὁποίων θὰ κοιμῶνται ἐπάνω εἰς τοὺς πάγους ἄλλως εἶναι ἐπικίνδυνα καὶ δυσκολομεταχείριστα. Τὰ ὑποδήματα ξύλινα εἰς τὴν βᾶσιν καὶ μὲ δέρμα ζαρκαδιοῦ εἰς τὸ ἐπάνω μέρος, διότι τὸ σύνηδες δέρμα σχίζεται εἰς θερμοκρασίαν κάτω τῶν 10 βαθμῶν. Τὰ μάτια τέλος προφυλάττονται μὲ γυαλιὰ κίτρινα. Εἰς τὰς ἐκδρομὰς ἐπὶ τῶν πάγων θὰ μεταχειρίζονται αὐτοκίνητα ἑλκθρα ἀντὶ ἐλκθρῶν συρομένων ἀπὸ σκίλους. Αἱ τροφαὶ περιέχονται εἰς μικρὰ τενεκεδένια κουτιὰ ἐιδικῆς κατασκευῆς. Κάθε κουτὶ περιέχει πλήρες θρεπτικώτατον γεῦμα διὰ τρία πρόσωπα, παρασκευαζόμενον ἀμέσως εἰς καμνέτο μὲ οἰνόπνευμα.

## ΑΙ ΜΕΤΑΜΟΡΦΩΣΕΙΣ ΕΝΟΣ ΗΘΟΠΙΟΥ (\*)



Σκληρότης



Φιλαργυρία



Όργη συγκρατουμένη

Διὰ τὸν ὕπνον στήνουν σκηνὰς μεταξωτὰς, αἱ ὁποῖαι ἔχουν τὸ πλεονέκτημα νὰ ἦναι ελαφροὶ καὶ ἀδιάβροχοι. Καθεὶς χώνεται εἰς τὸν δερμάτινον σάκκον του, ὁ ὁποῖος διπλώνει ἐπάνω ἀπὸ τὸ κεφάλι. Καὶ ἔτσι κοιμάται κανεὶς ἀκινδύνως μὲ 40 βαθμοὺς ὑπὸ τὸ μηδὲν καὶ εἰς ἀπόστασιν ὀλίγων ἑκατοντάδων μιλίων ἀπὸ τοῦ Πόλου.

\*\*\*

Πρὸ ὀλίγων ἑτῶν τὸ ταξίδι αὐτὸ ἐνομιζέτο παράτολμον, καὶ μάρτυρες τῆς ἐπιστήμης ἐθεωροῦντο ὅσοι ἀπεφάσιζαν νὰ τὸ ἐπιχειρήσουν. Σήμερον τὰ πάντα διοργανόονται τόσο καλὰ, ὥστε σχεδὸν ἀκινδύνως νὰ γίνεται ἡ ἐξερεύνησις τῶν Πόλων. Ὁ Νάνσεν πρῶτος ἤνοιξε τὸν δρόμον τὸν ὁποῖον σχεδὸν ἀκολουθοῦν ὅλοι οἱ μετ' αὐτὸν ἐρευνηταί.

Ἡ ἐκδρομὴ αὐτὴ τοῦ κ. Σαρκό εἶναι ἡ δευτέρα τὴν ὁποίαν ἐπιχειρεῖ.

Ἴδου τί εἶπε περὶ τοῦ σκοποῦ αὐτῆς εἰς τὸν κ. Μὰξ Ντυράν:

«Ἐμείναιμεν πολὺ ὀπίσω ἐμεῖς οἱ Γάλλοι εἰς ὅ,τι ἀφορᾷ τὴν θάλασσαν καὶ πρέπει νὰ μορφώσωμεν τὸ κοινόν μας εἰς τὰ ζητήματα αὐτά. Θὰ ἐννοοῦσῃ τότε πολὺ καλλίτερα τὴν πρακτικὴν τῆς ἐξερευνησεῶς μας.

» Εἰς τὸν Νότιον Πόλον τὸ ἔδαφος τῆς ἐνεργείας μας εἶναι ἐξαιρετικόν. Διὰ τοῦτο καὶ τὸν ἐπροτίμησα. Αἱ ἀλλεπάλληλοι ἐκδρομαὶ εἰς τὸν Βόρειον Πόλον ἀπεκάλυψαν σχεδὸν ὅλας τὰς περὶ αὐτὸν χώρας, ἐνῶ ὁ Νότιος εἶναι ἀνεξερεύνητος.

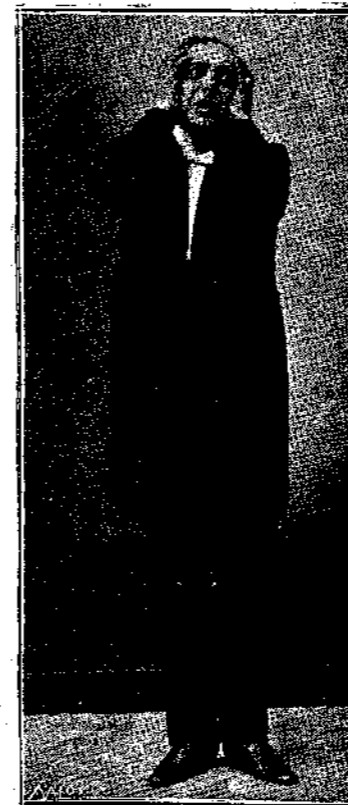
» Εἰς τὴν ἔκτασιν αὐτὴν ἡ ὁποία εἶναι μεγαλύτερα τῆς Εὐρώπης καὶ τῆς Αὐστραλίας μαζί, καθεὶ εἶναι νέον καὶ αἱ γενόμεναι μέχρι τοῦδε προσπάθειαι πρὸς ἀνακάλυψιν τοῦ μυστηρίου τῆς λευκῆς αὐτῆς ἐκτάσεως, γεννοῦν περισσότερον τὸν πόθον τῆς μελέτης αὐτοῦ.

» Οἱ φυσικοὶ περιμένουν ἀπὸ ἡμᾶς τοὺς ἐξερευνητὰς τοῦ ἀνταρκτικοῦ, τὴν λύσιν σοβαρῶν προβλημάτων. Οἱ φυσιοδίφαι καὶ οἱ βιολόγοι, ἐκπληκτοὶ διὰ τὰς γενομένας ἀνακαλύψεις αἱ ὁποῖαι ἀναστατώνουν τὰς παλαιὰς θεωρίας, ἐλπίζουν τόσα ἀπὸ τὴν ἐξακολούθησιν τοῦ ἔργου. Ὁ κ. Α. Γκωντιρὸν δὲν ἐδίστασε νὰ εἰπῇ ὅτι ἡ ἀνακάλυψις τῶν ἀπολιθωμάτων τῆς Παταγονίας, κλονίζει τὴν πίστιν μας εἰς τὴν καθολικέυσιν τῆς πορείας τῆς ἐξελιξεως ἐφ' ὅλης τῆς γῆς, ὅτι ἡ ἀνάπτυξις τῶν εἰδῶν δὲν φαίνεται νὰ ἠκολούθησε τὸν ἴδιον δρόμον καὶ εἰς τὰ δύο ἡμισφαίρια καὶ ὅτι ἀπὸ τὴν ἐξερεύνησιν τοῦ ἀνταρκτικοῦ ὑπάρχει ἐλπίς νὰ λυθῇ τὸ μεγάλο πρόβλημα τῆς γενέσεως τῆς ζωῆς.

» Μέχρι σήμερον αἱ εἰς τὸν Νότιον Πόλον ἐκδρομαὶ, καὶ αἱ μᾶλλον πρόσφατοι, μόλις ἀπέξεσαν τὸν φλοιὸν τοῦ μυστηριώδους αὐτοῦ κόσμου. Καὶ ὅμως τὰ εὐρεθέντα λείψανα ἀποτελοῦν ἀνεκτίμητον συγκομιδὴν πλοῦτου ἐπιστημονικοῦ.

» Οἱ τελευταῖοι χάρται τοῦ ἀνταρκτικοῦ μᾶς δείχνουν ὅτι ἐκτὸς ὀλίγων σημείων, πᾶν ὅ,τι εὐρίσκεται ἐντὸς τοῦ νοτίου πολικοῦ κύκλου, εἶναι τελείως ἄγνωστον καὶ ὅτι, καὶ ἐκτὸς αὐτοῦ τοῦ κύκλου, εἰς μεγάλην ἔκτασιν, ὀλίγιστα εἶναι γνωστά. Ὅλίγας μόνον νήσους καὶ μερικὰς ἄκρας γῆς γνωρίζομεν, εἰς ἀπειρον ἀπόστασιν ἀπ' ἀλλήλων. Ὅλα τείνουν νὰ ὑποβάλουν τὴν ἰδέαν τῆς ὑπάρξεως μεγάλης ἠπείρου ἀλλὰ καὶ τίποτε ἀκόμη δὲν ἠμπορεῖ νὰ τὸ βεβαιώσῃ.

ΦΙΛΑΝΑΓΝΩΣΤΗΣ



Ἀπόγνωσις



Ἐντρομος ἐκπληξίς



Ἀπελπισία

(\*) Ὁ κ. Ἀθ. Μαρίκος, ἐκ τῶν καλλιτέρων ἠθοποιῶν μας, διακρίνεται κυρίως διὰ τὸ εὐκίνητον καὶ εὐμετάβολον τῆς φνσιογνωμίας του. Κανεὶς ἄλλος τῶν συναδέλφων του δὲν ἔχει ἴσως εἰς τόσον βαθμὸν τὸ προτέρημα τοῦτο. Οἱ ἀναγνώσται τῶν «Παναθηναίων» δύνανται νὰ κρίνουν ἐκ τῶν ἀνωτέρω εἰκόνων. Ὁ κ. Μαρίκος ἐποφάρισεν εἰς διαφόρους ἐκφράσεις χάριν τοῦ κ. Π. Δημητρακοπούλου, ὁ ὁποῖος ἐχρεώσθη νὰ μελετήσῃ τὰς ἐκφράσεις αὐτὰς διὰ τὸ γνωστὸν σύγγραμμά του «Τὸ Μυστικὸν τῆς Ζωῆς». Καὶ δημοσιεύομεν τὰς φωτογραφίας ὡς περιεργὸν δοκουμένον, τὸ ὁποῖον ὀλίγοι Ἕλληνες ἠθοποιοὶ θὰ ἦσαν ἱκανοὶ νὰ προσφέρουν εἰς τὴν μελέτην τοῦ κ. Δημητρακοπούλου.



## ΜΕΓΑ ΣΠΗΛΑΙΟΝ ΚΑΙ ΑΓΙΑ ΛΑΥΡΑ

Τὸν πρῶτον ἠχῆσαντα συριγμὸν τῆς μικροσκοπικῆς ἀμαξοστοιχίας, ἐφ' ἧς εἶχομεν ἤδη ἀνέλθει καὶ ἤτις κατελίμπανε τὸν σταθμὸν τοῦ Διακοφτοῦ φέρουσα ἔλαφρον καὶ ἀραιὸν φορτίον ἐπιβατῶν, συνώδευεν ἀκούσιος στεναγμὸς ἀνακούφισως. Τὸ ὄμμα μας ἀπανδήσαν ἀπὸ τὸ ἀτελεύτητον πράσινον τῶν εὐφώρων ἀμπελώνων τῆς παραλίου πελοποννησιακῆς λωρίδος καὶ ἀπὸ τὸ ἀπέραντον κωανὸν τοῦ ἀκυμάντου Κορινθιακοῦ, ἐδίψα θεῶν ποικιλώτερον καὶ ἡ ψυχὴ ὠρέγετο ἐντυπώσεις ἰσχυροτέρας τῶν συναισθημάτων τῶν γεννωμένων ἐν αὐτῇ ἐκ τῆς ἀλεπαλλήλου ἀνελέξεως τῶν καθ' ὁδὸν βουκολικῶν καὶ εἰδυλλιακῶν σκηνῶν, τοῦ τρυγητοῦ, τῆς ζηλοτύπου φρουρήσεως τῆς εἰς τὰ ἀλώνια ἀποξηραίνουμένης σταφίδος καὶ τῶν πυρετωδῶν διαπραγματεύσεων τῶν διεξαγομένων εἰς τοὺς διαφόρους σταθμοὺς μεταξὺ τῶν εὐδαιμόνων κτηματιῶν τῆς Κορινθίας καὶ τῆς Αἰγιαλείας καὶ τῶν πρακτόρων τῶν ἐν Πάτραις σταφιδομετόρων.

Ὅθεν μεστὸν περιεργείας ἐστρέφετο πρὸς τὰ νότια τοῦ ὄριζοντος, ἐκεῖ ὅπου διηυθύνετο ἡ ὀλοταχῶς βαίνουσα ἤδη ἀμαξοστοιχία μας ἀναμέσον εὐθαλῶν καὶ πεδινῶν γαιῶν καλλιεργημένων καὶ ὅπου διεκρίνοντο μακρόθεν οἱ πελώριοι καὶ ἀπότομοι βράχοι, ὡσεὶ γιγάντιοι παραστάδες τῆς πύλης τῆς κλειωρείας δι' ἧς ἐμέλλομεν νὰ διέλθωμεν. Μετ' ὀλίγον ἡ ἐπίπεδος ὁδὸς κατέστη ἀνεπαίσθητος ἀνάγης, ἠκούετο δὲ σφοδρότερον τὸ ἄσθημα τῆς ἀτμομηχανῆς, ἰδιαιτέρας κατασκευῆς καὶ μεζονος ἢ αἰ κοιναι δυνάμεις.

— Τώρα θὰ πιάσῃ τὰ δόντια! ἠκούσθη ἀναφωνῶν τις τῶν ἐπιβατῶν, εἰς ὃν φαίνεται τὸ ταξείδιον ἐκεῖνο ἦτο οἰκεῖον.

Καὶ παρευθὺς αἱ κεφαλαὶ προέκλιναν μετὰ περιεργείας ἀπὸ τῆς ἀνοικτῆς θυρίδος. Ἄλλὰ τότε ὁ ἐντὸς τοῦ βαγονίου ὀδηγὸς ὑπέμνησεν εἰς τοὺς περιέργους τὴν ἐπὶ πινακίδος ἀνηρημένης ἐντὸς τοῦ ὀχήματος ἀναφερομένην ἀπαγόρευσιν τοῦ νὰ προσβάλλωσιν οἱ ἐπιβάται τὴν κεφαλὴν ἢ τὴν χεῖρα ἐκτὸς τῆς θυρίδος. Τὴν χρησιμότητα τῆς συστάσεως ταύτης ἐννοήσαμεν βραδύτερον. Ἐν τοσοῦτῳ κατὰ τὴν βραχείαν ἐκείνην ἐπισκόπησιν ἠδυνήθημεν νὰ ἴδωμεν τὴν ἀμαξοστοιχίαν ἡμῶν χωροῦσαν ἐπὶ τῆς ἀνωφειοῦς ὁδοῦ, τοὺς τροχοὺς κυλιόμενους ἐπὶ τῶν σιδηρῶν ράβδων, ἀλλὰ πλὴν αὐτῶν, εἰς τὸ μέσον, ἔτερον σιδηρῶν γραμμῶν ὀδοντωτῆν, ἐφ' ἧς μετὰ τὴν μεθοδικότητα μηχανῆς ὀρολογίου καὶ μετὰ σφοδροῦ ἀλλ' ἐρρῶθιμον κρότον, ἠρμόζετο ὁ κατὰ τὸ σημεῖον ἐκεῖνο τιθέμενος εἰς χρῆσιν ὀδοντωτὸς τροχὸς συνέχων τὴν ἐκ τοῦ βάρους καὶ τῆς καταφερτικῆς κλίσεως ὀπισθοδρομήσιν.

Ἄλλὰ καὶ ἡ σκηνογραφία ἤδη μετεβάλλετο βαθμηδόν. Τὸ ἀνοίγμα τῆς εἰσόδου τῆς διασφάγος ὄλονεν ἐστενοῦτο καὶ οἱ πανύψηλοι γρανιτινοὶ τοῖχοι ὄλονεν προσήγγιζον ἐτι μᾶλλον πρὸς ἀλλήλους. Ἡ γραμμὴ ἐξηκολούθει ν' ἀνέρχεται, ἀκολουθοῦσα τοὺς φυσικοὺς ἐλιγμοὺς τῆς χαράδρας. Οἱ βράχοι ἐκατέρωθεν, μονόλιθοι τεράστιοι, ἐγίνοντο ἀποτομώτεροι, κάθετοι, ὡς διὰ μαγαίρας τμηθέντες. Μάτην ἔσωθεν ἀνετείνομεν τὸ βλέμμα περίφοβον τὸ ὕψος αὐτῶν ἦτο ἀόρατον ἐπ' ἀνω εἰς τὴν κορυφὴν τῶν βέβαια θὰ κείται τοῦ ἐρωδιοῦ ἢ κατοικίας, τὴν ὁποίαν ἀναφέρει ὁ Προοιμιακὸς ψαλμὸς· διεκρίνοντο μόνον τινὰ κοιλώματα, θάμνοι ἢ δενδρύλλια βλαστήσαντα ἐντὸς τῶν ρωγμῶν ὅπου ἔρριψε τὸν σπόρον αὐτῶν τὸ πνεῦμα τοῦ ἀνέμου, καὶ σπήλαια καταφύγια τῶν ἀγρίων ζώων καὶ τῶν ποιμένων, ὅπως ἐδήλου ὁ καπνὸς τῶν πυρῶν ὁ μαυρίσας τὰς ἐσωτερικὰς αὐτῶν πλευράς. Ἐνίοτε ὁ συνεχὴς ἐκ γρανίτου τοῖχος διακόπτεται αἴφνης, καὶ εἰς τὴν ἄκραν τῆς καμπῆς τὸ βλέμμα διακρίνει τὸν κόλπον λόχμης σκιερᾶς, δασύλλιον πεῦκων καὶ πλατάνων καὶ βρύων καὶ κληματιδῶν ὑπὸ τὸ ὅποιον παρλάζει τὸ ὕδωρ μικροῦ καταρράκτου. Πλὴν μετὰ τὸ παροδικὸν τοῦτο μειδίαμα τῆς φύσεως ἡ σκιδρωπότης ἐπανέρχεται ραγδαία. Ἡ ὁδὸς αἰωρεῖται τώρα ἀνωθεν ἀβύσσου ὕψος ἰλιγγιώδες ἐπάνω χάος βαθὺ ὑποκάτω, πυθμὴν τοῦ ὁποίου εἶναι ἡ βραχάδης κοίτη τοῦ ρύακος, τοῦ Βουραϊκοῦ. Καὶ ἡ ἀμαξοστοιχία γοργῇ, μετὸν μικηθμὸν τῆς μηχανῆς καὶ τὸν μεταλλικὸν κρότον τῶν ὀδοντωτῶν τροχῶν τρέχει γοργῇ ἐπὶ ὁδοῦ χειροποιήτου πλατύου ὀλίγων σπιθαμῶν, μεταπηδᾷ διὰ τοληρῶν γεφυρῶν ἀπὸ τῆς μᾶς εἰς τὴν ἄλλην παρεῖαν τοῦ βράχου, εἰσδύει εἰς τὰ ἔγκατα αὐτοῦ. Μία ὀπὴ ἐφάνη ἤδη ἡ ἀμαξοστοιχία εἰσχωρεῖ ἐντὸς αὐτῆς μετ' ὀξείας συριγμοῦ τὸ ὕψος τῆς σήραγγος καθὼς καὶ τὸ πλάτος εἶνε κατὰ δακτύλους μόλις μεγαλειότερον τοῦ τῶν βαγονίων, αἱ δὲ ἐσωτερικαὶ παρεῖαι ἕμειναν ἀλάξευτοι, ὅπως ἐσηματίσθησαν ἐκ τῆς ἐκρήξεως τῆς δυναμιτιδος, καὶ αἱ αἰχμηραὶ αὐτῶν προεξοχαὶ σχεδὸν θίγουσι τὴν ξυλινὴν τοῦ ὀχήματος πλευράν. Οὐαὶ εἰς τὸν ἀπρόσπεκτον ὅστις ἐκείνην τὴν στιγμήν θελήσῃ νὰ προσβάλλῃ τὴν κεφαλὴν ἐκτὸς τῆς θυρίδος! Θὰ συντριβῇ ἀκαριαίως. Εἰς τῶν τοιούτων δυστυχημάτων τὴν πρόληψιν ἀποβλέπει ἡ ἐν τῇ πινακίδι ἀπαγόρευσις.

Ὁ ἄηρ εἰς τὰς σήραγγας ἐκείνας δὲν κυκλοφορεῖ καὶ ὁ καπνὸς εἰσχωρῶν ἀσφυκτικῶς διὰ τῶν θυρίδων ἐντὸς τοῦ βαγονίου πληροὶ αὐτὸ διὰ θερμοκρασίας καμίνου. Μόλις δὲ φανῇ τὸ φῶς τῆς ἡμέρας καὶ ἀναπνεύσῃ ὁ ἐπιβάτης, ἐμφανίζεται ἡ σκοτεινὴ εἴσοδος ἄλλης σήραγγος.

Περὶ τὰς δεκαπέντε τοιαύτας ἀριθμῆ ἡ γραμμὴ, κειμένης περὶ τὰ μέσα τῆς ὁδοῦ ἐγγύτατα ἀλλήλων εἰς τὸ σημεῖον αὐτὸ πολὺ πλέον τῆς σκαπάνης εἰργάσθη ἢ δυναμίτις καὶ αἱ ἐκρηκτικαὶ ἐν γένει ὕλαι. Κατὰ τὴν τιτάνειον δὲ ταύτην ἐργασίαν δὲν ἔλειψε τὸ αἷμα τῶν θυμάτων, διὰ νὰ στερεωθῇ τὸ ἔργον, κατὰ τὴν ἐπικρατούσαν παρὰ τῷ λαῷ πρόληψιν· πολλοὶ τῶν ἐργατῶν, οἵτινες κυρίως ἦσαν Ἰταλοὶ, ἐφρονεῦθησαν ἢ ἠκρωτηριάσθησαν ἐκ τῶν ἐκρήξεων ἢ ἐκ τῶν τυχαίων καταπτώσεων βράχων.

Ἡ θεὰ ἐκείνη εἶνε ἀληθῶς φοβερά τὸ αἶσθημα τῆς καταπλήξεως καὶ τοῦ θαναταμοῦ πρὸς τὸ ἄγριον τῆς φύσεως μεγαλεῖον παύει καὶ τὸ διαδέχεται τὸ αἶσθημα τοῦ τρόμου. Ἡ σκηνογραφία τῶν ἀπορρώγων βράχων, τῶν χινοῦσῶν ἀβύσσων, τῶν σκοτεινῶν ἄντρον ἔχει τὸ ὑπερφυῶς κατηφές καὶ ὑπενθυμίζει τὰς ἐξόχου τέχνης εἰκόνας τῆς πολυτελοῦς ἐκδόσεως τῆς Κολάσεως τοῦ Δάντου ὑπὸ τοῦ Δορέ. Ἐὰν εἰς τὰ βράχθη ἐκεῖνα ἐφαίνετο πλανωμένη ἡ σκιά τοῦ ἀστρηοῦ Γιβελίνου, μετὰ τὴν ἐπιμήκη ὄψιν καὶ τὸ ποδῆρες ἱμάτιον, ἢ ὀφθαλμαπάτη θὰ ἦτο πλήρης. Ἡ δυσφορία πιέζει τὸ στήθος καὶ ἡ συναισθησις τοῦ κινδύνου οὐδ' ἐπὶ στιγμὴν καταλείπει τὴν ψυχὴν. Μικρὸν ἐὰν παρεκκλινῇ ἡ ἀμαξοστοιχία, μία βαλβίς τῆς μηχανῆς ἐὰν δὲν λειτουργῇ καλῶς, θὰ κατακορημισθῇ εἰς τὴν ἀβύσσον· λίθος τις ὀγκώδης ἐκ τῶν ἐπικρεμαμένων ἐὰν καταπέσῃ ἀπὸ τοῦ ὕψους ὅπου φωλεύουσιν οἱ γυπαετοὶ κυλιόμενος, δύναται νὰ μεταβάλλῃ εἰς θρύμματα πᾶν τὸ προστυχόν.

Ἡ χαράδρα αὕτη εἶνε δημιουργημένη μεγάλης πλοτωνικῆς ἀναστατώσεως. Ἄδηνον κατὰ ποίαν, προϊστορικὴν βεβαίως, ἐποχὴν, τὰ σπλάγγα τῆς γῆς ἀνεσεισθήσαν καὶ δι' ὑπερτάτου σπαραγμοῦ διεσπάρθη ὁ πελώριος λίθινος ὄγκος καὶ διανοιγῆς εἰς δύο ὡς κέλφος ὀστρέου, ἐσηματίσθη τὴν δίοδον. Ὁ ἀποβλέπων εἰς τὸν σχηματισμὸν ἀμφοτέρων τῶν ἐσωτερικῶν αὐτῆς πλευρῶν, πείθεται ἀμέσως ὅτι ἐὰν διὰ τεραστίας δυνάμεως κατωρθοῦτο νὰ προσεγγίσωσι πρὸς ἀλλήλους οἱ δύο διεσπάρτες κρημνοὶ, θὰ προσηρμόζοντο στεγανῶς. Τὸ μέρος εἶνε κατ' ἐξοχὴν σεισμοπαθές, ὡς μαρτυροῦσιν αἱ πρόσφατοι καταστροφαι τῶν ὁμόρων ἐπαρχιῶν τῆς Κορινθίας καὶ τῆς Αἰγιαλείας. Ἄλλως τε εἶνε γνωστὸν ἐκ τῆς ἱστορίας ὅτι κατ' ἐκεῖνα τὰ παραλία ὑπῆρχον κατὰ τὴν ἀρχαιότητα αἱ πόλεις Βούρα καὶ Ἐλίση, ὑπὸ προστάτην θεὸν μάλιστα τὸν ἐννοσίζοντα Ποσειδῶνα, αἵτινες κατεστράφησαν καὶ κατεποντίσθησαν ὑπὸ σεισμοῦ, ἐν ἔτει 375 π. Χ.

Αὐτὴν τὴν ὁδὸν ἐξέλεξαν οἱ ἐνταῦθα ὑπηρετοῦντες μηχανικοὶ, οἱ ἀνήκοντες εἰς τὴν περίφημον Γαλλικὴν Ἀποστολήν, ὅτε κατήρτιζον τὸ σχέδιον τοῦ σιδηροδρομικοῦ συμπλέγματος τῆς Πελοποννήσου. Ἡ παραφυὰς τοῦ ἀπὸ Πειραιῶς

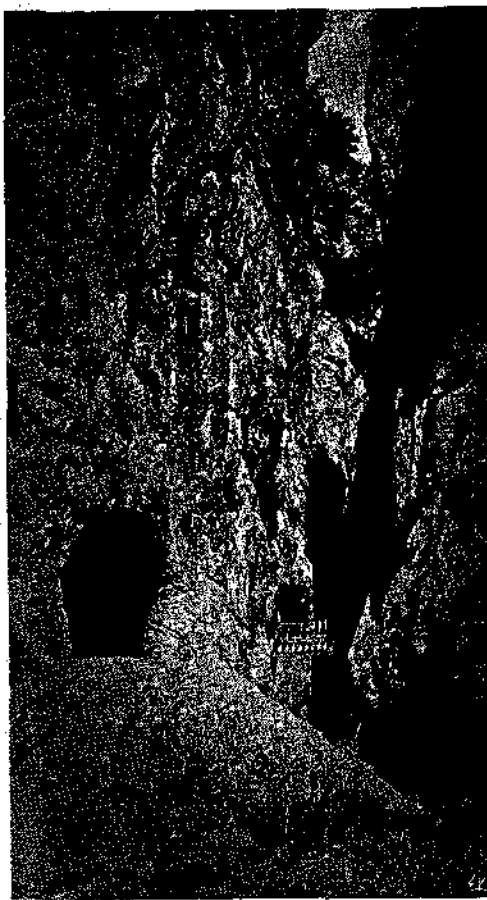
εἰς Πάτρας κορμοῦ τοῦ σιδηροδρομοῦ, δι' ἧς θὰ συνεικοινῶναι αὕτη πρὸς τὴν θρειακὴν ἐπαρχίαν τῶν Καλαβρῶτων ἠδύνατο νὰ χαραχθῇ κατωτέρω καὶ θὰ ἦτο μὲν τότε μακροτέρα κατὰ τι ἀλλὰ τὸ ἔδαφος θὰ ἦτο ἀσυγκρίτως ὀμαλώτερον καὶ ἐπομένως ἢ δαπάνη μικροτέρα. Ἄλλ' ὁμοῦ ἐκεῖνοι ἐπροτίμησαν τὴν φάραγγα τοῦ Διακοφτοῦ ἐκ φιλαντίας, διὰ νὰ ἐπιδείξωσι τὴν τέχνην τῶν. Λέγεται ὅτι ὁ χαράξας τὸ σχέδιον μηχανικὸς κατὰ τὴν ἐπιτόπιον τοῦ μέρους μελέτην ἠναγκάσθη πολλάκις νὰ κρεμασθῇ ἀνωθεν ἀβύσσων, προοδευόμενος διὰ σχοινίων. Ὄντως ὁμοῦ τὸ ἔργον ὑπὸ τεχνικὴν ἔποψιν εἶνε θαυμαστόν καὶ ἀντάξιον τῶν ὀλίγων ἐπαρχόντων ἐν Εὐρώπῃ παρομοίων, κατὰ τὴν διαβεβαίωσιν τῶν εἰδημόνων· λυπηρὸν εἶνε μόνον ὅτι ἡ ὠφέλεια δὲν ἀνταπεκρίθη εἰς τὴν δαπάνην, ἧτις ὑπῆρξε σημαντικὴ. Ἡ ἀριθμητικὴ κατησχύνθη κατὰ τὴν περίστασιν ταύτην, διότι ἐνῶ τὸ ἔργον ἀρχικῶς προὔπελογιόσθη εἰς ὀκτακοσίας χιλιάδας δραχμῶν, ἢ ὀλικὴ δαπάνη ἀνήλθεν εἰς τὸ τετραπλάσιον περίπου, αἱ δὲ ἐπανεπιλημμένα συμπληρωματικὰ πιστώσεις αἱ ζητούμεναι παρὰ τῆς ὑπὸ τὸν Τρικούτην Κυβερνήσεως προοκάλεσαν ἐν τῇ Βουλῇ ζωνρὸς ἀντιδράσεις. Ἐν τούτοις ἐξ ἐμπορικῆς μὲν ἀπόψεως ἡ γραμμὴ ἀποβαίνει σχεδὸν ἀχρηστος· ἐπὶ δακτύλων δ' ἀριθμοῦνται οἱ ἐπιβάται οὖς μεταφέρει ἡ μικρὰ ἀμαξοστοιχία καθ' ἐκάστην κατὰ τὴν μίαν αὐτῆς καὶ μόνην κἀθοδον ἐκ Καλαβρῶτων καὶ Διακοφτοῦ καὶ τἀνάπαλιν, τελουμένην ἐντὸς διαστήματος ἑπταῶρου περίπου. Ἐὰν δ' ἔλειπον ἕξοι τινὲς πρὸ πάντων περιηγητῶν ταξιδευόντες ἐκ περιεργείας κατὰ τὸ ἔαρ καὶ τὸ φθινόπωρον ἰδίως καὶ ὀλίγοι ἐκ τῶν ἡμετέρων ἐπιχειροῦντες χάριν ἀναψυχῆς τοιαύτας ἐκδρομὰς, ἡ γραμμὴ αὕτη κατὰ πολλὰς ἡμέρας τοῦ ἔτους θὰ ἠναγκάζετο ν' ἀργῇ.

Ἡ μόνη στάσις εἰς τὴν σταματᾷ ἡ ἀμαξοστοιχία κατὰ τὴν ἀνοδὸν εἶνε σημεῖον τι τῆς ὁδοῦ ἐκ τῶν ἀγρίων καὶ πενθίμων, ἐκεῖ ὅπου ἡ κλεισώρεια εἶνε ἀκόμη συνεσφιγμένη καὶ οἱ βράχοι ἀνυψοῦνται πανταχόθεν γυμνοὶ, ὄρθιοι καὶ ἀπειλητικοί. Ἐν τῷ μέσῳ αὐτῶν παρὰ τὴν γραμμὴν μία καλύβη μικροσκοπικῆ, ἀόρατος σχεδὸν ἐκ πρώτης ὄψεως, ἐξ ἀπελεκτήτων λίθων, κατοικουμένη ὑπὸ μονόχειρος Ἰταλοῦ μετὰ τῆς συζύγου του, χρησιμεύει ὡς ἀναψυκτήριον, παρέχον ὕδωρ καὶ ρακὴν εἰς τοὺς διαπόντας. Ὁ δυστυχὴς εἶνε ἡθῆμα τῆς κατασκευῆς τῆς γραμμῆς καὶ διὰ τοῦτο ἔλαβε τὸ προνόμιον νὰ διανύσῃ ἐκεῖ εἰς ξένην χώραν μακρὰν τῆς ἀνθρωπίνης κοινωνίας, ἐν τῇ ἀγρία ἐρημίᾳ τῆς θέσεως ἐκείνης τὸν ἀχρηστον πλέον βίον του, ἀποζῶν ἐκ τοῦ ἐλέους μᾶλλον τῶν ἐπιβατῶν ἢ ἐκ τοῦ μηδαμινοῦ ἐμπορίου του.

Μετ' ὀλίγον ἐφθάσαμεν εἰς τὸν πραγματικὸν σταθμὸν τῆς Ζαχλωροῦς, ὅπου καὶ ἀπεβιβάσθη ὁ φιλικὸς ἡμῶν ὄμιλος ὁ συγκαείμενος ἐκ πέντε

φύλων ἐξ Ἀθηνῶν, ἐπιζητούντων εἰς τὰ ὄρεινά ἐκεῖνα μέρη ὀλίγην δρόσον πρὸς ἀνακούφισιν ἀπὸ τοῦ καύματος τοῦ Αὐγούστου καὶ ἐντυπώσεις ἄλλας ἀπὸ τὰς μονοτόνους τῆς ὁδοῦ Σταδίου καὶ τῆς πλατείας τοῦ Συντάγματος.

Ὁ ὄριζων ἀληθῶς εἰπεῖν, δὲν ἦτο καὶ πρὸς τὸ μέρος τοῦτο λίαν ἀναπειταμένος, διότι ἡ φάραγξ κυρίως λήγει μόνον κατὰ τὴν εἰσοδὸν τοῦ ὄροπεδίου τῶν Καλαβρυτῶν. Ἄλλ' ἔλειπεν ἡ ἐπίφοβος γειννίασις τῶν τεραστίων ὄγκων τοῦ γρανίτου, ἡ περισφίγγουσα οἰονεὶ τὴν ψυχὴν ὡς ἐντὸς ἠνεωγμένου φάρυγγος τέρατος. Ἄφ' ἑνὸς ὑψοῦτο βουνὸν κατάφυτον, ἀντιθέτως δ' ἐκείντο αἱ ὑπάρχειαι ἐτέρου βουνοῦ παρὰ τὰς ὁποίας ἐν τῷ μέσῳ συστάδων δένδρων καὶ θάμνων ἐκρύπτοντο αἱ ὀλίγαι καὶ ἀραιαὶ οἰαίαι τῆς Κάτω Ζαχλωροῦς, ἐνφ' ἡ σιδηρᾶ γραμμὴ ἐξηκολούθει βαίνουσα πρὸς νότον ἐπὶ ὁδοῦ ὀμαλῆς πλέον καὶ ἀνέτου. Τὸ Κτιτορικὸν τῆς Μονῆς τοῦ Μεγάλου Σπηλαίου διατείνεται ὅτι τὸ ὄνομα τοῦ χωρίου εἶνε σλαβανικὸν ἀντὶ Ζαγοροῦ ἤτοι μεθόρειος, ὅπισθεν τοῦ ὄρους, κατὰ τὸ Ζαγορά, Ζαγόριον· ἄλλ' ἡ τοιαύτη ἐτυμολογία μοῦ φαί-



ΑΠΟ ΔΙΑΚΟΦΤΟ ΕΙΣ ΚΑΛΑΒΡΥΤΑ

νεται παρακινδυνευμένη. Ὅτε ἠρωτήσαμεν τὸν ἐφημέριον παρακαθήμενον μετὰ τινων χωρικῶν καὶ δύο μοναχῶν ἐκ τῆς Μονῆς τοῦ Σπηλαίου εἰς τὸ παρὰ τὸν σταθμὸν γάνιον, διατὶ τὸ χωρίον ἔφερε τὸν προσδιορισμὸν «Κάτω», ἐκεῖνος ἀνέτεινε τὸ βλέμμα καὶ τὸ δάκτυλον πρὸς τὴν κορυφὴν τοῦ ὀπισθεν βουνοῦ λέγων ὅτι ἐκεῖ εἰς τὸ ὕψος ἔκειτο καὶ ἡ Ἐπάνω Ζαχλωροῦ, ἥτις ἦτο τὸ ἄβυσθον ἐνδιαίτημα τῶν κατοίκων τῆς Κάτω. Ὡστε οἱ ὄρεινοὶ ἐκεῖνοι, ἀσυγκρίτως εὐτυχέστεροι τῶν πυρακτουμένων κατὰ τὸ θέρος κατοίκων τῆς πρωτευούσης, εἶχον ἰδίαν θερινὴν καὶ χειμερινὴν κατοικίαν, ὅπως ὁ μέγας βασιλεὺς εἶχε τὰ Σούσα καὶ τὰ Ἐκβάτανα. Ὅτε εἶδομεν κατόπιν ἀπὸ τοῦ Μεγάλου Σπηλαίου τὸ ἀντικρὺν κείμενον παρὰ τὴν κρημινώδη πλευρὰν τοῦ βουνοῦ περιορισμένον ἄδενδρον ἐπίπεδον, ἐφ' οὗ ἐγείρονται οἱ πενήκοντα περίπου οἰκίσκοι, οἱ ἀποτελοῦντες τὸν θερινὸν συνοικισμὸν τῶν Ζαχλωριτῶν, συγκεκρίμενον ἀκουσίως αὐτοὺς τοὺς πτωχοὺς χωρικοὺς τοὺς διαιωμένους κατὰ τὸ θέρος εἰς ὕψος ὀκτωκισίων ἴσως μέτρων ἀπὸ τῆς θαλάσσης καὶ ἀναπνέοντας τὸν ζεῖδωρον ἀέρα τῶν Πελοποννησιακῶν ὄρεων ἀρωματισμένον μὲ τὸ βάλαμον τῆς πεύκης καὶ τῆς ἐλάτης, πρὸς τοὺς παραθεριζοντας ἐν Φαλήρῳ καὶ ὄσφραινομένους τὰς ἀναθυμιάσεις τῆς Σούδας, καὶ ἴσως ὑπὸ τὴν ἐπήρειαν τῶν βουκολικῶν ἐντυπώσεων τῆς ἐξοχῆς, ἡμεῖς οἱ δραπέται τοῦ ἀθηναϊκοῦ βίου δὲν ἔμακαρίσαμεν τοὺς δευτέρους.

Παραεμβατικῶς δὲ περὶ τῆς Ζαχλωροῦς καὶ τῶν κατοικῶν τῆς καὶ ἵνα μὴ ἐπανέλθω πλέον εἰς αὐτοὺς, σημειῶ ὅτι οἱ ἀπόκληροι οὗτοι τῆς ἐπαρχίας, οἱ μετὰ ἐνὸς κρημοῦ καὶ μᾶς φάραγγος, διάγοντες τὸν βίον μόνον μετὰ τῶν πατέρων τοῦ Σπηλαίου, ἔχουσι σχέσεις καὶ ὁσοκληψίας καὶ συναλλαγῆς παντοίας. Ἡ Ζαχλωροῦ εἶνε οὕτως εἰπεῖν ὁ ἀντιθάλαμος τῆς Μονῆς. Φεῦ! παρήλθον οἱ χρόνοι καθ' οὓς οἱ μονασταὶ τῆς Θηβαΐδος εὕρισκοντες πολυτάραχον καὶ αὐτὴν τὴν κοινοβιακὴν ζωὴν, ἀπεσύροντο εἰς τὰ ἐνδότερα τῆς ἐρήμου καὶ συνέζων εἰς ἀπροσίτους σκῆτας μετὰ θηρίων. Ἡ συγκοινωνία τοῦ πολιτισμοῦ κατέστησε προσιτοὺς καὶ τοὺς μάλλον ἀβάτους τόπους καὶ καθ' ἑκάστην ὁ ἀίμος διαλαύνων νικηφόρος διὰ τοῦ πυρφόρου ἄρματος τοῦ ὑπενθυμίζει μὲ τὸν δῆν του συριγμὸν εἰς τοὺς μονάζοντας ἐπάνω εἰς τὰ κράσπεδα τοῦ πελωρίου βράχου ὅτι περὶ αὐτοὺς βρέμει καὶ ὄργῃ ὁ κοινωνικὸς βίος μὲ τὰ σφοδρὰ του πάθι, μὲ τὰ αἰσθήματα καὶ τὰς ἀπολαύσεις του. Καὶ οἱ ὅσοι ἀββάδες ἐλκυόμενοι, καταβαίνουσιν (δούλας δὲν ἐπιχειροῦσιν ἐκδρομὰς μακροτέρας εἰς τὰ πέριξ, εἰς διάφορα κτήματα καὶ μετόχια τῆς Μονῆς, μέχρι Πατρῶν ἢ καὶ μέχρι τῆς πρωτευούσης καὶ πέραν ἀκόμη, μέχρι τοῦ Βοσπόρου, ὅπου ἔχει ὡσαύτως εἰσοδήματα ἢ

ἀρχαία καὶ περιλάλητος Μονῆ) μέχρι τοῦ χωριδίου ἐκείνου, χάριν τῆς κοσμικῆς ἀναστροφῆς καὶ τῶν κοσμικῶν ἀναγκῶν καὶ συμφερόντων. Τόσον κοσμικῶν μάλιστα ὥστε ἡ καιοβουλία διατείνεται ὅτι αἱ σχέσεις μετὰ τῶν πατέρων καὶ τοῦ ἐν γένει πληθυσμοῦ τοῦ χωρίου δὲν εἶνε ἐντελῶς αἰλοὶ καὶ πνευματικαί. Ἄλλὰ τίς δύναται νὰ τὸ βεβαιώσῃ; Ναι μὲν οἱ πειρασμοὶ τοῦ κόσμου ἐπολλαπλασιάσθησαν ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τοῦ μεγάλου Ἀντωνίου καὶ Σάββα τοῦ ἡγιασμένου. Ἄλλ' εἶνε γνωστὸν ἀφ' ἑτέρου ὅτι τὸ μαῦρον καλογηρικὸν ράσον ἔχει τὴν ιδιότητα νὰ προσελκύῃ τὰ βέλη τῆς σκοφαντίας ὅπως ὁ κόκκινος μανδύας τῶν ταυρομάχων τὰ κέρατα τοῦ ταύρου.

\*\*\*

Ἐπεχειρήσαμεν τὴν ἀναρρίχσιν τοῦ βουνοῦ ἐπιβαίνοντες ἡμίονον, οὗς ἐπρομηθεύθημεν ἐκ τοῦ χωρίου. Ἡ ὁδὸς ἦτο τραχεῖα καὶ ἀπόκημνος, ἀλλὰ τὸ βῆμα τῶν τετραπόδων ἐκείνων, τῶν πολιτισμοτάτων διὰ τὴν ἐν Ἑλλάδι συγκοινωνίαν, ἀσφαλέστατον. Τὸ κίτριον τῆς μονῆς δὲν ἐφαίνετο ἐκ τῶν ὑπορειῶν αἴφνης εἰς μίαν καμπήν τῆς ὁδοῦ παρουσιάσθη πρὸ ἡμῶν ὡς διὰ μαγείας.

Τὸ θέαμα ἦτο ἀληθῶς μαγικόν. Ὁ ὄγκος τοῦ βουνοῦ καμπυλούμενος ἐσχημάτιζε κοιλάδα βαθεῖαν, ἀπότομον ὡς χαράδραν, ἀλλὰ κατάφυτον ἐκ πευκῶν καὶ πλατάνων καὶ σχίνων καὶ βάτων, ἀναμέσον δὲ τῆς ὕλομανοῦς φύσεως ἐρρόχθουν ὕδατα ἀφθονα καταλειβόμενα ἐκ τῆς πλευρᾶς τοῦ ὄρους. Ἡ ἀνέροπυσα βλάστησις ἔπαυσεν ἀποτόμως εἰς ἐν σημείον. Ἐκείθεν πλέον ὑψοῦτο κάθετος βαρὺς, γυμνός, φοβερός τὴν θέαν, εἰς τῶν τεραστίων ἐκείνων γρανιτικῶν μονολίθων, ἐξ ὧν τόσους συνηγνήσαμεν καθ' ὁδόν. Ἦτο ὄρος οἰονεὶ ἐπὶ ὄρους ἐπικαθήμενον καὶ ὑπενθυμίζον τὴν τολημρὰν ἀναρρίχσιν τῶν Τιτάνων, ὅτε ἐπιτεθέντες κατὰ τῶν ἐν Ὀλύμπῳ θεῶν, ἐσχημάτισαν διὰ βουνῶν «τεράστιον σωρεῖτην» ἀλλεπαλλήλως ἐπιθέντες

*τὴν Οἶτην εἰς τὸ Πήλιον, τὴν Ὅσσαν εἰς τὴν Οἶτην.*

Περὶ τὴν βάσιν δὲ τοῦ μονολίθου ἐλεύκαζε μακρὰ σειρά οἰκοδομῶν σχεδὸν ἀμφιθεατρικῆ, ἀκολουθοῦσα τὰς καμπὰς τοῦ βράχου καὶ χρη-



ΤΟ ΜΕΓΑ ΣΠΗΛΑΙΟΝ. — ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΑ Μ. ΒΕΛΟΥΤΑΙΟΥ

σιμεύουσα ὡς διάμεσος λευκὴ ζώνη μετὰ τοῦ βαθέος πρασίνου τῆς ὑποκάτω βλαστήσεως καὶ τοῦ ὑποφαίου χρώματος τοῦ βράχου. Ἡ ζώνη αὕτη ἐστῆετο ὑπὸ πολυαριθμῶν καὶ οὐχὶ πάντοτε κανονικῶν σειρῶν θυρῶν καὶ θυρίδων. Ὡμοιάζε μὲ ὑπερμεγέθη περιστερεῶνα, τοῦτο ὅμως ἔχοντα τὸ ἔκτακτον, ὅτι ἐκεῖτο οὐχὶ ἐπὶ τῆς κορυφῆς, ἀλλὰ παρὰ τὴν βάσιν τοῦ πελωρίου καὶ ἀχειροποιήτου ἐκείνου φυσικοῦ κτιρίου.

Ὅτε μετ' ἀνάβασιν τριῶν περίπου τετάρτων τῆς ὥρας ἐφθάσαμεν εἰς τὸν περίβολον τῆς Μονῆς ἐθαυμάσαμεν ἐτι περισσότερον βλέποντες ἐκ τοῦ ἐγγύθεν τὸν περιεργὸν ἐκεῖνον συνοικισμὸν. Διότι τὸ κίτριον δὲν εἶνε ἐν, ἀλλὰ πολλὰ καὶ συνεχῆ οἰκοδομήματα μεγάλα καὶ μικρὰ συνεχόμενα, πάντα δ' οἰονεὶ στεγανῶς προσηρμοσμένα εἰς τὸ κοίλωμα τοῦ βράχου, ὅστις ὀρθοῦται ἄνωθεν αὐτῶν πανύψηλος. Ἐπὶ τῆς κορυφῆς, ἥτις εἶνε φαίνεται βατὴ ἀλλὰ δυσχερῆστατα, κεῖται μικρὸν οἰκοδόμημα μετὰ ναΐσκου. Εἶνε αὕτη ἡ ἀκρόπολις τοῦ Μεγάλου Σπηλαίου καὶ ἀπὸ τοῦ ὕψους ἐκείνου ὀλίγοι ἀνδρεῖοι μοναχοὶ ἐκεραύνωσαν διὰ τῶν σωζομένων ἐτι μικρῶν ὄρειχαλκίνων τηλεβόλων τὰ στρατεύματα τοῦ Ἰμβραήμ, ἐμφανισθέντα εἰς τὴν φάραγγα κάτω ἐπὶ σκοπῇ πολιορκίας τῆς ὄρησος Μονῆς. Παρὰ δὲ τὸν ναΐσκον κεῖται ὀγκόλιθος μέγας εἰς τὸ χεῖλος ἀκριβῶς τοῦ κρημοῦ, ἔχων ἐμπεπηγμένον σταυρὸν σιδηροῦν ἐπὶ τῆς κορυφῆς του· ἀρεκτὸν μέγρος τοῦ λίθου τούτου προσέχει τοῦ χεῖλους τοῦ βράχου ἐπικλινές, ἀκριβῶς ἄνωθεν τοῦ κυρίου τῆς Μονῆς οἰκοδομήματος, ὥστε ὁ ὄγκος φαίνεται ἔτοιμος νὰ κατακλισθῇ καὶ συγκρατεῖται

ἀπὸ θαῦμα ἰσορροπίας. Καὶ διηγείται ἡ παράδοσις ὅτι οἱ Ἀγαρηνοὶ κατὰ τοὺς πρώτους τῆς δουλείας χρόνους ἐκύλισαν τὴν πέτραν διὰ τὴν συντριψίωσιν τὸ ὑποκάτω κείμενον μοναστήριον, ἀλλ' ἡ θαυματουργὸς ἐνέργεια τῆς Παρθένου ἐματαίωσε τὴν ἀπόπειραν, συγκρατήσασα καὶ συγκρατοῦσα μέχρι σήμερον τὴν πέτραν εἰς ἐκείνην τὴν θέσιν. Περιέργον ἐπίσης εἶνε ὅτι ἐπὶ τῆς καθέτου παρεΐας τοῦ βράχου φαίνονται λαξευμένα μεγάλα γραμμαὶ ἔχουσαι ἀκανόνιστον ὄπωσον τὸ σχῆμα τοῦ σταυροῦ. Ἡ παράδοσις λέγει καὶ περὶ τούτου ὅτι ἐχαράχθησαν ὑπὸ ἀσκητῶν θελόντων νὰ καθαγιασῶσι τὸν τόπον· ἀλλὰ ὅμως ἀπορον πῶς ἠδυνήθησαν νὰ φθάσῃσι μέχρις ἐκείνου τοῦ ὕψους.

Ὅτε ἐφθάσαμεν, ὁ ἥλιος δὲν εἶχεν ἀκόμη ἐξαφανισθῆ ἔκ τοῦ ὄριζοντος, ἀλλ' ἐπὶ τῆς μονῆς καὶ τῆς κάτωθεν κοιλάδος ἐπεκάθητο ἡδὴ βαρεῖα ἡ σκιά. Διότι ὁ πελώριος βράχος ἐμποδίζει τὸ φῶς τοῦ ἡλίου ἀρκετὰς ὥρας μετὰ τὴν ἀνατολήν καὶ ἀρκετὰς πρὸ τῆς δύσεως. Ἡ ὑγρασία ἕνεκα τούτου βασιλεύει διαρκῶς, καθόσον δ' ἠδυνήθη νὰ παρατηρήσω ἔκ τῆς βραχείας αὐτοῦ διαμονῆς μου, καὶ ἡ ὑγεία δὲν εἶνε ἐξαιρετος, διότι οὐκ ὀλίγοι εἶνε οἱ νοσοῦντες ἔκ τῶν ἀρθριτικῶν καὶ ρευματικῶν νοσημάτων, συντελοῦντος καὶ τοῦ καθεστικῆς βίου, ἴσως δὲ καὶ τῆς ποιότητος τοῦ ὕδατος, τὸ ὁποῖον εἶνε μὲν δροσερὸν καὶ εὐάρεστον, ἀλλ' οὐχὶ καὶ λίαν ὑγιεινόν. Εἶνε δὲ ἀληθῶς περιέργον ὅτι πολλὰ τῶν ἐν Ἑλλάδι μονῶν δὲν ἠκοδομήθησαν ἐπὶ θέσεως προσφύρου καὶ ὑγιεινῆς, ἐνῶ διὰ τοὺς ἰδρυτὰς τῶν ὑπῆρχε πλήρης ἐλευθερία περὶ τὴν ἐκλογὴν τοῦ μέρους. Οὕτως ἐπὶ παραδείγματι, ἡ παρὰ τὸ Αἴγιον μονὴ τῶν Ταξιάρχων, ἡ πλουσιωτάτη ἴσως τῆς Πελοποννήσου καὶ πάσης τῆς Ἑλλάδος, ἀνηγέρθη ἐντὸς κοιλάδος ὡσεὶ φάραγγος ὑγρᾶς καὶ ἀνηλίου. Μοῦ διηγήθησαν δὲ ὅτι ὁσάκις κατὰ πᾶσαν ἱεροτελεσίαν ἀνηγγέλλετο μετὰ τῶν ἄλλων καὶ ἡ δέσις «ὑπερ τῶν αἰοιδίμων κτιόρων τῆς Μονῆς», ἀπὸ τοὺς στοίχους τῶν ρευματιῶντων καὶ ποδαλγῶν μοναχῶν ἀκούονται ὑπόκοφοι γρυλλισμοὶ διαμαρτυρίας καὶ ἀναθέματος ὀλοεὶ κατὰ τῶν ἀδεξίων, οἵτινες ἐξέλεξαν τὸν ὄλιον ἀκατάλληλον ἐκείνον τόπον πρὸς ἴδρυσιν μονῆς. Ἄλλ' ἴσως διὰ τὴν τοῦ Μεγάλου Σπηλαίου ἡ ἐκλογὴ ἦτο ἐπιβεβλημένη· ἐπειδὴ τὸ προσηλόνον πρὸ τῆς ἀνεγέρσεως αὐτῆς βαθὺ ἄντρον παρὰ τὴν βᾶσιν τοῦ βράχου καὶ ἡ γεωλογικὴ ἐν γένει σύστασις τοῦ μέρους ὑπεδείκνυεν αὐτὸ ὡς πρόσφορον διὰ σκήτην. Ἄλλως τε πρὶν ἢ ἀγιασθῆ ὑπὸ τῆς χριστιανικῆς λατρίας, εἶχεν ἤδη χρηματίσει ὡς ἱερὸν θεοῦτος ἐθνικῆς τῆς Ἀρτέμιδος ἴσως, ὡς ἀναφέρει ὁ Πανσανίας ἐν τοῖς Ἀρκάδικοις. Ἐκ τοῦ χωρίου τούτου συνάγεται τὸ συμπέρασμα ὅτι κατὰ πᾶσαν πιθανότητα αὐτὸ ἦτο τὸ σπήλαιον ἐνθα «ἀναφυγεῖν τὰς θυγατέ-

ρας τοῦ Προίτου μανείσας λέγουσιν ἄς ὁ Μελάμπους θυσίαις τε ἀπορρήτοις καὶ καθαροῖς κατήγαγεν εἰς χωρίον καλούμενον Λουσοῦς».

Ἐπελεύσαμεν εἰς τὸ προαίλιον τῆς Μονῆς, ὅπου ἐκάθητό τινες τῶν πατέρων. Ἀντιπέδωκαν ἡμῖν τὸν εἰρηνικὸν χαιρετισμὸν καὶ τινες κεφαλαὶ μισοπόλιοι ἀνετάθησαν καὶ παρετήρησαν ἡμᾶς ὑπόδρα μετὰ περιεργείας οὐδεὶς ὅμως αὐτῶν ἔσπευσε νὰ μᾶς δεχθῆ καὶ μόνον ἀφοῦ ἐγνώσθη ἡ ὄπωσον ἐπίσημος ἰδιότης ἐνὸς ἐξ ἡμῶν, προσεκλήθημεν ν' ἀναβῶμεν εἰς τὴν αἶθρυσαν τῆς φιλοξενίας ἐνθα προσηνέχθησαν ἡμῖν ἀναψυκτικὰ τινὰ καὶ ἐνθα ἤλθε πρὸς ὑποδεξίωσίν μας ὁ ἡγούμενος μεθ' ἐνὸς τῶν συμβούλων, κληρικοὶ ἀμφοτέρω ἀμαῖοι τὴν ἡλικίαν, ἀγγίονες καὶ ἀναλόγως μορφωμένοι. Ἄλλ' ἤδη ἦτο ἡ ὥρα τοῦ ἔσπερινου νεαρὸς δόκιμος ἔλθων καὶ γονυπετήσας πρὸ τοῦ ἡγουμένου, ἐξήτησε τὴν ἀδειαν νὰ κρούσῃ τὸν κώδωνα. Ἐσπεύσαμεν καὶ ἡμεῖς εἰς τὸν ναὸν ὅπου ἐβάλλετο ὁ ἔσπερινὸς τῆς Μεταμορφώσεως καὶ ὁ παρακλητικὸς κανὼν πρὸς τὴν Παρθένον. Μᾶς ἔδειξαν τὴν περιήρημον εἰκόνα τῆς Θεομήτορος ἀνάγλυφον μαυρισμένην ἔκ τῆς πολυκαιρίας, κατασκευάσασα κατὰ τὴν ἱερὰν παράδοσιν τοῦ Εὐαγγελιστοῦ Λουκᾶ, κατάφορτον ἐξ ἀναθημάτων, ἐν οἷς καὶ ἐν ἑκ πολυτίμων λίθων ἐνὸς τῶν τελευταίων αὐτοκρατόρων τοῦ Βυζαντίου. Ἡ προστασία ἄλλως τε τῶν εὐσεβῶν ἐκείνων βασιλέων ἐπὶ τοῦ ἱεροῦ ἰδρύματος δὲν προκύπτει ἔκ μόνων τῶν ἀναθημάτων ἐμφαίνεται καὶ ἔκ τοῦ ἀπεικονιζομένου ἐν τῷ διαπέδῳ ἐμβλήματος τοῦ δικεφάλου αἰετοῦ καὶ μαρτυρεῖται ἔκ τοῦ ἐν τῷ θησαυροφυλακίῳ τοῦ ναοῦ χρυσοβούλλου τοῦ αὐτοκράτορος Ἰωάννου τοῦ Καντακουζηνοῦ ἐξ οὗ ἐμφαίνεται ὅτι ἀνάκαινισται καὶ προστάται τῷ ἱεροῦ ἰδρύματος ἐχρησίμευσαν καὶ οἱ προγενέστεροι βασιλεῖς Ἀνδρόνικος ὁ γέρον καὶ Ἀνδρόνικος ὁ νεώτερος. Τὸ ἐμβάδον ἐκεῖνο τοῦ ναοῦ μὲ τὸ ἐπικρατοῦν ἤδη ἐντὸς αὐτοῦ ἔσπερινόν σκότος, ἀμυδρῶς φωτιζόμενον ἀπὸ τὴν ἀσθενῆ λάμπιν τῶν κηρίων καὶ τῶν κανδηλῶν—διότι πράγματι ὁ ναῖσκος ἐκεῖνος εἶνε ὁ μυχὸς σπηλαίου—ἡ τρομώδης φωνὴ τῶν μοναχῶν τῶν ἐκτελούντων χρῆσι ψαλτῶν, καὶ ἡ ἔρρινος καὶ συρομένη ἀπαγγελία τῶν νεαρῶν δοκίμων, οἵτινες μὲ τὸ βιβλίον ἀνοικτὸν μεταβαίνοντες ἀπὸ τῆς μᾶς εἰς τὴν ἄλλην πτέρυγα τῶν στασιδίων ἐκανονάρχουν τὰ τροπάρια, ἦσαν θεάματα καὶ ἀκούματα ἂν μὴ ἐντελῶς ξένα, τοῦλάχιστον ἀσυνήθη διὰ τὰς αἰσθήσεις μας καὶ διὰ τοῦτο κεκτημένα ἀριστόν τι θέλητρον. Εἰς ἐμὲ ὑπενθύμιζον ἡμέρας παλαιὰς καὶ συγκινήσεις παιδικᾶς· ἀλλ' ὅτε ἀναήφω ἀπὸ τὴν μεταρσίωσιν τῶν ἀναμνήσεων ἔβλεπον περὶ ἐμὲ, συνησθανάμην ἀλγεῖνός τὴν μόνωσιν. Αἱ φωναὶ τὰς ὁποίας ἐνεθυμούμην εἶχον σιγήσει πρὸ πολλοῦ καὶ αἱ προσφιλεῖς μορ-

φαὶ τὰς ὁποίας ἀνεξήτουν εἶχον ἐξαφανισθῆ ἐντὸς τοῦ ζόφου τοῦ θανάτου.

Ὑπὸ τὰς τελευταίας λάμπεις τῆς λύχης ἐξεληθόντες εἰς τὸν νάρθηκα παρετηρήσαμεν τὰς ἐν αὐτῷ τοιχογραφίας. Καθόσον ἠδυνήθη ν' ἀντιληφθῶ ἔκ τῆς ἐπιπολαίου καὶ ἀκατάλληλου ἐξέτασεως, παριστώσι σκηνὰς κυρίως ἔκ τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης καὶ τῆς Καινῆς, φέρουσι δὲ ἐν τῇ ἀπειροκαλίᾳ τῶν τὸν τόσον περιέργον τύπον τῆς παλαιᾶς βυζαντινῆς ἀγιογραφίας, ποιήσεως, κατὰ τὴν ἐπιγραφὴν, ἐν ἔτει 1653 ὑπὸ τοῦ ζωγράφου Μανουὴλ ἱερέως Ἀνδρόνου, τοῦ ἐκ Ναυπλίου. Δυστυχῶς καὶ αὐτόθι ἐπεκράτησεν ἡ κακὴ συνήθεια τῆς ἀνακαινίσεως αὐτῶν ὑπὸ βαναύσων τεχνιτῶν, συνήθεια ἐπικρατοῦσα ἀκόμη, διότι τὴν ἐπομένην εἶδομεν ἱερὸν ἱστάμενον ἀνωθεν τῆς πύλης τῆς εἰσόδου τοῦ ναοῦ καὶ ἕνα ἐκ Πατρῶν ἀγιογράφων ταπεινόν, ὅστις

βεβαίως δὲν εἶχε καμίαν ἀπομεμακρυσμένην συγγένειαν πρὸς τὸν Δοξαράν καὶ τὸν Πανσέληνον, ἐπιδιορθοῦντα διὰ στυλίων χρωμάτων τὴν ὑπὸ τὸ τόξον τῆς πύλης παλαιὰν ἀγιογραφίαν, παριστώσαν τὴν ἔξωσιν ἔκ τοῦ παραδείσου τῶν Πρωτοπλάστων, οἱ ὁποῖοι δὲν εἰξεύρω πῶς ἔκ τῆς στάσεως καὶ τῆς περιβολῆς τῶν μοι ἐνεποιῶν τὴν ἐντύπωσιν δρομέων, ἐτοιμαζομένων νὰ διανύσῃσι τὸν Μαραθῶνιον δρόμον. Ἄξιοσημείωτον εἶνε καὶ τὸ φαινόμενον ὅτι τὰ ὄμματα τοῦ ἀπεικονιζομένου εἰς τινὰ τῶν τοιχογραφῶν διαβόλου εἶνε πανταχοῦ δρογίως ἐξωρυγμένα καὶ ἀπεξεσμένα ὑπὸ τῶν δυνύχων ἴσως ζωρῶν δοκίμων ἢ αὐστηρῶν μοναχῶν. Ματαίᾳ φεῦ! ἡ προσπάθεια· καὶ τυφλὸς ἂν ἀπομείνῃ ὁ Διάβολος, γινώσκει καλὰ ἔκ τῆς πολυχρονίου συνηθείας τὴν ὁδὸν τὴν ἄγουσαν εἰς τὰ μοναστήρια καὶ εἰς τὰ κελία τῶν πατέρων!

[Τὸ τέλος εἰς τὸ προσεχές]

ΧΑΡΑΛΑΜΠΗΣ ΑΝΝΙΝΟΣ

## ΤΟ ΝΕΟΝ ΕΝ ΤΟΥΡΚΙΑΙ ΚΑΘΕΣΤΩΣ

Ἡ ἐν Τουρκίᾳ τελευταίως ἐπελθοῦσα πολιτικὴ μεταβολὴ ἀποτελεῖ σημαντικώτατον ἱστορικὸν γεγονός καὶ διὰ τὸν τρόπον τῆς διεξαγωγῆς καὶ διὰ τὰ μέχρι τοῦδε προελθόντα ἔκ ταύτης ἀποτελέσματα. Ἡ ταχεῖα καὶ ἀναίμακτος κατάργησις τυραννικοῦ ἀπολυταρχικοῦ καθεστώτος, ἔχοντος τὴν ἀρχὴν αὐτοῦ εἰς τὰ βᾶθη τῶν αἰώνων καὶ διαμορφωθέντος κατὰ τὰ τελευταῖα ταῦτα ἔτη ὑπὸ τὴν περιοριστικωτέραν αὐτοῦ ὄψιν καὶ μορφήν, εἶνε γεγονός πρωτοφανὲς ἐν τῇ ἱστορίᾳ, ἥτις διαπιστεῖ, ὅτι παρόμοιαι μεταβολαὶ εἰς πάσας τὰς χώρας καὶ εἰς πάσας τὰς ἐποχὰς ἐγένοντο δι' ἀγῶνων, καὶ θυσιῶν ἔκ τῆς πάλης τῶν νέων ἰδεῶν καὶ τῶν νέων ἀνδρῶν πρὸς τὰς παλαιὰς καὶ ἐρριζωμένας ἔξεις ἀνθρώπων, οἵτινες, ἐκτραπέντες ἐν αὐταῖς, ὑπούλας προσβλέπουσι πᾶσαν μεταβολήν, τείνουσαν ν' ἀφαιρέσῃ ἀπ' αὐτῶν τὰς ἐξουσίας καὶ τὰς ἀπολαύσεις.

Ἄλλ' ἡ ἱστορία λειτουργεῖ διὰ νόμων ἀνωτέρων τῆς ἀνθρωπίνης βουλήσεως, εἰς οὓς δὲν δύναται τις ἐνδύσασθαι ν' ἀντιτεθῆ. Ἀκριβῶς δ' ἕνεκα τούτου ἡ ἀναίμακτος ἐπελθοῦσα ἐν Τουρκίᾳ μεταβολή, ἡ μετατρέπουσα ἄρδην, ταχέως καὶ ἀποτόμως τὸ πρότερον καθεστῶς, ἐγκλείει οὐχὶ τυχαίους οὐδ' ἀσημάντους κινδύνους διὰ τὴν νέαν πολιτικὴν τάξιν.

Οἱ κίνδυνοι οὗτοι δύναται νὰ χαρακτηρισθῶσιν οἱ μὲν ὡς ἐσωτερικοὶ οἱ δὲ ὡς ἐξωτερικοὶ.

Ἐσωτερικοὶ κίνδυνοι εἶνε ἐκεῖνοι, οὓς θὰ δημιουργήσωσιν οἱ τοῦ παλαιοῦ καθεστώτος ὀπαδοί, οἱ Παλαιότουρκοι, οἱ ἐν μιᾷ στιγμῇ ἀπολέσαντες πᾶσαν τὴν ἐξουσίαν, τὴν περιουσίαν, τὰς θέσεις, τὰς τιμὰς αὐτῶν καὶ τῶν ὁποίων ὁ ἀριθμὸς δὲν δύναται νὰ θεωρηθῆ ἔλαττος. Ἐὰν εἰς τούτους προστεθῶσιν καὶ αἱ τάξεις τῶν φανατισμένων ἐκείνων μουσουλμάνων, οἵτινες ἐπτοημένοι ἀπεδέχθησαν πρὸς στιγμὴν, εἴτε ἐκ φόβου εἴτε ἐξ ἀνάγκης, τὴν ἐπελθοῦσαν μεταβολήν καὶ οἵτινες ἀντλοῦντες ἔκ τῆς θρησκείας τὸ δίδαγμα, ὅτι οἱ γκαιοὺρ εἶνε ὄντα κατώτερα τῶν μουσουλμάνων, δὲν εἶνε δυνατόν ν' ἀνεχθῶσι τὰς λοιπὰς ἐθνότητας ἀπολαουσίας τῶν αὐτῶν προνομίων καὶ τῶν αὐτῶν ἐλευθεριῶν, θὰ ἴδωμεν, ὅτι οἱ ἀνιδραστικοὶ δὲν εἶνε οὔτε ὀλίγοι οὔτε εὐκαταφρόνητοι. Ἰδοὺ ὁ πρῶτος ἐσωτερικὸς ἐχθρὸς τοῦ νέου καθεστώτος.

Ἄλλὰ παρ' αὐτὸν ὑπάρχει καὶ ἕτερος. Τὸ πῶς θὰ ἰσχυρισθῶσιν καὶ θὰ ἐναρμονισθῶσιν τὰ συμφέροντα καὶ αἱ ἀντιθέσεις τῶν διαφόρων ἐθνότητων τῶν κατοικοῦσῶν τὴν Αὐτοκρατορίαν καὶ ἰδίᾳ τὴν Εὐρωπαϊκὴν Τουρκίαν, τῶν ὁποίων ὁ φανατισμὸς καὶ ἡ ὀνότης ἐκαλλιεργήθη ἐπὶ



τοσαῦτα ἔτη καὶ μετὰ τόσης πεισματικότητος, ὥστε ἡ σοφωτέρα κεφαλή νὰ μὴ δύναται νὰ ἐξεύρη τὴν λύσιν, ἥτις θὰ θέσῃ τέρμα εἰς τὴν ἐπὶ τόσα ἔτη διαρκέσαν ἀνώμαλον καὶ ἐμφυλιοπόλεμον κατάστασιν.

Οἱ Ἕλληνες, οἱ Ἀλβανοί, οἱ Σέρβοι, οἱ Βούλγαροι, οἱ Ἀρμένιοι οἱ μὲν ἐντεῦθεν οἱ δὲ ἐκεῖθεν σύροντες τὰς συνταγματικὰς ἐλευθερίας, ὅπως ἐκμεταλλευθῶσι ταύτας ὑπὲρ τῶν ἰδίων ἑκαστοὶ συμφερόντων, κίνδυνος ὑπάρχει νὰ μετατρέψωσι ταύτας εἰς ῥάκος, τὸ ὁποῖον τέλος δὲν θὰ εἶνε κατάλληλον οὐδένα νὰ καλύψῃ καὶ οὐδεμίαν γυμνότητα ν' ἀποκρύψῃ.

Ὁ κίνδυνος οὗτος εἶνε σοβαρώτερος τοῦ πρώτου, καὶ ἐὰν ὑποτεθῇ, ὅτι ἐκεῖνος πρὸς στιγμὴν ἐκλείπει.

Οὕτω βλέπομεν τοὺς Βουλγάρους ἀπὸ τῆς πρώτης ἡμέρας, παρὰ τὰς κατ' ἀρχὴν δοθείσας ὑποσχέσεις, ἐξακολουθοῦντας νὰ παραμένωσιν ἐνοπλοὶ ἐπὶ τοῦ Μακεδονικοῦ ἐδάφους καὶ ἀπὸ ἡμέρας εἰς ἡμέραν θρασυνομένους, μέχρι τοῦ σημείου, ὥστε νὰ ἔλθωσι, ὡς ἀρχῆ, εἰς διαπραγματεύσεις μὲ τὴν ἑτέραν ἀρχήν, τὸ Κομιτάτιον, περὶ τίποτε ὀλιγώτερον τίποτε περισσώτερον, τῆς αὐτονομίας τῆς Μακεδονίας.

Βλέποντες ὁμως τὴν ἀποτυχίαν αὐτῶν καὶ τὴν μὴ ἀποδοχὴν τῶν αἰτημάτων των παρὰ τῶν Τούρκων, ἐπεδόθησαν καὶ πάλιν εἰς τὸ προσφιλὲς αὐτῶν ἔργον τῆς καταστροφῆς καὶ τῆς δολοφονίας, τῆς καταλήψεως ἑλληνικῶν ναῶν καὶ σχολείων.

Ὁ σκοπὸς αὐτῶν εἶνε πρόδηλος. Διὰ τοῦ νέου καθεστώτος, ἐξελισσομένου εἰρηνικῶς, ἀπόλλυται ἡ ἐλπίς τῆς ἐπιτελέσεως τῶν ἐθνικῶν αὐτῶν ὀνείρων, τὰ ὁποῖα ἔχουσι τὴν ἀρχὴν των ἐν τῇ ἀναρχίᾳ καὶ τῷ αἵματι καὶ πραγματοποιοῦνται διὰ μιᾶς μακεδονικῆς αὐτονομίας, προαγγέλου τῆς ἐνώσεως τῆς χώρας ταύτης πρὸς τὴν Βουλγαρίαν, καὶ μοναδικοῦ τρόπου πρὸς θρίαμβον τῆς βουλγαρικῆς Μεγάλης Ἰδέας.

Ὁ φόβος αὐτός, ὅστις ἐπαληθεύων σῦρει ὀπισθὲν του τόσοις πόθους, τόσην ἐργασίαν, τόσας θυσίας, τοὺς ἠνάγκασε ἀπὸ τῆς πρώτης στιγμῆς νὰ ἐπιζητήσῃ παρὰ τῶν Νεοτούρκων τὴν αὐτονομίαν τῆς Μακεδονίας. Τοῦτο ἐπέζητησε καὶ ἐπιζητεῖ ὁ ἐν Θεσσαλονικῇ αἰμοβόρος Βούλγαρος ὀπλαρχηγὸς Σανδάκης, τοῦτο ἐπεδίωκε καὶ ὁ Ἀποστόλ, ὁ καταλαβὼν τὰ Γεννητσὰ καὶ

ἐνσπείρας εἰς τὸν πέριξ ἑλληνικὸν πληθυσμὸν τὸν τρόμον. Αὐτονόητον ὅτι αἱ ἐνέργειαι αὗται τεῖνονσι νὰ ἐπιτύχωσιν εὐρωπαϊκὴν ἐπέμβασιν καὶ κατὰ τὸ δὴ λεγόμενον ψάρευμα εἰς θολὰ νερά.

Ἄλλὰ παραλλήλως πρὸς τὰ ἐν Μακεδονίᾳ συμβαίνοντα, καὶ ἐν Θράκῃ λαμβάνουσι χώραν, μετὰ τὴν κήρυξιν τοῦ Συντάγματος, γεγονότα, ἅτινα μονοουχὶ τεῖνονσι νὰ παρουσιάσωσι τὴν χώραν τελοῦσαν ἐν ἀναρχίᾳ καὶ νὰ δημιουργήσωσι νέας περιπλοκάς. Οὕτω διάφοροι Βούλγαροι Κομιτατζήδες, περιτρέχοντες ἰδίᾳ τὸ βορειο-ανατολικὸν τμήμα τῆς χώρας, ἀρπάζουσι ἑλληνικὰς ἐκκλησίας, ἀπειλοῦσι, τρομοκρατοῦσι καὶ προβαίνουν καὶ εἰς φόνους Ἑλλήνων.

Οὕτω ἡ ἐπανάληψις τῆς ἐν Μακεδονίᾳ καὶ Θράκῃ βουλγαρικῆς ἐνεργείας, μετὰ τὴν ἀποχώρησιν μάλιστα τῶν ἑλληνικῶν σωμάτων, παρουσιάζει φαινόμενον οὐχὶ ἀκίνδυνον, τοῦναντίον, δυνάμενον πλείστα νὰ παρέξῃ πράγματα, ἴσως μάλιστα νὰ φέρῃ καὶ εἰς σύγκρουσιν τὴν Τουρκίαν πρὸς τὴν Βουλγαρίαν.

Εἰς τοὺς δυσαρεστημένους ἐκ τοῦ νέου καθεστώτος Βουλγάρους ἔρχονται νὰ προστεθῶσι καὶ οἱ Ἀρμένιοι, οἵτινες διαβλέπουσι ἐν τῇ νέᾳ καταστάσει τῶν πραγμάτων τὴν ματαιώσιν τῶν ἐλπίδων μιᾶς ἄρμενικῆς αὐτονομίας, χάριν τῆς ὁποίας ἐπὶ τόσα ἔτη εἰργάζοντο τὰ Κομιτάτα αὐτῶν καὶ οὐ μόνον τοῦτο, ἀλλὰ καὶ κινδύνους ἐτι χειροτέρους νῦν, τοὺς τῆς ἀπορροφήσεως τῆς φυλῆς των διὰ τῆς ἐφαρμογῆς τῶν γνωστῶν ἐξ ἄλλων συνταγματικῶν κρατῶν ἀφομοιωτικῶν μέσων καὶ τρόπων.

Καὶ οὕτω κατ' ἀνάγκην οἱ δυσαρεστημένοι Ἀρμένιοι φέρονται εἰς σύμπραξιν πρὸς τοὺς δυσαρεστημένους Βουλγάρους, δημιουργοῦντες οὕτω πρόσκομμα οὐχὶ εὐπρόδητον διὰ τοὺς Νεοτούρκους.

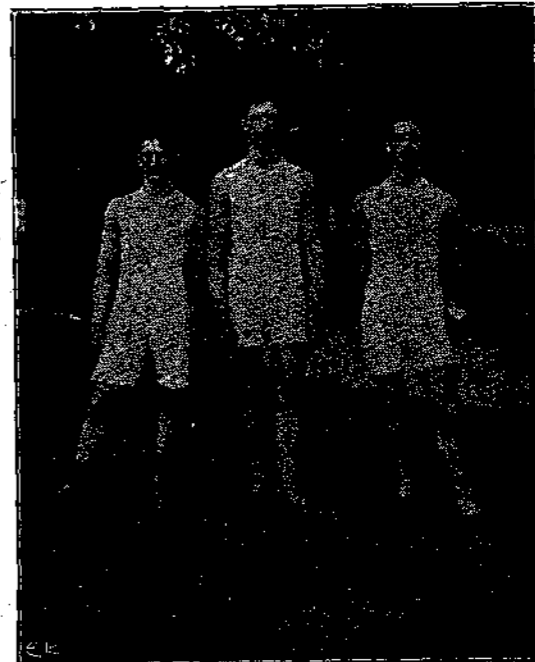
Ἄλλ' εἰς τοὺς κινδύνους τούτους προστίθεται καὶ ἕτερος ὁ τῶν Ἀλβανῶν.

Οἱ Ἀλβανοί, οἱ ἀρχηγοὶ δῆλον ὅτι τῆς ἄλβανικῆς ἐθνικῆς κινήσεως, ἐκεῖνοι εἰς ὧν τὰς κεφαλὰς ἐγεννήθη ἡ ἰδέα τῆς ἄλβανικῆς αὐτονομίας, καὶ πρὸς πραγμάτωσιν τῆς ὁποίας ἐπὶ σειρὰν ἐτῶν εἰργάσθησαν διὰ τῶν ἐφημερίδων καὶ τῶν βιβλίων, εὗρον τὴν κατάλληλον εὐκαιρίαν, στεγαζόμενοι ἤδη ὑπὸ τὴν συνταγματικὴν σιμάδα, νὰ ἐπιδιώξωσιν ἐπιτοπίως καὶ ἀπτότερον τὴν πραγμάτωσιν τῶν ἐθνικῶν αὐτῶν

#### ΑΠΟ ΤΟΥΣ ΑΓΩΝΑΣ ΤΟΥ ΛΟΝΔΙΝΟΥ ΚΑΙ ΤΩΝ ΠΑΡΙΣΙΩΝ



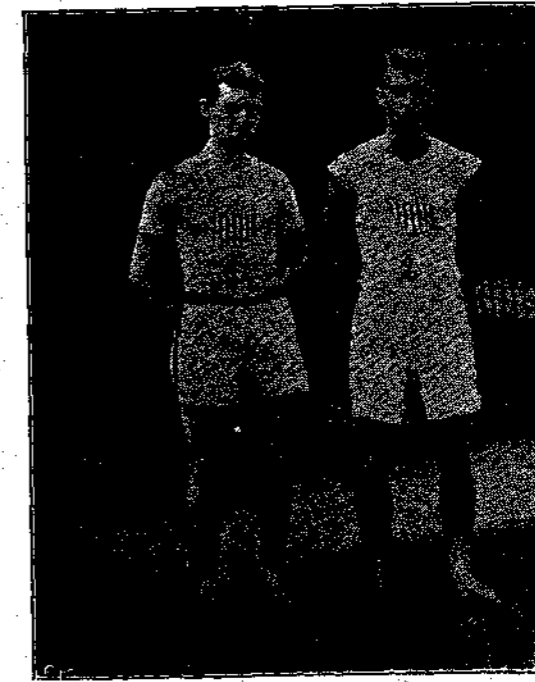
Οἱ Ἕλληνες νικηταὶ τοῦ handicap εἰς Παρισίους.  
1 Πασχαλίδης νικητὴς τῶν 400 μ. — 2 Σκουταρίδης νικητὴς τῶν 100 μ.



Ἕλληνες νικηταὶ εἰς Παρισίους. — 1 Τσακλιτῆρας πρῶτος νικητὴς τοῦ ἄλματος εἰς μῆκος ἀνευ φορᾶς ὡς καὶ τοῦ εἰς ὕψος. — 2 Μπαγῆκας, δεῦτερος νικητὴς τοῦ ἄλματος ἐπὶ κοντῷ. — 3 Κουντουριώτης τρίτος νικητὴς τοῦ ἰδίου.



Ἀμερικανοὶ ὑποβοῦλοι. — 1 Giffin, ὁ γρηγὸς τὸ γρηγὸς τοῦ Λονδίνου μὲ (41μ.,98). — 2 Dearborn καὶ 3 Burroughs.



Ἀμερικανοὶ Ὀλυμπιονίκαι. — 1 Irons νικητὴς τοῦ ἄλματος εἰς μῆκος μετὰ φορᾶς (7μ.,49). — 2 Cook νικητὴς τοῦ ἄλματος ἐπὶ κοντῷ (8μ.,82).

πόθων. Οὕτω τὴν ἴδρυσιν τοῦ πολιτικοῦ ἀλβανικοῦ ἐν Κωνσταντινουπόλει Συλλόγου ἐπηκολούθησαν συναθροίσεις ἐν Θεσσαλονίκῃ περὶ συστάσεως ἀλβανικῶν σχολῶν καὶ τῆς χρήσεως τῆς ἀλβανικῆς γλώσσης. Ταῦτα τάχιστα θὰ ἐπακολουθήσωσι καὶ αἱ ἐνέργειαι αἱ τείνουσαι εἰς τὴν δημιουργίαν ἀλβανικῆς ἐθνικῆς συνειδήσεως, ἧς τὰ ἐπακόλουθα εἶνε εὐνόητα.

Παρὰ τὰς ἐθνικότητας ταύτας, αἰτίνες φαίνονται πρὸς τὸ παρὸν κινούμεναι, ἀπομένει ὁ ἑλληνικὸς ὄγκος, ὅστις ἀπὸ τῆς πρώτης στιγμῆς μετὰ χαρᾶς ὑπεδέξατο τὴν ἐπελθοῦσαν ἐν Τουρκίᾳ μεταβολὴν προσδοκῶν ἐκ ταύτης τὴν εἰρηκὴν αὐτοῦ ἐθνικὴν καὶ κοινωνικὴν ἐξέλιξιν. Ὡς ἀμοιβὴν τῆς στάσεώς του ταύτης ἔλαβεν ὁ ἀνώτατος αὐτοῦ ἀρχηγὸς ἐπανελημμένης βεβαιώσεως περὶ τῆς ἀθίκτου διατηρήσεως τῶν ἀπ' αἰῶνων ἐκκλησιαστικῶν αὐτοῦ προνομίων.

Ἄλλ' ἡ χαρὰ αὕτη ἐξεδηλώθη ἐν Τουρκίᾳ, ἰδίᾳ δμως ἐν τῇ ἐλευθέρῳ πατρίδι, μετὰ τοσοῦτον πατάγου καὶ θορύβου, ὥστε διὰ μίαν ἔτι φορὰν νὰ πιστοποιῇ τὸ ἐπιπόλαιον καὶ ἄκριτον τῆς φυλῆς ἡμῶν, μὴ ζυγίζουσης τὰς περιστάσεις, ἀλλ' ἀποδεχομένης ἐξ ἐπιπολῆς τὰς πρώτας αὐτῶν ἐνδείξεις, αἰτίνες πολλὰς δὲν συμφωνοῦσι πρὸς τὰ διὰ τῆς ἐξελέξεως παρουσιαζόμενα γεγονότα.

Ἐπεβάλλετο ἡμῖν προτοῦ τονίσωμεν διθυράμβους, προτοῦ ψάλλωμεν τὴν ἀναγέννησιν τῆς Τουρκίας καὶ μετ' αὐτῆς τὴν τοῦ Ἑλληνισμοῦ, νὰ μελετήσωμεν σοβαρῶς τὰ πράγματα, νὰ σταθμίσωμεν τὰ πιθανὰ ἐκ τούτων ἀποτελέσματα καὶ συντεῶς καὶ μεμετρημένως νὰ ἐκδηλώσωμεν τὰ αἰσθήματα ἡμῶν.

Τοῦτο δὲν ἐγένετο· αἱ πρώται ἐντυπώσεις μᾶς παρέσυραν εἰς ἀκρίτους, ἀσοβαρεῦτους καὶ ἐπικινδύνους ἀγαλλιάσεις.

Ἄλλ' ἰδοὺ ὅτι τὰ γεγονότα, τὰ ἤδη ἐξελισσόμενα τόσον τραγικῶς ἐν Μακεδονίᾳ καὶ Θράκῃ, ἔρχονται νὰ μᾶς ἐξαγάγῃ ἐκ τῆς πρώτης παραζάλης, καὶ τὰ ἐμπόδια, ἅτινα συναντῶσιν οἱ Τούρκοι ἐν τῇ ἀνασυντάξει τοῦ Κράτους τῶν νὰ κάμωσι ἡμᾶς νὰ σκεφθῶμεν, τοῦλάχιστον οἱ σωφρονέστεροι, ὅτι τὸ συνταγματικὸν δῶρον πιθανὸν νὰ καταστῇ ἄδωρον.

\*\*\*

Εἰς τοὺς ἐσωτερικοὺς κινδύνους, καθ' ὧν ἔχει νὰ παλαίῃ τὸ νέον ἐν Τουρκίᾳ καθεστῶς, καὶ

οὓς ἐν συντόμῳ ἀνωτέρω ἐξεθέσαμεν, δεόν νὰ προστεθῶσι καὶ οἱ ἐξωτερικοὶ τοιοῦτοι, οἱ οὐχὶ ὀλιγώτερον σοβαροί.

Ἡ Εὐρώπη πρὸ τῆς ἐπελθούσης ἐν Τουρκίᾳ μεταβολῆς καὶ πρὸ τῶν ἀξιοζήλων τῶν Νεοτούρκων προσπαθειῶν πρὸς παγίωσιν τοῦ ἐλευθέρου πολιτεύματος, κατ' ἀνάγκην ἀπέσχε πάσης ἐπεμβάσεως, ἀναμένονσα ψυχραίμως τὴν ἐξέλιξιν τῶν πραγμάτων.

Ἄλλὰ δὲν συνέβη τὸ αὐτὸ καὶ μὲ τὸν Πανσλαβισμόν, ἀνυπομονώτερον τῶν ἄλλων καὶ ἐπισπεύδοντα τῆς ἐνεργείας αὐτοῦ πρὸς ματαίωσιν ἢ πρὸς ἐκμετάλλευσιν τῆς νέας καταστάσεως. Καὶ τῶν σκέψεων τούτων ἄμεσον ἐπακολούθημα εἶνε ἡ στάσις τοῦ Βουλγαρικοῦ τύπου καὶ αἱ ἐνέργειαι τῶν Βουλγάρων ληστανταρτῶν ἐν Μακεδονίᾳ καὶ Θράκῃ.

Γεννάται ὁδὲν τὸ μέγα ἐρώτημα. Πῶς θὰ δυνηθῶσι, καὶ ἂν θὰ δυνηθῶσι, νὰ ἀντεπεξέλθωσιν οἱ Νεότουρκοι κατὰ πάντων τούτων τῶν ἀντιξῶν, καθ' ὅλων τῶν κινδύνων τούτων, οἵτινες, ὡς παρατηρεῖ ὁ σοβαρώτερον ἐρευνῶν τὰ πράγματα, οὔτε τυχαῖοι, οὔτε εὐκαταφρόνητοι εἶνε;

Μέχρι σήμερον ἀληθῶς οἱ τοῦ Νεοτουρκικοῦ Κομιτάτου ἀπέδειξαν φρόνησιν θαυμαστὴν καὶ προβλεπτικότητα ἀξιοζήλωτον, ἀλλ' ἄρα γε θὰ δυνηθῶσι καὶ ἐν τῷ μέλλοντι νὰ βραδίωσιν ἀπροσκόπτως καὶ νὰ φέρωσιν εἰς πέρας τὸ ἀναληφθὲν ἔργον;

Εἰς τὸ ἐρώτημα τοῦτο πρέπει νὰ σταματήσῃ ὁ ἑλληνικὸς ἐνθουσιασμός.

Προτοῦ ἐρευνήσωμεν τὰ βραδύτερα ἐπακόλουθα τῆς ἀσφαλούς ἐφαρμογῆς τοῦ συνταγματικοῦ πολιτεύματος καὶ τὰ ὅποια πιθανὸν νὰ μὴ εἶνε καθολοκληρίαν εὐχάριστα διὰ ἡμᾶς, ὡς ἐκήρυξεν καὶ ὁ Πατριάρχης, καὶ εἰς τὴν ἐρευνῶν τῶν ὁποίων δὲν εἶνε ὁ κατάλληλος χρόνος νὰ εἰσέλθωμεν σήμερον, πρέπει νὰ ἐπισκοπήσωμεν τοὺς ἐκ τῆς ὑπὸ τὸ νέον καθεστῶς συγκρούσεως κινδύνους τῆς φυλῆς ἡμῶν, καὶ ἀφήνοντες τὰς ζητωκραγὰς καὶ τὰς ἀπραγματοποιήτους ἀδελφώσεις, τὰς συλλαμβανόμενας εἰς νοσοῦσας τινὰς κεφαλὰς, νὰ ἐπιδοθῶμεν εἰς τὸ ἔργον τῆς ὀργανώσεως καὶ τῆς ἐθνικῆς συντάξεως, δι' ἧς καὶ μόνης θὰ δυνηθῶμεν νὰ ἀντιμετωπίσωμεν τὰς τυχόν ἐκρηχθησομένας θυέλλας ἐν τῇ Χερσονήσῳ.

Τὸ ἀνατολικὸν ζήτημα ἀπὸ τῆς 11<sup>ης</sup> Ἰουλίου, τῆς ἡμέρας τῆς ἀνακηρύξεως τοῦ Συντάγματος, εἰσέρχεται εἰς νέαν ὄλως φάσιν, αἱ δὲ βάσεις ἐφ' ὧν ἐρείδετο τοῦτο μέχρι σήμερον ἄρδην ἀνατρέπονται καὶ νέαι τοιαῦται δημιουργοῦνται.

Διὰ τὸ ἑλληνικὸν Ἔθνος ἡ νέα αὕτη ὄψις

ἐπιβάλλει νέα καθήκοντα καὶ νέας ὑποχρεώσεις καὶ πρὸς τοῦτο καλοῦνται οἱ διοικοῦντες τὸ ἐλεύθερον καὶ ἀλύτρωτον Ἔθνος νὰ ῥυθμίωσιν τὴν πορείαν αὐτοῦ, ὅπως δυνηθῇ νὰ ἀποκομίσῃ τοῦτο τὰ ἀνάλογα ὠφελήματα.

Αὐτοῦ δεόν νὰ συγκεντρωθῇ πᾶσα ἡμῶν ἡ σκέψις, ἡ προσοχὴ καὶ ἡ ἐνέργεια.

ΠΕΤΡΟΣ ΑΕΙΩΤΙΑΔΗΣ

Γραμματεὺς τῆς Ἑταιρίας τοῦ «Ἑλληνισμοῦ»

## ΕΙΔΩΛΙΑ ΜΟΥΣΙΚΩΝ—ΣΟΥΜΠΕΡΤ

Ἡ το πτωχὸς καὶ ἄσχημος ὁ υἱὸς αὐτὸς ταπεινοῦ βιεννέζου δημοδιδασκάλου. Εἶχε τὰ μαλλιά κατσαρὰ ὡσὰν μαλλιά ἀράπη καὶ ἐπιδερμίδα μαύρην καὶ μάτια φλογερά.

Εἰς ἡλικίαν ἑνδεκα ἐτῶν ὅταν παρουσιάσθῃ διὰ νὰ γίνῃ δεκτὸς εἰς τὸ Ὀρδεῖον τοῦ αὐτοκρατορικοῦ παρεκκλησίου, ἐγέλασαν κατ' ἀρχὰς μὲ τὸν μικρὸν ἀραπάκον καὶ μὲ τὰ παλαιὰ ρούχα τὰ ὅποια ἐφοροῦσεν.

Ἄλλὰ ἔπειτα ἀπὸ ὀλίγον καιρὸν οἱ διδάσκαλοι του εἶπαν ὅτι «εἶχε διδαχθῆ τὰ πάντα ἀπὸ τὸν πανάγαθον Θεόν».

Εἰς ἡλικίαν δέκα ἐξ ἐτῶν ἐπέστρεψεν εἰς τὸν οἶκον του, πλησίον τοῦ πατρὸς του καὶ τοῦ ἀδελφοῦ του, οἱ ὅποιοι ὄλοι ἦσαν ἐξαιρετοὶ μουσικοί.

Εἰς ἡλικίαν δέκα ὀκτὼ ἐτῶν συνέθετε τὴν «Νεαρὰν Μοναχὴν» καὶ τ' «Ἄστρα».

Εἰς ἡλικίαν δέκα ἑννέα ἐτῶν, τὸν Erlkönig, ἀφοῦ ἐδιάβασε τρεῖς φορὰς τὸ φερόνυμον βάλισμα τοῦ Γκαίτε.

Τὸ στάδιόν του ὑπῆρξε βραχὺ καὶ τὸ ἔργον αὐτοῦ εἶνε σημαντικόν δέκα σονάται καὶ πολυάριθμοι συνθέσεις διὰ κλειδοκύμβαλον· πολλὰ τρίο, κουαρτέτα καὶ κοῦντέτα· ὁκτὼ συμφωνίαι πέραν τοῦ δέοντος μὴ πολὺ γνωσταί, δέκα ἔξ μελοδράματα ἄγνωστα καὶ lieder κατὰ ἑκατοντάδας.

Ἐξῆσε ζωὴν μετριὰν καὶ ὠχρὰν ἡ ἀθλιότης του ὑπῆρξεν ἥσυχος καὶ αἱ θλίψεις του ἀθρόμβοι. Ἐργασία ἢ μᾶλλον δημιουργία ἀδιὰλειπτος, —διότι εἶχε τὸ θεῖον δῶρον τῆς γονιμότητος καὶ τῆς εὐχερείας· μέτρια θέσεις ἐπιδικώμεναι



ΦΡΑΝΤΣ ΣΟΥΜΠΕΡΤ

ἀκαταπαύστως καὶ οὐδέποτε ἐπιτυγχάνομεναι τὸ θέρος, μερικαὶ ἐβδομάδες πεζοπορείας ἀνὰ τὰς αὐστριακὰς Ἄλπεις μαζὶ μὲ τὸν φίλον του, τὸν μέγαν ἀοιδὸν Vogl, ὁ ὁποῖος πρῶτος διέδωκε θριαμβευτικῶς ἀνὰ τὴν Γερμανίαν τὰ lieder, ἰδοὺ ὅλη ἡ ζωὴ τοῦ Σούμπερτ.

Δὲν ἐγνώρισεν εὐτυχεῖς ἡμέρας ἄλλας ἀπὸ αὐτὰς τὰς μοναδικὰς καὶ ἐλευθέρως ἡμέρας κατὰ τὰς ὁποίας ὡσὰν δύο βάρδοι διέσχίζον κοιλιάδας καὶ ὄρη, ἄδοντες τὰ ὠραιότατα ἴσως τῶν ἀνθρωπίνων ἀσμάτων πρὸς τὰ ὠραιότατα τῶν ὄντων τοῦ Θεοῦ.

Φαίνεται ὅτι ἠγάπησε τὰ ὄντα ταῦτα περισ-

σότερον και από αυτόν τον Θεόν. Προκειμένου περί ενός φίλου του τον οποίον ετρώμαζεν ή ιδέα του θανάτου, έγραφε κάποτε — «Αν έβλεπεν ως εγώ αυτά τα ωραία δάση, αυτές τας θαυμαστές λίμνας των οποίων ή θεά καταπλήττει, δεν θα υπερετίμα την εύτελή μας ανθρώπινη ζωήν τόσο πολύ ώστε να μη θεωρή ως μεγάλην εύτυχίαν να καταπιστευθής πάλιν εις την γην αυτήν την οποίαν μία δύναμις ακατανόητος ώθει διαρκώς εις ζωήν αιωνίως νέαν».

Και εν τούτοις όταν ήλθεν ο θάνατος, ο πρόωρος θάνατος—ήτο τότε έτών τριάκοντα και ενός—δεν τον έδέχθη ήλαρός. Είπε προς τον ένα από τους αδελφούς του — «Βάλε το αυτί σου στα χείλη μου» και με πολύ χαμηλήν φωνήν, με φωνήν άμφιβολίας, φόβου ίσως, έφιδύρισε — «Τώρα τί θ' απογίνω εγώ;»

Απέθανε μίαν νοεμβριανήν ήμέραν, μικρόν άφού άπειλείωσε τον κύκλον των άσμάτων τα οποία καλούνται «Χειμερινόν ταξίδι». Τον έθαψαν πλησίον του Μπετόβεν τον οποίον έθαύμαζε περισσότερο από όλους τους μεγάλους μουσουργούς, και δύο συναυλία αι όποια έδόθησαν προς μεταθανάτιον όφελός του μόλις εκάλυψαν τα έξοδα της ταφής του.

Καθώς ο Βέμπερ, καθώς ο Σούμαν, ίσως περισσότερο και από αυτόν τον Μπετόβεν, ο Σούμπερτ εινε Γερμανός, όλος Γερμανός. Τίποτε δεν όμοιάζει όλιγότερον με εν *lied* του Σούμπερτ ή μία γαλλική romance και εν Ιταλικόν άσμα. Εινε διασώτης της μελωδίας εν τούτοις. Εινε τοιούτος πρό παντός και επί παντός θέματος. Μεταξύν των συνοδειών (accompagnements) των άσμάτων του υπάρχουν τινές άθάνατοι ή της «Μαργαρίτας νηθούσης» ή του Erl-König. Αλλά πρώτα διά της μελωδικής επινοίας, διά του χαρίσματος το οποίον είχε να δημιουργή το άπλούν σώμα και το ζών κύταρον, εινε μέγας μουσουργός, ένας από τους πλέον μεγάλους. Πράγματι μελωδία και πάλιν μελωδία και πάντοτε μελωδία άνέθρωσκον από αυτόν ακαταπαύτως, και λέγουν ότι ένίστε έπιανε με τα δύο του χέρια το μέτωπόν του ως διά να το προστατεύση από την έλαφράν των πτήσιν ή από τας φοβεράς των εφόδους.

Αλλά ήσαν μελωδία γερμανικά. Όλιγότερον κλασικά των της Ιταλίας, περισσότερο σοβαρά των της Γαλλίας, τόσο απλά, ώστε

και ένα παιδί άκόμη θα ήμπορούσε να τας κρατήση εις την μνήμη του χωρίς καμίαν δυσκολίαν τόσο ωραία, ώστε δεν θα τας ήννοεί ή κατά το ήμισυ.

Αλλαι σās μένουν εις τον έγκέφαλον, αυτές σās μένουν εις την ψυχήν πράγματι τας αποστηθίζει κανείς και τας αποστηθίζει διά των μυχιαιτάτων του στήθους. Σπανίως εινε εύθυμοι του Σούμπερτ δεν γνωρίζω ούτε μίαν σελίδα κωμικήν, άκόμη δε όλιγότερον γελοίως εύτραπελον (bouffonne). Η Μούσα του δεν έγελούσε καθόλου, αλλά άσμένως έχαμογελούσεν, άφελής και άγνή, ή άληθής γερμανική Μούσα, εκείνη την οποίαν ο Έρρίκος Χάινε άποκαλεί κάπου «εύμενή και καλήν».

Ο Σούμπερτ εινε όλιγότερον περιαιτολόγος, μικρού δείν να είπω όλιγότερον έγωιστής, του Σούμαν. Εις τ' αναριθμητά του *lieder* έμπεριέχεται ο κόσμος ο άχανής. Εινε ταύτα μία όλοκληρωτική εκπροσώπησις της παγκοσμίου ζωής και των άψύχων όντων και των ανθρώπων. Ο Σούμπερτ εινε μέγας τοπιογράφος έχει ουρανούς θαυμασίους ένθυμηθήτε τ' «Αστρα». Εινε επίσης ο μουσικός των υδάτων ένθυμηθήτε τον «Αττακέα», τόσα διαυγή ζσματα του νερομούλου ή του ποταμού, και ιδίως επαναπίπτουσιν εις άφρόν, εις λαμποκοπούντα ύετόν, την συνοδειάν της «Βαρκαρόλλας», ή οποία καλείται γερμανιστί.—Auf Wasser zu singen: «Διά να τραγουδηθής επάνω εις το Νερό».

Τέλος ο Σούμπερτ εινε ο δημιουργός της μουσικής της καλονμένης de genre, και παραμένει άκόμη και σήμερα ο μέγας αυτής μύστης από τον οποίον όλοι οι άλλοι κατάγονται και τον οποίον κανείς δεν υπερέβη.

Ο Σούμαν είπε πολύ όρθώς «Όσας ποικίλας μορφάς περιβάλλονται αι σκέψεις και αι πράξεις των ανθρώπων, άλλας τόσας περιβάλλεται και ή μουσική του Σούμπερτ». Γραφική ή οικιακή, περιοριζομένη εντός τεσσάρων τοίχων ή περιπλανητικωτάτη, μουσική της οικιακής έστίας ή των μακρινών περιουσιών, του αλιέως, του μυλωδροού, του ταχυδρομού, του πλανωδίου λυρφοδού ή της γυναίκος που νήθει, εινε ή μουσική των αναριθμητών και άνωνύμων προσώπων τα οποία εινε ή άνθρωπότης εινε επίσης ή μουσική των μηδαμινών συμβεβηκότων και των καθημερινών έξεων αι όποια εινε ή ζωή. Και

όποια ζωή, πράγματι άληθινή, ζώσα! Πολύ πλέον φυσική και άληθινή από εκείνη της οποίας ή μουσική εις το θέατρον μās παρέχει μίαν ύψηλοτέραν αλλά όλιγότερον πιστήν αναπαράστασιν. Ένυπάρχει ίσως όλιγότερα άληθεια, θέλω να είπω μία άληθεια όλιγότερον οικεία και ώσαν όλιγότερον πλησιέστερα εν τω «Δόν Ιωάννη», τοίς «Όυγενότοις», τω «Φάουστ» και τω Πάρισφαλ, ή εν τω «Χαίρε» ή τω «Παραπόνω της κόρης». Και ή «επέλασις προς την άβυσσον», ή «επέλασις των Βαλκυριών» δεν έχει τίποτε το τόσο ανθρώπειον όσο ο φευγάλεός εκείνος δρόμος ενός άφανούς έφιππου όδοιπόρου ο οποίος κρατεί εις την άγκάλην του το τέκνον του.

Διά του έρωτος αυτού προς την οικείαν και γνωρίμον και τρόπον τινά μέσην ζωήν, διά του κάποιου εκείνου χαρακτήρος τον οποίον ο Φρομαντέν άπεκαλεί τόσο όρθώς «εγκάρδιον διάθεσιν προς την πραγματικότητα» διά της φύσεως επίσης των θεμάτων τα οποία προτιμά τέλος διά των διαστάσεων ή του σχήματος των άριστουργημάτων του, ο Σούμπερτ όμοιάζει προς

τους κατ' έξοχήν ζωγράφους de genre, προς τους Όλλανδούς, προς εκείνους τους οποίους καλοϋσι «μικρούς διδασκάλους της τέχνης», και οι όποιοι εινε πολύ μεγάλοι. Αλλά υπερερεί αυτών κατά την ποιήσιν και κατά τον ρομαντισμόν, κατά την θερμήν αισθηματικότητα και την συγκίνησιν, κατά την συνεχή όρμην ή πτήσιν προς τα πέραν του τάφου. — Ο «Erlkönig» εινε πράγματι ή φυγή εν μέσω του σκότους και πρό του τρομακτικού φάσματος, — ή φυγή ενός πατρός και του τέκνον του.—Αλλά εινε και κάτι τι επί πλέον, κάτι τι το παράδοξον και το οποίον ο Λίστ, αν δεν άπατώμαι, διείδε πρώτος. Εινε ή ένδόμυχος και άκόμη πλέον τραγική σύρραξις της πραγματικότητας, ή οποία δεν έχει την δύναμιν να μās προστατεύση, και του ιδανικού το οποίον μās καταδιώκει λυσσώδως, του ιδανικού το οποίον παρέχει όδύνην και το οποίον ένίστε παρέχει θάνατον.

Ίδου διατί ο Σούμπερτ ένω εινε μέγας μουσικοδιδάσκαλος της πραγματικότητας, εινε ένταυτώ μέγας μουσικοδιδάσκαλος του ιδανικού, της φαντασίας και του μυστηρίου.

[Μετάφρ. ΧΡ. Θ. ΑΠΑΛΕΞΗ]

CAMILLE BELLAIGUE

## Η ΓΥΝΑΙΚΑ ΚΑΙ Ο ΕΡΩΣ

— Σκέψεις του Μπαλζάν —

Το ένστικτον της γυναίκος αξίζει όσον ή διορατικότης των μεγάλων άνδρών.

\*\*\*

Αι γυναίκες έχουν προαισθήματα τα όποια κινουν τον θαυμασμόν. Διατί γενικώς, τρέμουν μάλλον παρά έλπίζουν όταν πρόκειται διά συμφέροντα της ζωής; Διατί μόνον εις τας μεγάλας ιδέας του μέλλοντος της θρησκείας έχουν πεποίθησιν; Διατί μαντεύουν τόσο καλά την επερχομένην καταστροφήν της περιουσίας μας ή τας μεταστροφάς της τύχης μας; Ίσως το αισθημα, το οποίον τας συνδέει με τον άνδρα που αγαπούν, τας κάμνει να διαβλέπουν θαυμασίως τας δυνάμεις του, να αντιλαμβάνωνται την ικανότητά του, να γνωρίζουν τας όρέξεις του, τα πάθη, τα

ελαττώματα, τας άρετάς του... Καθετί μέσα τους πάλλεται από μεγάλας ήθικάς δονήσεις. Η αισθάνονται ή βλέπουν.

\*\*\*

Η φίλια της γυναίκος ειναι πολύ άνωτέρα από τον έρωτά της.

\*\*\*

Εις όλας τας φαντασιοπληξίας της γυναίκος ο ικανός άνδρας όφείλει πρώτα να είπη ναι, και να της εξηγήση τους λόγους του όχι άφίνων εις αυτήν έτσι το δικαίωμα ν' αλλάξη επ' άπειρον γνώμην, αποφάσεις και αισθήματα.

\*\*\*

Η φύσις δίδει εις την γυναίκα και την έξαιρετικήν δύναμιν του πόνου αλλά και την



αδυναμίας ή οποία της υπαγορεύει την υποταγήν.

\*\*\*

Αί γυναίκες, χωρίς ψυχήν, δέν έχουν τίποτε τό άπαλόν εις τās κινήσεις των.

\*\*\*

Αί γυναίκες έχουν τό άμίμητον προσόν να εκφράζον τὰ αισθήματα των χωρίς να μεταχειρίζονται πολὺ δυνατὰς λέξεις ή ευγλωττία των συνίσταται πρό πάντων εις τόν τόνον της φωνής, εις τās κινήσεις, εις την στάσιν και εις τό βλέμμα.

\*\*\*

Όταν ή Γαλλίς άγαπᾷ, υφίσταται άληθινήν μεταμόρφωσιν. Τήν φιλαρέσκείαν της, την τόσον φημισμένην, την μεταχειρίζεται διά να στολίση τόν έρωτά της. Τήν τόσον επικίνδυνον ματαιότητά της την θυσιάζει και συγκεντρώνεται όλη εις την άγάπην της. Ζή με τὰ συμφέρόντα, με τās άντιπαθείας, με τās συμπαθείας του άγαπημένου της. Εις μίαν ήμέραν άποκτᾷ την πείραν του εργαζομένου άνδρός, μελετᾷ τόν νόμον, έννοεί τόν μηχανισμόν της έμπορικῆς πίστεως. Μολονότι άπερίσκεπτη και σπάταλος δέν θά κάμη ούτε ένα λάθος, δέν θά σπαταλήση ούτε ένα εικοσόφραγκον. Γίνεται συγχρόνως μητέρα, παιδαγωγός, λατρός και δίδει εις κάθε της μετα-

μόρφωσιν την χάριν της εύτυχίας, ή οποία φανερώνει κάθε στιγμήν της ζωής την άτέλειωτη άγάπη της.

\*\*\*

Ό έρωσ έχει και αυτός τόν εγωισμόν του. Η μητρική άγάπη δέν έχει εγωισμόν.

\*\*\*

Τό ναγαπᾷ κανείς χωρίς έλπίδα, είναι και αυτό εύτυχία.

\*\*\*

Μόνον οί υπέροχοι άνδρες γνωρίζουν να άγαπούν.

\*\*\*

Δύο αισθήματα κυριαρχούν εις τόν έρωτα της γυναικός: Η άφοσιόνεται εις άνθρώπους πάσχοντας, ταπεινωμένους, κακούργους τούς όποιους θέλει να παρηγορήση, ν' άννυώση, ή παραδίδεται εις άνδρας υπέροχους, ισχυρούς τούς όποιους θέλει να λατρεύση, να έννοήση και διά τών όποιων συχνά συντριβεται.

\*\*\*

Τό αισθημα, ή άγάπη, ό πόνος, ή άφοσιώσις θά είναι πάντοτε ή ζωή της γυναικός.

\*\*\*

Η καρδιά της μητέρας είναι άβυσσος εις τό βάθος της όποιας υπάρχει πάντοτε ή συγγνώμη.

ΜΠΑΛΑΖΑΚ



## ΤΟ ΔΕΚΑΠΕΝΘΗΜΕΡΟΝ

### ΛΟΓΟΙ ΚΑΙ ΑΝΤΙΛΟΓΟΙ

#### Σοκινισμός

Ό ΜΑΘΗΤΗΣ.—Επήγατε επί τέλους εις τό θέατρον; Ό κ. ΑΣΟΦΟΣ.—Ναί. Επήγα ύστερα από είκοσιπέντε χρόνια. Από τόν καιρόν που έπαίχτο ό «Μάρκος Βότσαρης» κ' έκαίντο πρωτεχνήματα εις τό τέλος της παραστάσεως, δέν είχα πατήσει τό πόδι μου εις τό Έλληνικόν θέατρον.

Ό ΜΑΘΗΤ.—Από τόν καλόν παλαιόν καιρόν δηλαδή.

Ό κ. ΑΣΟΦ.—Ναί. Τόν καιρόν που δέν υπήρχαν «πρώται» και δέν είχεν έφευρεθή ακόμη ή θεατρική κριτική.

Ό ΜΑΘ.—Μου έδώσατε μίαν πολὺ εύχάριστην εἰδησιν. Δέν είμπορούσα να φαντασθώ ότι θαποθάνετε χωρίς να έχετε ιδεί εις την ζωήν σας τούς νέους άστέρους του θεάτρον μας, την Δ'α Μαρίαν Κοτοπούλη και την Κ'ον Κυβέλην Άδριανοῦ.

Ό κ. ΑΣΟΦ.—Λησμονείτε ότι είμαι έβδομημίτα ετών;

Ό ΜΑΘ.—Ένας λόγος περισσότερο δια να γνωρίσετε όλας τās νέας και ώραιάς ήθοποιούς.

Ό κ. ΑΣΟΦ.—Κυρίως δέν ήτον αυτός ό λόγος. Έκείνο που μ' έτράβηξεν εις τό θέατρον ήτον ό σοκινισμός. Ό όρος αυτός, που έπλασαν τελευταίως αί εφημερίδες, υπέθεσα ότι είναι συνώνυμος με τόν έρωτισμόν και επειδή λατρεύω τόν έρωτισμόν εις όλα τὰ είδη του λόγου, όπως σᾶς έλεγα και άλλοτε, άπεράσισα να κάμω την έπίσκεψιν αυτήν εις τό νέον μας θέατρον. Ηθέλα να ιδῶ την Δ'α Κοτοπούλη εις έναν από τούς ρόλους αυτούς, δια τούς όποιους την κατηγορησαν με τόσον ιερᾶν άγανάκτησιν.

Ό ΜΑΘ.—Δέν είμαι σύμφωνος μαζί σας. Την ήθοποιόν αυτήν έπρεπε να την ιδήτε ως Ίφιγένειαν, ως Μαργαρίταν, ως Ηρώ κτλ. Τότε θά έπέθεσθε ότι είναι μία μεγάλη και γοητευτική ήθοποιός, ή οποία κινδυνεύει να χάση τόν δρόμον της.

Ό κ. ΑΣΟΦ.—Επέισθη και τώρα. Σᾶς τό δοκίζομαι. Και όταν μου έδειξαν ένα κύριον, ό όποιος έπήγε να την ιδῆ τριανταπέντε φορές εις τόν ίδιον ρόλον, τόν έδικαιολόγησα πληρέστατα.

Ό ΜΑΘ.—Ποῖον ρόλον;

Ό κ. ΑΣΟΦ.—Τόν ρόλον της Νέας Γυναίκας και της Προέδρου τῶν Αγάμων.

Ό ΜΑΘ.—Μ' αυτό είναι άνυπόφορον. Να πάτε να ιδήτε δια πρώτην φοράν την Δ'α Κοτοπούλη εις ένα έργο που δέν άνήκει ούτε εις τόν Γκαίτε, ούτε τουλάχιστον εις τόν Ίψεν.

Ό κ. ΑΣΟΦ.—Διατί όχι; Ό άσφαλέστερος τρόπος να διαγνώση κανείς τό τάλαντον ενός ήθοποιού, είναι να τόν ιδῆ εις ένα μέτριον ή και κακόν ρόλον. Ένώ εις μίαν Ίφιγένειαν, εις μίαν Μαργαρίταν συμβαίνει πολλάκις αντί του ήθοποιού να παίξη εις την σκηνήν ή φαντασία σας. Η Νέα Γυναίκα και ή Προέδρος τῶν Αγάμων επέισθη ότι είναι μία ήθοποιός δια την όποιαν τό πλαίσιον είναι πολὺ πτωχόν. Άλλως τε είχα πεισθῆ και προηγουμένως.

Ό ΜΑΘ.—Μά πώς; Αφού δέν επήγατε ποτε άλλοτε εις τό θέατρον;

Ό κ. ΑΣΟΦ.—Τήν είδα μίαν ήμέραν να παίξη φυστίκια εις τό ζαχαροπλαστεϊόν. Έπαίξε μονά ή ζυγά. Ό ρόπος με τόν όποιον εξέτεινε τό χέρι με την σφυγμέ-

την πνευμήν, που έκλειε τό μυστήριον, ή στάσις της, στάσις Πυθίας και Σίβυλλας, άπέναντι εις την σκηνήν του άπολιθωμένου πωλητού, τό βλέμμα της τό όποιον έζητούσε μίαν άπάντησιν και την άπέκρουε ταυτοχρόνως, μου είχε δώσει μίαν τραγικήν συγκίνησιν. Μονά ή ζυγά; Μου έφαινετο ότι ή τύχη του κόσμου έκρέμετο από την λύσιν του προβλήματος, τό όποιον έθετεν ή νέα Σφίγξ. Δέν είμπορούσε να παίξη φυστίκια κατ' άνθρον τόν τρόπον παρά μία μεγάλη ήθοποιός. Σᾶς βεβαιόνα.

Ό ΜΑΘ.—Μ' αυτό είναι παραπολύ.

Ό κ. ΑΣΟΦ.—Δέν είναι καθόλου. Έάν έβλέπατε τόν Μέγαν Ναπολέοντα να παίξη φυστίκια, θα είμπορούσατε να μαντεύσετε, με όλίγην έξυμέρκειαν, ότι δέν θά έπαίξεν όπως έσείς κ' έγώ. Μέσα εις την φύχταν του θά ένομίζατε ότι παίξει τούς κόσμους.

Ό ΜΑΘ.—Εφύγαμεν όμως από τό θέμα μας.

Ό κ. ΑΣΟΦ.—Δέν εφύγαμεν καθόλου. Έμείναμεν σύμφωνοι, ότι ή Δ'α Κοτοπούλη έχει μέσα της τό ιερόν πυρ.

Ό ΜΑΘ.—Δι' αυτό είναι διπλάσιος λυπηρότερον, ότι ήθέλησε να προσιατεύση με την τέχνην της τόν σοκινισμόν, ό όποιος άπειλεί τό πτωχόν μας θέατρον, ένα θέατρον που καταρρέει.

Ό κ. ΑΣΟΦ.—Τίποτε δέν καταρρέει εις την Έλλάδα, διότι τίποτε δέν έφθασε εις τόσον ύψος από τό έδαφος ώστε να είμπορη ή είπή κανείς, ότι έπεσε. Τὰ πράγματα εις την Έλλάδα μετακινούνται μόνον, δια τόν άπλουστάτον λόγον, ότι εφθίσκονται επί της επιφανείας του έδάφους. Δια να πέση κάτι τι πρέπει να σηκωθῆ τουλάχιστον μίαν σπιθαμήν ύψηλότερα από τό έδαφος.

Ό ΜΑΘ.—Και όμως τό θέατρον είχε πάρει κάποιον δρόμον; είχεν άρχισει μίαν εξέλιξιν.

Ό κ. ΑΣΟΦ.—Όλ' αυτά είναι άπατηλά φαινόμενα και δέν έχουν καμίαν σημασίαν. Μίαν ήμέραν παίρνει δρόμον ή ζωγραφική, την άλλην ή μουσική, την άλλην τό θέατρον. Ύστερα σταματοῦν και ξαναγυρίζουν πίσω. Όλα τὰ φαινόμενα αυτά είναι τεχνητά. Ένας άνθρωπος σκινοντᾷ ένα λιθάρι και τό λιθάρι κινείται ως έμψυχον και όμως δέν είναι ούτε βάτραχος. Τό Έλληνικόν θέατρον μετεκινήθη και αυτό από τὰ ήρωϊκά δράματα εις την ψευδοτραγωδίαν και άπ' αυτήνείς τό κωμειδύλιον και άπ' αυτό εις τό κομψόν οικογενειακόν δράμα και άπ' αυτό εις την έπιθεώρησιν και ποῖος ήξεύρει που θά μετακινήθῃ ακόμη.

Ό ΜΑΘ.—Τουλάχιστον άν έμενεν ένα θέατρον ήθικόν, χωρίς γυμνότηας, άκισμούς, γαργαλισματα τών αισθήσεων. Ένα θέατρον που να μην όμοιάζῃ τὰ γνωστά έλιξίρια... Ό σοκινισμός θά είναι ό θάνατος του θεάτρον. Η Κυρία του Μαξίμ...

Ό κ. ΑΣΟΦ.—Βλέπω ότι έπιστρέφετε εις τό προσφιλέσ σας θέμα. Εισθε άμελικτός και δέν έννοείτε να συγχωρήσετε την παράδοξον αυτήν γόησιν της Νέας Σπηής. Σᾶς ζητώ την έπιεικειάν σας...

Ό ΜΑΘ.—Διατί;

Ό κ. ΑΣΟΦ.—Λιότι ό σοκινισμός δέν άρχίζει από τό θέατρον μας. Έκεί ίσως εύρίσκεται υπό την καλύτεραν του μορφήν. Ό σοκινισμός λυμναιναται δλον τό κράτος. Ένας ύλοσχίτης ό όποιος άναβαίνει την έδραν του Πανεπιστημίου χορεύει έμπρός μας κανκάρ ήμίγυμνος. Ένας ύπουργός που κάμνει και τόν μεταστράτην μᾶς δείχνει την γαστροκνημίαν του. Ένας συγγραφεύς, που κάμνει τὰ θαύματα του Μπόσκου εις την άγοράν, όμοιάζει με φαινομηρίδα καρφιδίου. Μία εφημερίς









κλήριαν ετερογενής. Ἐν τούτοις εἰς ὅλον αὐτὸν τὸν κνεσάνα διακρίνει κανεὶς ὅτι μεταξὺ τῶν ποιικίλων αὐτῶν στοιχείων ὑπάρχει κάποιον χαρακτηριστικὸν σημεῖον πού θά ἐπιτρέψη εἰς τὸν κριτικὸν τοῦ μέλλοντος νὰ ξεκαθαρίσῃ αὐτὸ τὸ ἀνακάτωμα καὶ αὐτὸ τὸ σημεῖον εἶνε ἡ εἰλικρινὴς ἐπιθυμία ὄλων τῶν συγγραφέων εἰς τὸ νὰ εἶνε ἀληθεῖς ὡς πρὸς τὴν ἀναπαράστασιν τῆς ζωῆς καὶ τὴν περιγραφὴν τῶν ἀισθημάτων.

#### ΠΡΟΤΩΜΗ ΤΟΥ ΣΟΛΩΜΟΥ ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ

*Τῆ πρωτοβουλία τῶν «Παναθηναίων»*

— ἀδεία τοῦ Ὑπουργείου —

Ἐκ προηγουμένων εἰσφορῶν Δραχ. 2.269.40

Τὸ ἀπαιτούμενον ὀλικὸν ποσὸν εἶναι 3500 περίπου. Ὑπολείπονται περὶ τὰς 1500. Καὶ τὸ ὑπενθυμίζομεν εἰς ὄλους. Ὅλοι ἔζησαν καὶ ζοῦν μὲ τοὺς στίχους τοῦ ὕμνου τῆς ἐλευθερίας.

Αἱ εἰσφοραὶ στέλλονται εἰς τὰ γραφεῖα τῶν «Παναθηναίων», ὁδὸς Ἀριστοτέλους 35.

#### ΟΛΙΓΟΣΤΙΧΑ

*Κατὰ τοὺς θερινοὺς μῆνας Ἰούνιον, Ἰούλιον, Αὐγουστον καὶ Σεπτέμβριον τὰ «Παναθήναια» ἐκδίδονται ἀπαξ τοῦ μηνὸς εἰς τεύχη διπλά.*

Ὁ δῆμος Ἀθηνῶν ἠγόρασε τὸν Ξυλοθραύστην τοῦ Δ. Φιλιππότη, ἓνα ἔργον δυνατὸν τῆς συγχρόνου γλυπτικῆς, καὶ τὸ ἔστησεν εἰς τὴν μικρὰν πλατεῖαν ὀπισθεν τῆς ρωσικῆς ἐκκλησίας. Ἐπ' εὐκαιρίᾳ δημοσιουμένου τὴν εἰκόνα τοῦ Ξυλοθραύστου. Περὶ τοῦ ἔργου εἰς τὸ ἄλλο τευχός.

Ἡ Ἑλληνικὴ Κυβέρνησις ἐτίμησε τὸν Φιλιππότην μὲ τὸν Σταυρὸν τοῦ Σωτήρος. Πάλι καλά.

Εἰς τὰ Χανιά Κρήτης πρόκειται νὰ κτισθῇ Μουσεῖον ἀρχαιολογικόν.

Τὸ προσεχὲς ἱστορικὸν συνέδριον θά γείνη εἰς τὰς Ἀθήνας τὸ 1911.

Μετὰ ἓνα μῆνα δὲν θά μείνῃ Ἕλλην ἠθοποιὸς εἰς τὰς Ἀθήνας. Ὁ θίασος Μαρίας Κοιτοπούλη—Φύροτ θά παῖξῃ εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν. Ἐπίσης ὁ τοῦ κ. Σαζύφ. Ὁ θίασος τῆς κ. Κυβέλης Ἀδριανοῦ, εἰς τὴν Ἀγγυπτον κλπ.

Ἡ ὕψωσις τῶν ἐνοικίων δὲν εἶναι ἀποκλειστικὴ διὰ τὰς Ἀθήνας. Εἰς τὸ Παρίσι ἡ ἴδια κατοικία πού ἐνοικιάζετο στὰ 1810 πρὸ 80 φράγκα, ἐφθασε βαθμηδὸν στὰ 1903 τὰ 350 φρ. κατὰ μῆνα.

Ὁ Μιχαὴλ Καζαζιάν ἀποθανὼν εἰς Κωνσταντινούπολιν, ἐκληροδόγησεν 25,000 λίρας εἰς τὸ Ζάππειον Ἑλληνικὸν Παρθενοναγωγεῖον, 20 λίρας κατὰ διημέριον ὡς ἀμοιβὴν τοῦ συγγραφέως τοῦ καλλιτέρου λαϊκοῦ βιβλίου γεωργίας πρὸς χρῆσιν τῶν Ἑλλήνων γεωργῶν, καὶ 20 λίρας κατὰ διημέριον πρὸς ἵδρυσιν γεωργικοῦ διαγωνισμοῦ.

Οἱ πτωχοὶ ἔχουν γενικῶς περισσότερα παιδιὰ ἀπὸ τοὺς πλουσίους. Ἴδου μίᾳ ἀναλογία. Εἰς τὸ Παρίσι ἐπὶ χιλίων γυναικῶν, 20 ἔως 50 ἐτῶν, ἐξηκριβώθησαν 34 γεννήσεις εἰς τὰς πλουσίας τάξεις καὶ 108 εἰς τὰς πτωχάς. Εἰς τὸ Βερολίνον 47 καὶ 157. Εἰς τὴν Βιέννην 71 καὶ 200. Εἰς τὸ Λονδίνον 63 καὶ 147.

Εἰς τὸ γερμανικὸν δουκάτον Σβάμπεν ἦτον παλαιὰ συνήθεια, ὅταν ἓνα ἀνδρόγυνον ἐδρίσκετο εἰς διχόνοιαν,

νὰ τοὺς κλείουν εἰς ἓνα πύργον καὶ νὰ τοὺς δίδουν ἓνα μόνον πιάτο καὶ ἓνα κρεβάτι. Κατὰ τὸ χρονικὸν τῆς Μέμμινγεν: τὸ ἔτος 1624, 13 Ἰουλίου, ἐκλείσαν εἰς τὸν Πύργον ἓνα τέτιο ἀνδρόγυνον καὶ τοὺς ἠγάγρασαν νὰ τρώγουν μὲ ἓνα μόνον κουτάλι. Τὸ ἀποτέλεσμα ἦτον ὅτι σχεδὸν πάντοτε οἱ σύζυγοι ἐβγαίναν ἀπὸ τὸν πύργον τελείως ἀγαπημένοι.

Ἐκατὸν χιλιάδες Ἰταλοὶ μεταναστεύουν κατ' ἔτος εἰς τὴν Ἀμερικὴν. Εἰς τὴν Νέαν Ὑόρκην ἡ περιουσία τῶν Ἰταλῶν ἀνέρχεται εἰς ἐνάμισι δισεκατομμύριον.

Ἐνὰς ἀγγλὸς κριτικὸς Μπέκερ, γράφων εἰσαγωγὴν εἰς νέαν ἐκδόσιν τοῦ συγγραφέως τοῦ Ροβινσώνο, ἐκδέεται τὴν μέθοδον πού ἠκολούθει εἰς τὴν ἐργασίαν του. Ὁ Δεφοῦ ἦτον ἓνας τέλειος συναρμολογητῆς γεγονότων προικισμένος βέβαια μὲ φαντασίαν, ὄχι ὅμως ὅπως γενικῶς νομίζεται.

Ἐχει καὶ ἡ φιλολογία τοὺς ἐνοουμένους τῆς. Ὁ Κίπλιν πληρώνεται διὰ τὰ μυθιστορήματά του τὰ δημοσιευόμενα εἰς περιοδικὰ, πρὸς 1 φρ. 25 τὴν λέξιν. Ὁ δὲ Κόναν Ντόιλ εἶνε 3 φρ. διὰ τὴν τελευταίαν του σειρὰν *Σέλοκ Χόλμς*.

Ὁ Φρειδερίκος Χάρισον μέλος τῆς ἀγγλικῆς Βουλῆς, ἔγραψε ἄρθρον διὰ τοῦ ὁποίου παροτρύνει τὴν Ἀγγλίαν νὰ ἐγκαταλείψῃ τὴν Αἴγυπτον, διότι ὅλα δείχνουν ὅτι οἱ Αἰγύπτιοι δὲν θά ἀνεχθοῦν ἐπὶ πολὺ τὸν ζυγόν.

Ὁ Σῶ, ὁ συγγραφεὺς τῆς Καντιντᾶ, ἀφοῦ ἐπληρώθη δι' ἓνα διήγημά του δημοσιουθὲν εἰς ἀγγλικὸν περιοδικόν, λαμβάνει μίαν ἡμέραν 500 φρ. ἀκόμη ἀπὸ τὸν ἐκδότην, διότι τὸ διήγημά του εἶχε κριθῆ ὡς τὸ καλλίτερον. Καὶ ὁ Σῶ, θυμωμένος ἀπαντᾷ: «Ποῖός σᾶς ἐπέτρψε νὰ με προσβάλετε πληρόντοσ με περισσότερον ἀπ' ὅτι ἐθεωροῦσα δίκαιον; Μὲ τί δικαίωμα κρίνετε τὸ ἔργον μου; Μήπως ἐσεῖς ἀποτελεῖτε τὰς ἐπερχομένας γενεάς; κλπ.»

Τὸ Μουσεῖον τοῦ Βερολίνου ἠγόρασεν ἓνα ἔργον τοῦ Ρεμπραντ, παριατῶνον τὸν υἱὸν τοῦ ζωγράφου Τίτον. Ὁ κάτοχος, ἀγγλὸς ἔμπορος, ἐπληρώθη 200,000 φρ.

Πόλεμος κατὰ τοῦ καπέλλου. Αὐτὸ φαίνεται νὰ ἦναι αἰτία τῆς φαλάκρας ὡς ἐμποδίζον τὸν ἀναγκαῖον ἀερισμὸν τῶν μαλλίων. Συμπέρασμα: νὰ περιπατοῦμε χωρὶς καπέλλο.

Ἡ «Ναῦς» τοῦ Δανούντσιου εἶναι τὸ πρῶτον μέρος τριλογίας. Ὁ ποιητῆς γράφει τώρα τὸ δεύτερον μέρος. Ἐπίσης πρόκειται νὰ γράψῃ τριλογίαν τῆς Ρώμης, διὰ τὰς ἐορτὰς τοῦ 1911.

Εἰς τὴν Νέαν Ὑόρκην πρόκειται νὰ κτισθῇ θέατρον διὰ τὴν νεολαίαν. Ἡ ἰδέα ὀφείλεται εἰς τὸν Μάρκ Τουαίν. Θά δίδωνται μόνον ἔργα κλασσικά.

#### ΝΕΑΙ ΕΚΔΟΣΕΙΣ

Ἡ *Μεγάλη Ἀἶρα*, ποιήματα, Σ. Σκίπη. Παρίσι, Imp. Chaponet φρ. 3.

*Καλλιγρόη* τραγωδία Ἀχιλλέως Καραβία. Ἀθηναὶ τυπογρ. «Νομικῆς» δρ. 1.

*Les statues de terre cuite dans l'antiquité*, par W. Deonna. Paris, Frontemoing.

*Vie et Correspondance d'Herbert Spencer* par David Duncan.

*Crestomazia Neoellenica*, prof. Eliseo Brighenti, Milano Ulrico Hoepli.